

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

IVRIS CANONICI|| SEV PONTIFICII|| PARTITIONES,||

Grégoire, Pierre

[Frankfurt], 1595

VD16 G 2996

Lib. 2.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-63677](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-63677)

- p capit. licet 4. de translatio. episcop. capit. A s dicta glossa final. capit. transmissa, & te-
 rina, de his que sunt a prelat. sine consens.
 capit.
 q de qua in Clemen. 2. §. statumus, de statu
 monach. cap. 1. de supplen. neglig. prelat.
 lib. 1. tit. 10.
 r Gloss. fin. in cap. transmissa. de elect.
- t c. quod sicut, de electio. & de pallio. in cap. 1.
 2. cap. ad honorem, cap. ex tuarum, & toto
 titulo. de auctorita. & v. se pallii. & in ex-
 tranagante vnica. eod. tit.

PARTITIONVM IVRIS

PONTIFICII SEV CANONICI,
QVÆ INSTAR SYNTAGMATIS

specialis totius iuris Ecclesiastici sunt,

LIBER SECVNDVS.

DE PERSONARVM

consideratione ratione

Sexus.

TITVLVS PRIMVS.

CAPVT I.

Continuatio libri, quidue persona.

Xplicatis rebus, quæ hominum
 causa factæ & creatæ sunt, a ordi-
 nem constitutum persequen-
 tes, de personis, priusquam de
 iure, quod personis, debetur, b agamus,
 cum omne ius earum causa constitutum
 sit. c Hic personam pro homine accipi-
 mus, d omittis aliis significationibus de
 quibus alibi. e

SCHOLIA,

- a Genes. 1. c. 1. in pecudum, de vsur. libr. 22.
 P. tit. 1. §. in pecudum, de rerum diuis.
 b l. quid. m. referunt, 14. de iure codicillo.
 lib. 29. Pan. tit. 7.
 c l. 2. de statu homi. P. §. fin. de iure natura.
 gen. & ciuil. apud Iustin. neque causa sed
 persona succurritur, inquit Papinian. que
 meruit præcipuum fauorem. l. ex pluribus,

42. de administ. & peric. tut. lib. 26. P. tit.
 7. l. iustissime de adilitio, edict. Pandect.
 d vt titulo de iure personarum apud Iustin.
 C e nempe lib. 7. Syntagm. iuris. cap. 1.

CAPVT. II.

Diuisio prima personarum.

PRimam potro constituemus, qua nec
 antiquior sit, diuisionem personarum, a
 sexu, in masculos & fæminas, a & herma-
 phroditos: qui vtrumque sexum habent,
 eiusque appellatione nûcupantur, in quo
 prævalent. b Sunt & ratione vtriusque se-
 xus quidam, qui illis vti secundû naturam
 possunt: alii inualidi: atque isti vel frigidi,
 vel maleficiati, c castrati, Eunuchi, Spa-
 dones. d

SCHOLIA.

- a Genes. c. 1. ca. hac imago, 13. 33. 9. 5.
 b l. quaritur, 10. de stat. hom. Pand. l. sed est
 questum, 6. §. si. de liber. & posthu. lib. 28.
 titul. 2. l. repetundarum, 15. de testib. lib.
 E 22. Pandect. tit. 5. can. 3. si testes. §. herma-
 phroditus, 4. 9. 3.
 c c. 1. 2. 3. & toto tit. de frigi. & malef. lib. 4.
 tit. 15. l. in causis. de repudiis. li. 5. C. 11. 17.
 d can. si quis absiderit, can. hi qui se 55. dist.

Ff 2

titul. de eunuchis. libr. 4. C. titul. 42. vide A
 Nouellam Iustin. 142. Leonis 60. & que
 nos diximus. libr. 7. Syntagm. iur. tit. 2. de
 distinctione spadonum, & eunuchorum,
 vide & de illis atque de thlibis, in l. in le-
 ge Cornelia, 4. §. final. & l. 5. & 6. ad
 legem Cornelianam, de sicariis. libr. 48. Pan-
 dect. tit. 8.

CAPVT II.

1. Origo, exemplar & possessio personarum. B
 2. Mulieres inferiores viris.

Personarum ex sexu distinctio originem
 habuit a lege Dei, naturæ imposita, a
 Spadonum vero, Eunuchorum, vel abscif-
 forum, ex hominibus artificio, vel alia ac-
 cidentali causâ, ad imaginem suam fecit
 Deus hominem masculum, & fœmi-
 nam. b

Proinde ordo naturalis, vt fœmina sub-
 iiciantur viris, c quia caput mulieris vir:
 caput viri, Christus. d Et propterea in
 multis inferiores viris mulieres. e Iure-
 que Pontificio plura prohibentur illis,
 concessa tantum viris. Nullam enim ha-
 bent auctoritatem in viros. f Virilia officia
 non exercent, g nō possunt docere in Ec-
 clesia: h non possunt etiam abbatissæ mo-
 niales proprias benedicere, aut earū con-
 fessiones audire, nec legere publice Euan-
 gelium, aut prædicare, i aut subditos ex-
 communicare, k non sacra vasa continge-
 re, l non velare moniales, m nō iudicare, n
 aut honoribus publicis fungi, o non fide-
 iubere, p non accusare de criminibus pu-
 blicis, paucis exceptis: q non procuratri-
 ces esse, r non patrocinari pro alio in iu-
 dicio. s

SCHOLIA.

- a Masculum enim & fœminam fecit Deus,
 Genes. 1.
 b Genes. 1. Sapient. 2. 1. ad Corinb. 11.
 Diuus Augustinus in questionibus, ve-
 teris & noui Testamenti. questio. 106. ca.
 Mulier. ca. hac imago. ca. fin. 33. q. 5. quo-

modo autem intelligatur quod mulier non
 fit facta ad imaginem Dei, vide Diuum
 Thomam 1. secunda quest. 93. art. 4.

c ca. est ordo, & ca. satis, 14. & can. mulie-
 rem 17. can. Adam, 8. 33. q. 5. gloss. ordi-
 naria. ad cap. 46. Genesios Beda ad Colof-
 sen. cap. 3. Diuus Augustinus. lib. questio-
 num in Genesin. cap. 13.

d cap. satis hinc, 14. cap. cum Christus, 15.
 33. q. 5.

e idipsum & iure civili. l. in multis 9. de sta-
 tu homin. & ibi gloss. notat differentias &
 gloss. cum textu cap. noua quadam, 10. de
 pœnit. & remissio. libr. 5. tit. 38. vide &
 gloss. in l. fœmina, de regul. iur. P. & gloss.
 1. ad c. dilecta in Christo 12. de maiorina.
 & obed. natura etiam & nomen imbecil-
 liorem sexum fœminarum aperte docet, vt
 etiam exemplo pessimum visum fuerit, ap-
 pellatione fœminea velle masculum signi-
 ficare. l. si ita scriptum, 45. de legat. 2. fœ-
 mina namque forsitan a fœtu dicta, ex quo
 fœtus earum imbecilliores reddit, vnde in-
 ter animalia quorum sexus aperte non di-
 scernitur, fœminea dicta, minus robusta,
 vt in piscibus obseruatum apud Plinium,
 lib. 9. cap. 50. Idipsum & in plantis apud
 eundem, li. 2. c. 18. dum agit de Chama-
 leonte herba, vocat & idem, lib. 2. c. 101.
 luna sydus fœmineum ac molle, quod pro-
 prium mulierum, vt & fœtus generare, in
 l. 2. de indict. viduita. tollend. C. l. quari-
 tur. §. 1. de adilit. edict. Vir a virtute ani-
 mi, mulier a mollitie mentis ca. quod pro-
 posuisti 18. §. sed illud 32. qua. 7. latior ta-
 men aliquando appellatio fœminea, quam
 mulieris, cum mulier pro non virgine po-
 nitur, & pro corrupta: vt apud Alpia. in l.
 alioquin, 11. de contrah. emt. 9. l. ex emto.
 §. si quis virginem, de actio. emt. Pand.

f cap. mulierem 7. 3. qua. 5. præfertur qui-
 libet vir mulieri digniori l. 1. de senator.
 P. l. si de fid. instrument. P. Et vt ait Lu-
 cretius, lib. 5.

—Longe præstat in arte,
 Et solerti^{us} est multo gen^{us} omne virili.
 g can.

g. *can. infamis, §. tria, 3. q. 7. fœmina, de regul. iur. l. 1. §. 1. ad senatus cons. Velleia. P. lib. 36. tit. 1.*
 h. *ca. mulier 23. distinct. ca. mulier, de consecra. dist. 4. dicto ca. mulierem 33. q. 5.*
 i. *cap. noua quedam, 10. de pœnit. & remissio. cap. de monialibus, 3. de sentent. excommunicata. libro 5. tit. 19.*
 k. *c. dilecta, 12. de maior. & obediens. lib. 1. tit. 3.*
 l. *ca. sacratas, & ca. mulier, 23. distinct.*
 m. *ca. statuimus, causa 20. q. 2.*
 n. *ca. mulierem, 34. q. 5. l. cum prator, §. moribus, de iudic. P. l. fœmina, de regul. iur. l. fin. C. de arbit. nisi aliqua mulier nobilis, haberet inharentem suo feudo vel patrimonio iurisdictionem, in qua iudicaret ex consuetudine vel privilegio, ut in c. dilecta, & c. dilecti filii, de arburis.*
 o. *l. fœmine, de regul. iur. P.*
 p. *l. 1. & 4. & fere toto titulo, ad senatus cons. Velleia. C. dicto ca. mulierem 33. quas. 5.*
 q. *ca. de crimine, 15. q. 3. l. de crimine 12. qui accusare non poss. C. lib. 9. tit. 3.*
 r. *l. alienam, C. de procurator. nisi in casu legis, fœminas, eod. tit. P. aliquando tamen iure pontificio admittitur procuratrix, ut in cap. dilecta, de confirma. uti. vel inutili.*
 s. *can. Infamis, §. tria, 3. q. 7. l. 1. §. sexum, de postula. lib. 3. P. tit. 3. & ibi origo prohibitionis refertur ad Caiam Affraniam impudicam mulierem, de qua & tractat Valerius Max. lib. 8. cap. 3.*

rem dixerit, vel probatus fuerit lib. 2. C. tit. 43. de his qui veniam ætatis impetrauerunt. lib. 2. C. tit. 45. qui ætate se excusant lib. 5. C. tit. 68. qui ætate vel professione se excusant lib. 10. C. tit. 49. de ætate ineuntium officia lib. 1. iuris. orientalis bona fidei, in constitutione prima Alexii Comneni.

CAPVT I.

Ætatum distinctio.

VT intelligant, facilius iuxta propositum scopum harum institutionum parum in iure pontificio exercitati, quomodo ætates personarum distinguantur: volui pauca ex aliis cum nostro iure conferre, que non sunt omnino aliena sed veluti necessaria. Natura, ex temporum & annorum lapsu, quandam inter personas distinctionem constituit obseruandam, vbi & status ætatis hominis constituitur, a & diuersa eius consideratio. Quare & ætates varie a philosophis, medicis, legislatoribusque distinctæ, habita ratione negotiorum, quæ ætatum varios terminos constitui suaserunt. b Iurisconsulti considerant in genere tres metas ætatis: pueritiam, iuuentutem, & senectutem. c Pueritiã plenam in fauorabilibus, prorogant ad 18. vsque annum, d vbi & plena pubertas ponitur. e Intra fines huius plenæ pueritiæ tres distinguuntur aliæ minores ætates: & ponitur infantia & infans, vsque ad septennium a natiuitate. f Postea sequitur a septennio pueritia & puer, impubes & pupillus iurisconsultis, b vsque ad 12. annum in fœminis, & ad 14. in masculis, quo tempore dicuntur puberes, i & adulti. k Puberes tamen iure pontificio, quod pertinet ad nuptias incundas, non annorum numero sed ex potentia generandi citius aut tardius iudicantur. l At puberes respectu maioris ætatis, minores 25. annis, vel absolute minores, dicuntur. m Item adulti & eorum ætas adulta. n Postquam vero 25. attigerint annum, dicuntur maiores. o Et legitimæ ætatis quæ in 25. anno constituitur. p Post 25. annum accedit iure

Ff 3

DE DIVISIONE SEV
 DISTINCTIONE PERSONARUM, RATIONE ÆTATIS, A
 TIT. II.

a Huc referri possunt quæ ætatem considerant ut exstat titulus, de ætate & qualitate ordine præficiendorum lib. 1. decretalium tit. 14. & lib. 1. Sexti. tit. 10. & in Clement. lib. 1. tit. 6. titulus de responsione impuberum lib. 4. decretalium tit. 2. & libro quarto, Sexti. tit. 2. de Minoribus 25. annis lib. 4. pandect. tit. 4. Si minor femaio-

ciuili virilis ætas, q̄ iure canonico verò in 30. anno r̄ vsque ad 46. quo senilis ætas incipit: senilis tamen ætas interdum 50. interdum 60. interdum 70. vel plurium annorum dicitur, habita ratione negotiorum quæ senibus sunt iniungenda. †

S C H O L I A.

- a** in l. cū de etate, 13. de proba. P. l. 3. 2. tit. 13.
b istas diuersitates, & sententias fūe explicauimus lib. 4. preliudiorum optimi iuris-consulti. capit. 11. & 12.
c l. cum hi, 8. §. modus autem, de transactio. lib. 2. P. tit. 15. similis distinctio Serui Tullii regis Romanorum in censu habendo, apud Gellium lib. 10. noctium atti. ca. 28.
d l. 1. §. initium, de postulan. lib. 3. P. tit. 1. l. Meta. 14. de aliment. & cibarij. lega. lib. 34. P. tit. 1.
e l. minorem, de adoptio. apud Iustinia. l. adrogato patrefamilias, 40. §. non tantum, eo. titu. de adoptio. Pandect.
f l. si infanti, 18. de iure delibera. lib. 6. C. tit. 30. Infantis ætas nullius usus dicitur, l. si infantis, 55. de usufruct. lib. 7. Pandect. titu. 1. atatemque infirmam puerorum, puellarum, & senum, dixit Paulus iurisconsult. in l. ciuitatibus, 123. de lega. 1.
g & decennis in capit. primo, & 2. de delictis puerorum libro 5. titu. 33. dicitur & in iure pontificio puer aliquando vsque ad 14. annum, can. pueri, 22. questio. 5. & in cano. 121. pueri, 1. questio. 1. vide & ibi glossam, & notata in ca. in veteri 77. distinctio. & in cap. indecorum de etate. & qualiter ordin.
h l. qui duos impuberes, 13. de vulg. libro 28. Pandect. tit. 1. dicuntur & pupilli, in l. 1. de administrat. tutor. P. l. pupillus, de verbor. signific. Pandect. l. 2. & l. in pupillari, de vulg. P. cum similib.
i l. fin. C. quando tutor. esse desinant lib. 5. titu. 60. §. fin. quib. mod. tutel. finitur apud Iustinia.
k l. 1. de administratio. tutor. lib. 26. P. tit. 8.
l cap. puberes, de dispensatio. impuber.

A m toto titulo de minoribus 25. annis, in iure ciuili.

n can. 1. & 2. 20. questio. 1. & glossa singularis in principio dictæ quest. 1. explicat.

o titulo, ex quibus causis maiores, & c. cum similib.

p l. final. de his, qui veniam æta. impetrauer. C. l. quero, 32. §. fin. de testam. tutela. libro 26. Pandect. tit. 2. §. 2. eo. ti. apud Iustinia. Dicitur absolute ætas, in nouella. 100. de tempore non solute pecunie, cap. 2. item & perfecta ætas, in l. minor, 25. annis, 32. de minor. 25. Pandect. & robusta. in l. si maritus sit, 15. §. lex Iulia, ad leg. Iul. de adulter. libro 48. titu. 5. dicitur & nihilominus alia legitima ætas, a lege definita pro uoquoque actu gerendo, ut pubertas legitima ætas in matrimonio, cap. de illis, 7. de dispensa. impub. legitimum quippe dicitur, quod ex lege sustinetur & sit. l. legitima de pact. P. l. 1. de condit. ex lege. P.

q l. 1. & l. de etate, 43. de minor. 25. annis.

r in Concilio Agathensi cap. 17. cano. episcopus, 77. distinctio.

s notat gloss. ad l. si paterfamilias, ad verbum sexaginta, de adoptio. libro Pandect. tit. 7. l. prima, §. final. qui æta. se excus. lib. 10. C. vide glossam in proemio Sexti decretalium §. nos ad apicem, ad verbum, perfectius.

C A P V T I I.

De quo componantur ætates.

L Eue esset admonere ætates ex lapsu horarum, annorum aliorumque perfici temporum, nisi iura aliquando hæc accurate distinguerent, & ciuilem etiam ætatem, præter naturalem ordinariam definirent. Interdum enim potestas vel uenia principis temporis & ætatis annos supplet, a aliquando dispensat, b interdum ius naturalem malitiam annos suppleri declarat, c vt & prudentiam, d alicubi & liberorum susceptionem numerum annorum accelerare & suppleri: e sunt & alia his similia quæ facile patent.

S C H O

SCHOLIA.

- a l. 1. § 2. de his qui veniam atar. impetrauer. lib. 2. Cod. titulo 45. l. tertia, de maiorib. 25. annis, formula & causa rescripti venia atatis, exstant apud Cassiodor. lib. 7. Variar. epist. 47.
- b ut in cap. 1. de atar. & qualitat. ordinan. in Sex. cap. cum vicissimum, 41. de officio delega. lib. 1. titul. 34. l. quidam consulebat, 57. de re iudicat. lib. 42. P. titulo 1.
- c cap. de illis, 9. de desponsat. impuber. l. 3. si minor se maiorem dixer. C. illudque in matrimonio carnali non spirituali obtinere notauit gloss. in cap. ex eo, de elect.
- d cap. fin. de desponsatio. impuber. l. 1. de his qui veniam atar. impetrauer. C. l. unicuique, de proximis sacror. (scrinior. lib. 12. C. titu. 9. cano. monachus, 77. distinctio.
- e l. 2. de minor. 25. annis P.

CAPVT III.

A quibus atatum consideratio habenda.

Ætates considerandæ sunt & definiendæ secundum ea, quibus quis se ipsum sufficere diiudicabit, ut conuenientia ætati personæ quæ, quam gerit, faciat. a Præsumtio namque est pro ætate, ut talis quis reputetur, qualem ætas in qua viuit, exigit. b In aliis vero negotiis, in quibus alterius interesse in definitione ætatis potest, iuris sequenda distinctio: sæpeque iudicibus committitur definitio, quando dicatur quis senex ad testimonium dicendum, vel ad euitanda aut subeunda munera publica, vel priuata. c

SCHOLIA.

- a Ex studiis suis quilibet cognoscitur, & c. cap. ex studiis, 3. de presump. li. 2. tit. 23. c. cum in iuuentute 15. eod. tit.
- b dicto cap. cum in iuuentute. Et pro senili ætate iudicatur senex prudens, donec de contrario constet. l. si chorus, §. 1. de lega. 3. P. argumento can. fraternitatis, 34. distinct.
- can. de quibus, 20. distinct.

A c gloss. in cano. nos ad apicem, in verb. perfectus, in proemio Sexti Innocentius & Johannes Andreas, ad cap. quoniam frequenter, ut lite non contest. unde gloss. ad l. si paterfamilias, ad verbum sexaginta, de adoptio. P.

CAPVT IIIII.

Modus computandi atatem.

Modus computandæ naturalis ætatis 25. annis, aliquando est de momento ad momentum natiuitatis, quando agitur de restitutione in integrum minoris prætextu ætatis a & in quibusdam aliis. b Aliquando annus cæptus pro impleto habetur. c Personarum interdum fauor aut odium, quando ætates cæptas vel exactas vel completas esse debeant admonere poterunt. d Probationes lucem his adferent, & causâ cognita, veritatem in arduis excuti oportebit, & ex eo potissimum annos computari oportebit, ex quo præcipuam fidem in eare constare credibilius videtur. e Solent probari ætates ex libello seu descriptione natiuitatum filiorum, quibus parentes ut plerunq; vtuntur. f Vel ex descriptione curionis, qui natos baptizat. g fiebat & olim fides eius ex professoribus, quibus scribebatur ætas eorum, qui censum præstabant: h fiebat item & aspectu corporis, i quæ tamen fallax esse potest. Admittitur & professio matris, k & obstetricum, qui interfunt natiuitatibus. l Accedunt & testes aliaq; probata documenta, quæ exhibentur pro testibus. m Probat autem ætatem, qui eam talem inesse proponit. n

SCHOLIA.

- a l. 3. §. minorem, de minoribus 25. annis, lib. 4. P. titulo 4.
- b ut in excusationibus tutorum, l. qui filium & filiam, 74. §. fina. ad senatusconsult. Trebell. P. l. 2. §. excessisse, de excusatio. tutor. & in testamento condendo, in l. qua ætate 5. de testam. P. in manumittetis atate, in l. prima. de manumissio. lib. 40. P. titulo 1.

- c *ut in honoribus & muneribus deferendis. A*
l. ad rem publicam, 8. de munerib. & hono-
rib. lib. 50. P. tit. 4. & in specie prædict.
l. qui filium. §. fin. ad Senatusc. Trebell.
 d *vide qua tractantur ad l. anniculus. 134.*
& ibi Fornerium, de verb. signifi. P.
 e *l. cum de etate. 13. de probatio. P. l. de etate,*
43. de minor. 25. P.
 f *l. 2. §. etas, de excusatio tutor.*
 g *ex constitutione Francisci. 1. Regis Gallo-*
rum edita. 1539.
 h *in l. 3. & 4. de censibus lib. 50. P. tit. 15.*
vide cap. 2. d. vi Luca. & editum Augu-
sti Casaris, super professione.
 i *l. minor, 25. annis, 32. de minor. 25. annis. P.*
 k *l. etiam matris professio, 16. de prob. P.*
 l *de quibus l. 3. §. 6. de Carbonia, edit. P.*
 m *l. 2. C. de his qui veniam etatis impetra-*
uer. l. 2. §. etas, de excusatio. tutor. P.
 n *l. cum te minorem, 9. de probatio. lib. 4. C.*
tit. 19. l. si minorem, 4. de in integr. resti-
tutio. C. vide Balaum, consi. 66. in 3. volum-
ine, Lucam de penna, in l. 1. de fide in-
strumento. lib. 10. C. Regula quippe est ge-
neralis, agenti & dicenti incumbere pro-
bationem, l. qui accusare, C. de edendo. l. 2.
de prob. P. l. actor, 23. C. eod. tit.

CAPVT V.

Questio de etate in pluribus.

In finita propemodum negotia occur-
 rent in utroque iure, quæ a ratum distin-
 ctionem postulant: ut infantia considera-
 tur in sponsalibus prohibitis *a* in excusa-
 tione pænæ si delinquat. *b* Considerat &
 ius pueritiam in mitigandis pænīs pupil-
 lorum; *c* utque & illi non cogantur iura-
 re, *d* ut sit pueritia perfecta 17. annorum
 in iusto procuratore *e* neue quis ad sacros
 ordines ante plenam 18. annorum pro-
 moueatur. *f* considerantur & diuersæ æ-
 tates in diuersis sacris ordinibus & in be-
 neficiis. *g*

SCHOLIA.

a cap. de desponsatione impuber. apud Gre-

- gor. & in cap. iuuenis, cap. sponsam, de*
sponsalib.
 b *l. infans, 12. ad legem Cornel. de sic. lib.*
48. P. tit. 8. l. pen. in fine de fidecommissar.
libert.
 c *tit. de delict. pueror. lib. 5. tit. 33. l. aufsa-*
cta, 16. §. persona, de pœnis. P. lib. 48. P. tit.
19. l. 7. C. eod. tit. l. 1. §. impubes, & l. exci-
piuntur, ad Senatusconf. Syllania. pueri
infra 14. annum, cano. pueri, 120. & ibi
gloss. 1. q. 1. c. indecorum, de etate & qual.
 d *can. pueri causa 22. q. 5.*
 e *c. qui generalis, in fine, de procur. in Sex. l.*
1. §. initium, de postula. in P.
 f *d. c. pueri, 120. 1. q. 1. Clem. generalem, de*
etat. & qualita.
 g *toto c. cum in cunctis, de electio. nos in be-*
neficiis & in superiori libro d. de bene-
ficus agimus ti. 27. c. 17. & in praludii
optimi iurisiuriam explicauimus.

DE DIVISIONE PER-
SONARVM, EX STATV NA-
tuitatis & ciuilibus adiectionis,

TIT. III.

- a Huc referri possunt tituli. Qui filii sunt legitimi*
lib. 4. decretal. tit. 17. de naturalib. liberis &
matribus eorum, & ex quibus causis iusti effici-
untur lib. 5. C. tit. 27. quibus modis naturales ef-
ficiantur sui, & de eorum ex testamento sine ab-
intest. successione Nouella 89. Quib. modis natu-
rales efficiantur legitimi & supra illos modos 74.
Nouella de filiis ante instrumenta dotalia natis,
nouella 19. de cognatione legali, li. 4. decr. tit. 12.
de adoptionibus. lib. 1. institutio. Iusti. tit. 11. & 1.
P. tit. 7. & lib. 8. C. tit. 48. De patria potestate
in institut. Iustina. lib. 1. tit. 9. & tit. 8. C. lib. 47.
de cognatione spiritali lib. 4. decretalium tit. 11.
& lib. 4. Sexti. tit. 3.

CAPVT I.

Eneratio quidem omnibus naturalis
 & vna est, ut masculi & fœminæ con-
 iunctio: at inter homines, non omnis con-
 iunctio permissa, sed tantum quæ est ma-
 trimonii: *a* quæ cum ratione conueniente
 naturæ humanæ, legitima dicitur. *b* aliæ
 illegitimæ

illegitimæ habitæ. Quare & ex modo coniunctionis licito nati, & ex approbato matrimonio, & dicuntur filii legitimi & naturales, & liberi. *d*

2 Ex alia vero illegitima coniunctione generati, illegitimi. *e* Quorum & plures sunt species, naturales tantum, spurii, adulterini, incestuosi, nefarii, legitimi tantum, legitimi.

3 Naturales tantum erant, qui nati essent ex concubina quam quis pro vxore, quæ tamen legitima non esset, habebat, quamque si voluisset sine impedimento potuisset iusto matrimonio copulare.

4 Spurii & vulgo concepti dicti sunt, nati ex meretrice publica, qui patrem certum demonstrare non possunt, vel si possint, tamen non honeste. *g* Manzeres Hæbreis, de scorto nati. *h* Tales hodie omnes dici possunt, etiam qui naturales olim dicebantur; quod concubinarus, qui olim erat iure ciuili permittus, & hodie iure Pontificio prohibeatur, & iuxta legem diuinam: *l* vt etiam omnis coniunctio extra conjugalem, illegitima & fornicaria habetur. *m* Illegitimi quoque & spurii habentur, qui nati quidem fuerunt ex matrimonio de facto into, sed quod fuerit contra publicæ honestatis iustitiam contractum, vel præter Ecclesiæ cognitionem. Quare nec succedunt patri tanquam legitimi, si pater sciens impedimentum, matrimonium contraxerit. *n* Contra autem si parentes contraxerint ignorantes impedimentum, nec accusatum fuerit matrimonium. Nam ex eo nati, legitimi habentur & ad successionem parentum idonei. *o* Nisi clandestine contraxerint matrimonium, quo casu non est ignorantia excusatio vt affectata, & propter suspicionem fraudis ex contemptu formæ ecclesiasticæ. *p*

5 Adulterini filii dicuntur, nati ex illicita coniunctione coniugati vel coniugatæ & alterius, vel ex duobus qui habent alios aliosve sibi matrimonio iunctos. *q*

6 Incestuosi sunt, nati ex coniunctione

A personarum, quæ se sanguinis seu cognationis vinculo proxime contingunt. *r*

Nefarii quasi non nominandi, qui ex magis illicita commixtione nascuntur. *s*

S C H O L I A.

a *l. 1. §. ius naturale, de iustit. & iur. P. §. 1. de iure natura. apud Iustinia. ca. ius naturale, 1. distinctio. §. si quis sane non habens filios, quib. mod. natura. efficiant. legi. nouella 74. §. palam namque, quib. mod. natura. efficiant. sui. nouella 89. & §. idipsum autem a nobis, eodem titulo.*

b *In brutis maxime coniunctio corporum, in hominibus coniunctio corporum & animorum. c. debitum, de bigamis, vt explicatur in finitione matrimonii. & in regula, quod nuptias non concubitus, sed consensus facit. l. nuptias, 30. de regn. iur. in P. §. nuptias itaque, de nupt. in autben. c. cum locum, de spons. can. sufficit, ca. matrimonium, 23. q. 2.*

c *filium eum definimus, quem nuptia demonstrant. l. filium, 6. de his qui sunt sui vel alien. iur. P. l. quia certa, §. de in ius voca. P. autben. nunc soli, C. de natura. libe. §. 1. de patria potesta. vide qua diximus lib. 10. Synagma. iur. vniuer. cap. 3. Sic legitimi & naturales dicti filii, nati ex matrimonio vero vel putatio. suo ab initio siue ex post facto. ca. 1. ex tenore. cap. cum inter, qui filii sint legit. & geniti ex soluta & soluto, si inter illos postea sequatur verum matrimonium c. tanta, qui filii sint legit.*

d *can. fi. 32. q. 4.*

e *Illegitimi vno verbo videt. Græcis dicuntur oppositi legitimis, Iulius Pollux lib. 3. onomasticon, cap. 2. Quintilia. lib. 3. cap. 6. Subtiliter tamen species distinguendas esse admonet cap. nisi cum pridem, 10. §. persone vero irregularitas, de renuntia. lib. 1. titu. 9. inter nothos, manzeres, naturales, & spurios.*

f *l. 1. C. de naturalib. liber. cano. fina. 12. q. 4. de his loquitur nouella, quibus mod. natura. efficiant. sui, & alia, quibus modis naturales efficiantur legitimi.*

- g** l. vulgo concepti, de statu. hom. P. §. si ad-
uersus ea. de nup. apud Iustin.
- h** dicto c. nisi cum pridem, de renuntia. &
Exo. 23. dicti spurii ex scriptura antiqua
S. P. quibus significabantur, sine patre
ἀπατρεις, minzarum vero Hebrais, quasi
de alieno semine nati.
- i** unam namque olim licuit habere concubi-
nam, tototitulo de concubinis in P. & C.
§. si vero effusa concupiscentia, quib. mod.
natura. efficiant. sui, nonella 89. & nonella B
18. c. 5.
- k** can. nemo sibi blandiatur, & ca. meretri-
ces, 32. q. 4. can. lex, §. adulterium, 36. q. 1.
- l** nō mœchaberis, Exo. 20. dicitur Matthæi c. 5.
- m** 1. ad Corinth. cap. 7. dicto cano. nemo sibi
blandiatur.
- n** c. referente, 10. qui filii sint legitimi.
- o** c. 2. 11. c. perlatum, 8. c. ex tenore, 14. qui
filii sint legitimi lib. 4. tit. 17.
- p** cap. cum inhibitis, §. 1. de clandestina de-
sponsatio. gloss. in dicto cap. referente. facit
l. fina. de rit. nupt. P.
- q** cap. cum haberet, de eo, qui duxit in mati-
monium, quam prius polluit per adul. §.
quia vero plurimos, cap. 8. nonella 117. ut
liceat matri & ania, cano. lex. §. cum ergo,
vers. adulterium, 36. q. 1. Vitia porro, qua
solent inesse filiis adulterinis, ponuntur in
ca. si gens duplex, 56. distinct. & quomodo
contra excusentur adulterini, iraditur in
can. nasci, eadem 56. dist. dicitur & adul-
terinus filius spurius, in c. tanta, 6. qui filii
sint legit.
- r** de incestu habetur in l. si adulterium cum
incestu, 38. cum suis §§. ad leg. Iul. de ad-
ulter. P. tit. de incestis nuptiis, C. l. incesta
nuptia, 52. cum 4. sequentib. de ritu nu-
ptia. lib. 23. P. tit. 2. & ultra de personis
cum quib. committitur incestus, in can. de
incestis, & can. nec eam, 35. q. 3. Rursus de
his qui ex incestu nascuntur, quod non
habeantur idonei ad succedendū patribus,
nec reputentur filii, in can. 1. 35. q. 7. au-
thent. ex complexu, de incest. nup. C. §. si
quib. mod. natura. efficiant sui, nonella 89.
- A** s meminit de his authentica ex complexu
nefario, de incestis nupt. C. §. fina. quib.
mod. naturales efficiant. sui, in authent.
facit l. 1. §. 1. de concubin. P. & de his sic
Nonius Marcellus scribit, Nefarii pro-
prietatē lib. 1. de moribus populi Ro-
mani patefacit a farre quod adorem
est, quo scelerati uti non debent: non
triticum sed fari hoc quoque idem ad-
significat, quod indigni sint qui viuant,
nefarii vocantur. Et alibi nefarium ali-
um ab impio & nocente dixit, ex auctor.
Ciceronis 2. Officiorum, quodque Nefar-
ium & fugiens & religioni contrarium
dicat: alios lenius nocentes. Inter nefarios
annumeramus genitos ex personis Deo cō-
secratis, puta ex presbyteris, monachis, mo-
nialibus, & similibus, qui vouerint Deo
cum religione castitatem: de quibus in ca.
ad presentiam in 2. & fere toto tit. de fi-
lius presbyteror. Cautum & in Concilio To-
letano, 9. cap. 10. relato, in cano. 3. cum
multa, 15. quæst. 8. ut nati ab episcopo vs-
que ad subdiaconum, non solum parenti-
bus succedere nequeant, verum etiam in
seruitutem eius Ecclesie, de cuius sacerdo-
tis vel ministri ignominia nati sunt, iure
perenni addicantur. Iustinian. in nonella
123. de episcopis, §. pen. Raptores, sollicita-
tores aut corruptores monialium, capitali
pœna affici iubet. Et moniales arctiori vin-
culo claudi, qua seruatur in Italia ex sta-
tutis, ut scribit Iulius Clarus lib. 5. Senti-
entiarum iuris, §. fornicatio, num. 5. ad d. l.
raptores, C. de epif. & cleri. Apud Roma-
nos Vestales incestuosa viua sepeliebantur,
virgis verberata: partusque ex illis ex-
ponebatur, quemadmodum dicunt fis-
tum de Remo & Romulo natis ex ince-
stu Iliæ vestalis, vide Liniū in 1. & Dio-
nyssum Halicarnas. vel & alios.

CAPVT II.

EST alia species filiorum, qui legitimi
tantum dicuntur, a quibus lex non na-
tura patrem fecit: eaque filiatio vel diuina
vel

vel ciuilib. Deus omnium creatione pater est. *b* Itē beneficiorum largitione, redemptionē, & regeneratione spirituali. *c* Summus Pontifex vicarius Dei ratione fidei & potestatis spiritualis sibi concessæ, pater omnium fidelium est, curam paternam suscipiens: ideo omnes Christianos exceptis hæreticis, vocat filios. *d*

2 Constituunt & iura Pontificia distinctionem cognationemque filiorum legitimorum tantum duplicem: spiritualem, & legale. *e* Spiritualis rursum, nascitur vel ex instructione fidei seu catechismo inter catechizatum & catechizantem, *f* vel ex Baptismo, inter leuantem de baptismo & baptizatum, *g* vel ex confirmationis Sacramento inter confirmantem vel sponso-rem confirmati & confirmatum. *h* Ex sacramento Pœnitentię inter confessum seu pœnitentem, & sacerdotem qui confessionem audiuit & pœnitentiam imposuit. **3** Legalis filiatio a lege ciuili inducta, quę ex adoptione in locum filii facta procedit. *k* Hęcque duplex, vna eorum qui cum sui iuris sunt, se subiciunt potestati huic legitimę paternę, & dicitur arrogatio: Altera, eorum qui adhuc sunt in patris naturalis potestate, quę dicitur adoptio. *l*

SCHOLIA.

- a* legitimum a lege approbatum dicitur vel inductum, *l. leguma, de pac. P. l. 1. de condit. ex lege P. ita filiorum alii secundum legem, alii secundum carnem. D. Hieronymus in c. 1. diui Mathei.*
- b* cap. 1. & 2. Malachia cap. 1. de summa trinitate. & sic nos omnes filii eius per fidem. ad Galat. 3.
- c* diui Iohannis Euangelio, ca. 2. ad Titum. 3. & ca. 1. diui Ioh. dedit eis potestatem filios Dei fieri, &c. & rursum adoptio hæc filiorum Dei, ad Roma. c. 8. & c. 9. & ad Galatas 4. ad Ephes. 1.
- d* cap. quam graue, de crimi. fals. gloss. ad ca. dilectis filius, ad verbum suspendendum, de appellat. excommunicatus qualis hære-

ticus, pro mortuo habetur, notatur in cap. grauem, de sent. ex comm.

e *Exstant duo tituli lib. 4. decretalium de cognatione spirituali, titulus 11. & de cognatione legali, tit. 12. & in Sext. & de vtrisque, canon, ita diligere, 30. q. 3.*

f *cap. contracto, 5. de cognatio. spirital. c. 2. eod. titu. in Sext. meminit diuus Paul. ad Galatas 4. filioli quos iterum parturio, donec formetur in vobis Christus.*

g *c. 3. de cognatio. spirital. c. 1. eo. tit. in Sext. etiam si plures sint, qui leuent seu suscipiant in baptismo baptizati. Nam totidem censentur esse patres spirituales baptizati: quãuis contra prohibitionē fecerint, dum plures quam unus leuarunt: contra prohibitionem cap. fina. de cognatio. spirita. in Sext. can. non plures, de consecra. distinct. 4.*

h *cap. 1. §. ex confirmatione, de cognatio. spirital. in Sext. ca. 1. 30. q. 1. Suidas hanc dixit adoptionem Christianam, in verbo, ἐλθε.*

i *can. ad limina, §. fin. & can. omnes, 30. q. 1.*

k *cap. unico, de cogna. legali. can. ita diligere, 30. q. 1. l. 1. de adoptio. P. §. 1. eo. tit. apud Iustinia. Gellius lib. 5. cap. 19.*

l *l. 2. de adoptio. P. §. 1. eo. titu. apud Iustin.*

CAPVT III.

De legitimatis filijs.

Legitimi filii dicuntur, naturales tantum seu spurii, vel alii illegitimi, a lege vel per modum ex lege inductum approbati, sublata vel abolita nota seu macula illegitimorum. Modi legitimandi ex lege ciuili quatuor erant, quorum ius pontificiũ duos postremos admisit. Primus erat si illegitima curiali nupsisset, vel illegitimus oblatas esset curiæ loci, a si modo pater naturalis nullos haberet alios liberos ex matrimonio iusto natos, non aliter. *b* Secundus modus legitimandi, quando pater nullos alios habens naturales & legitimos filios, dicebat in suo testamento vel alia authentica, vel alia a se subscripta vel testibus firmata scriptura, legitimos. *c* Continet hæc declaratio in dubio iure pontificio significationem antea contracti

clandestini matrimonii, de quo sine probatione, ut neque de occultis, non iudicaret Ecclesia. *d* Quamobrem si cum coniunctione probatio accedat datæ fidei matrimonii de præfenti, vel de desponsatione clam facta: filii inde nati cum illa assertione legitimi declarari poterunt. *e* Alioquin sola assertio patris non faceret legitimum filium. *f* Neque sola coniunctio cum libera muliere sufficit ad nuptias arguendas, sed potius iure pontificio facit concubinatum. *g* Quamuis iure civili aliter videretur. *h* Tertio modo iure utroque civili & pontificio, possunt illegitimi spurii legitimi per subsequens matrimonium inter parentes qui eos genuerint, si modo aliquod impedimentum matrimonium contrahi non prohibeat. *i* Quarto legitimantur male nati illegitimi, in spiritualibus, per Summi Pontificis rescriptum seu gratia *k* in temporalibus per principes secularis. *l*

SCHOLIA.

- a* §. quibus connumerari, de hereditat. qua ab intestato deferuntur apud Iustinia. §. quod vero, quib. mod. natura. efficiant. sui. in authent. §. si. de nupt. apud Iustinia. l. 3. C. de natura. liber.
- b* §. si tamen aliquis offerre volentium, quibus mod. natura. efficit. sui. non. 89.
- c* §. illud, vers. si vero is, qui solummodo naturalium filiorum est pater, quib. mod. natu. efficiant. sui, in authent. §. ad hoc, ut liceat matri. & auia in nouell. authent. Item sine legitimis, C. de natur. liber.
- d* cap. 2. de clandest. de sponsa.
- e* cap. per tuas, l. 2. qui filii sint legit. cap. is qui fidem, de sponsalib. cap. per tuas, de conditio. apposit.
- f* Quamuis enim existiment patres aliquem suum esse filium, & vicinia ipsa, tamen illud non sufficit ad vere filium dicendum. notatur ad cap. per tuas, per gloss. & Felinum. & Panor. de probatio. facit l. non nudis, & l. non epistolis. C. de probatio. l. neq., C. de testam. l. si pater, C. de here. instum.

A en. & textus expressus in cap. transmissa, qui filii sint legit. vide & de hac questione. Guillel. Benedic. in repetitio. ca. Raynucius, ad verb. que filium ex ea suscipiet, num. 1. de testam.

g can. aliter, 30. quest. 5. presumitur & hodie concubinatus & illicita coniunctio, nisi ea mente accepta mulier probetur, ut esset uxor, nouella 74. quibus modis naturalis efficiantur legitimi. §. quoniam autem.

B *h* dummodo mulier libera, cum qua quis frequentaret, ante non fecisset quæstum sui corporis, l. in libera, 24. de ritu nuptia. l. 3. de concubinis P. l. si vicinis, C. de nuptiis.

i l. diui Constantini, l. nuper, l. cum quis, de natur. lib. C. l. sancitum quib. mod. natura. efficiant. legitimi, in nouell. & nouell. de incestis nuptiis, §. fin. & §. si. de nupt. apud Iustinia. cap. tanta est vis, cap. 1. qui filii sint legit. c. cum haberet, de eo qui duxit in matrimo. quam prius polluit. per adulter.

k cap. per venerabilem, qui filii sint legitimi. Potest & in quibusdam spiritualibus, episcopus cum natalibus legitimis dispensare, ut in quatuor minoribus ordinibus accipiendis, cap. veniens, cap. ex transmissa, de filiis presbyterorum. In maioribus tantum Summus Pontifex, c. si. eo. titu.

D *l* dicto c. per venerabilem, qui filii sint legitimi. §. si quis sane non habens filios, quibus mod. naturales efficiant. legit. §. illud, quib. mod. nat. efficiant. sui, in nouellis.

CAPVT IIII.

De quibusdam filiis monstruosis
& posthumis.

A D quæstiones natiuitatis filiorum, referri potest: num qui nati essent monstruosi, inter filios aut liberos iure probatos, referantur: & placuit non referri, non secus quam eos qui contra formam humani generis, conuerso more procreantur. *a* Si tamen partus aliquatenus tantum humanorum membrorum officia ampliauerit, inter

inter liberos computabitur. *b* At qui mortui nascuntur abortiui, neque nati, neque liberi dicuntur. *c* Si tamen ex seeto matris vtero viui editi sunt, pro liberis habentur: *d* Quemadmodum & posthumi, id est nati postquam pater humi traditus seu mortuus fuerit.

SCHOLIA.

a Paulus Iurisconsultus. in l. non sunt liberi, 14. de statu hom. lib. 1. P. tit. 5. & lib. 4. receptarum sententiarum iuris. tit. 9. l. 3. §. si. C. de posthum. heredib. instituen. lib. 6. C. tit. 29. l. quod dicitur. l. 12. §. fin. de liber. & posthum. lib. 28. P. ii. 1. Iussit Romulus, ne quis minores filios triennio alimentis fraudaret, neve exponeret: nisi monstrosi essent. Diony. Halicar. in 2. quid inter portentum, ostentum, & monstrum interfit, docet l. ostentum, 38. de verb. signific. P.

b distal. non sunt liberi, de statu hominum. Nec qui plures aut pauciores digitos aut membra imperfecta, si modo principua humana figura non destituatur, ideo minus homo censetur. l. idem Offilius 10. §. sed si signis, de adilit. edict. lib. 21. P. tit. 4. Hoc forsitan voluit Vlpian. in d. l. dicitur, 12. §. fin. de liber. & posthum. P. loco filii rumpere testamentum, partum, in quo non integrum animal editum sit, cum spiritu tamen.

c l. qui mortui, 129. de verborum signific. abortus vel abactus, partum constituere non videtur, secundum Paul. Iurisconsult. lib. 4. sententia. tit. 9. §. 6. Nonius Marcellus inter abortum & abortum his verbis distinguit. Abortus & abortus varias habent significationes. Abortus enim ille dicendus est, qui in primis mensibus, cum conceptui exordium factum est. Abortus prope tempus pariendi: tunc enim moritur quod nascitur, in plurimis hoc recoditum inuenimus. Sic & Sextus Pompeius Festus, in 1. abortum grande mulieris, quod non sit tempe- stive ortum. At diuus Augustinus, in li-

A bro questionum, Exod. cap. 8. & lib. quaestio- num veteris & noui testamenti. q. 23. & in cap. Moses 32. q. quaest. 2. abortus distinguitur in animatum & inanimatum: ut in illo fiat homicidium, in hoc nequaquam, iuxta sententiam Moysi. Exod. 21. Eo modo iura distinguunt. In crimine abortio- nis procurata per poculum, l. si quis aliquid 38. §. qui abortio- nis, de penis. lib. 38. P. tit. 19. vide & l. 8. ad l. Cornel. de sicar. & l. 4. de extraord. crim. P.

B dicta l. quod dicitur, 12. de liber. & post- hum. P. l. 3. C. de Posthumis hered. insti- tuen. l. posthumus. §. simili modo, de inoffi- cio. testamen. lib. 5. P. tit. 2. l. etiam ea mulier 141. de verbo. signific. Cessiones di- cti caso matris vtero editi, ut ait Festus & Plinius. lib. 7. c. 9. qui & narrat tale fuisse Scipione Africanum Manlium, & Iu- lium Caesarem: quamuis aliunde verum non sit eam peperisse, cui mortua ex seeto fi- lius eductus est l. anniculus, 132. §. fal- sum, de verbor. signific.

C l. 3. §. posthumus autem, de iniusto rupto. lib. 28. tit. 3. late sumta significatione & dicitur posthumus, qui post coditum a pa- tre testamentum natus est, ut notat gloss. ad Rubricam, de posthumis heredibus in- stituen. C. & gloss. in §. posthumi, de here- ditati. que ab intestat. deferunt. apud Iu- stinian.

D

CAPUT V.

Alia distinctio filiorum ratione potestatis.

*E*X legitimæ & illegitimæ coniunctio- nis natiuitate, alia distinctio habetur filiorum: ut quidam dicantur sui here- des in potestate paterna constituti, ex legiti- mis nuptiis procreati, *a* alii ab ea pote- state liberati, *b* & extranei heredes: quo- rum nomine emancipati, & aliorum filii, qui sui non sunt, continentur.

SCHOLIA.

a §. 1. de patria potestate. §. sui, & seq. de he- red. qua ab intestat. deferunt. l. 4. de his, qui

sunt sui vel alien. iur. P. de suo alias dispu-
 tati. libr. 42. Syntag. cap. 35. nu. 25. & de
 potestate. lib. 11. ca. 5. Adde quod filius ex
 verbo, Graco ius, Quomodo ex honestate
 consideretur consensus potestatis patris in
 nuptiis, vide cap. nostrates. cano. alster, 30.
 questio. 5. & quando in spiritualibus ex
 necessitate non consideretur. cap. fin. de iudic.
 in Sext. In patris porro potestate non
 matris dicitur filius. cap. fin. de conuersio.
 in fid. l. mulierem. C. de adoptio. §. fœmi-
 na. eod. tit. apud Iustinian. l. nulla, de suis
 & legit. hered.

b Sex modis liberari filium a patria pote-
 state tradit Iustinian. in titulo quibus mo-
 dis ius patrie potesta. soluat. quibus duos al-
 ios addo. Primus erit per mortem natura-
 lem patris, §. 1. eod. tit. l. si ita 15. quando
 dies leg. ced. P. id ipsum per mortem filii,
 naturalem, l. nepotes, de his qui sunt sui vel
 alieni iur. 2. per mortem civilem utriusq. §.
 cum autem, quibus mod. ius patrie po-
 test. solua. l. si qua pena, de his qui sunt sui
 vel alien. iur. P. 3. seruitute pena. §. pœne
 serui, quib. mod. ius patr. potest solua. 4.
 dignitate maxima patritiatu, §. filius fa-
 milias, eod. tit. 5. captiuitate, §. si ab hosti-
 bus. eod. tit. 6. emancipatione, §. praterea,
 eod. tit. de emancipat. libero. C. 7. in casu
 authentica incestus nuptias, de incestis nu-
 ptiis. 8. in casu legis si lenones. capit. de epi-
 scopali audientia, & in l. fina. C. de specta-
 culis. lib. 11. C.

c in §. ceteri, de hered. qualitat. & differen.
 apud Iustinianum.

DE STATV LIBER- tatis & seruitutis perso- narum.

a TITVLVS IIII.

a Huc referri possunt tituli plures inter ceteros de
 coniugio seruorum. lib. 4. decretalium. titul. 9. de
 natis ex libero ventre. eod. libr. 4. tit. 10. de his,
 qui sunt sui vel alien. iuris libr. 1. Institutio. Iu-
 stina. tit. 8. & lib. 1. P. tit. 16. de serui cognatione
 lib. 3. Institutio. Iustin. lib. 3. tit. 7. de statu liberis.
 40. tit. 7. de coniugio seruorū, lib. 4. decret. tit. 9.

A de liberali causa, lib. 40. tit. 12. P. & lib. 7. C. tit.
 16. de ingenuis. lib. 1. instit. Iustin. de ingenuis &
 manumissis. lib. 7. C. tit. 17. de libertinis libr. 1. In-
 stitut. Iustin. tit. 5. & libr. 10. C. tit. 56. de manu-
 missionibus. lib. 40. P. tit. 1. de manumissionibus,
 que seruis ad vniuersitatem pertinentibus impo-
 nuntur. lib. 40. P. tit. 3. de manumissis testamen-
 to. lib. 40. P. tit. 4. de manumissis vindicta eod.
 lib. 40. P. tit. 2. que & a quibus manumissi libe-
 ri non fiant, & ad legem Æliam Sentiam. lib. 40.
 P. tit. 9. & tit. libr. 7. C. vsque ad titulum 19. de
 seruis coniugibus, si alter illarum libertate tene-
 tur. Nouella Leonis 9. de seruo qui ignorante do-
 mino monachismum suscepit. Nouella Leonis 9.
 de seruo qui incio domino episcopus factus est.
 Nouel. Leon. 11. de seruis non ordinandis, & ce-
 rum manumissionibus. lib. 1. decret. tit. 8.

CAPVT. I.

- 1 Duplex libertas & seruitus.
- 2 Et origo corporalis.
- 3 Quid vel libertus.
- 4 Ingenuus.

I Vra diuina † & pontificia meminerunt,
 de duplici libertate, spiritali a & cor-
 porali, b pariter de duplici seruitute, spiri-
 tali c & corporali, bona & mala: de corpo-
 rali libertate & seruitute hic potissimum
 agemus.

Iure naturali † omnes homines liberi,
 nascuntur: iure gentium seruitus liberta-
 tem inuasit, vt & postea inde nata manu-
 missio, Et cū vno naturali nomine omnes
 homines appellarentur, iure gentium tria
 hominum genera esse cœperunt, liberi, &
 his contrarium serui, & tertium genus li-
 berti, id est, qui desierant esse serui. d

Libertas, † status est liber orū, nempe, e
 naturalis facultas eius quod cuique facere
 libet, nisi si quid vi aut iure prohibeatur. f

Ingenuus est, † qui statim vt natus est,
 liber est. g

SCHOLIA.

E a Ad libertatem animi pertinet liberum
 arbitrium, de quo. Genes. 4. vers. 6. Den-
 tero. 10. vers. 9. Iosua 24. vers. 24. Eccle-
 sia. fisci. c. 15. vers. 8. Sed & vera libertas,
 vbi spiritus Dei est. can. 2. dua sunt 19. 9.
 2. ad Corant. 13. vers. 17. & quos filius Dei
 liberat,

liberat, vere liberi, dicitur Ioannis Euange-
lio. c. 8. vers. 36. neque tamen hac libertas
danda est in occasione carnis, sed per car-
ritatem seruendum inuicem. ad Galat. 5.
vers. 13. 3. Petr. 1. vers. 10.

b titulo de seruis non ordinandis.

c de seruitute mala spiritali & peccati, a qua
nos redemit Dominus, in can. cū redemptor
12. q. 2. omnis qui facit peccatū seruus est
peccati. Diui Ioan. c. 8. vers. 34. Ab ea ser-
uitute liberati, dicitur rursum seruire iu-

stitiæ, ad Rom. 6. vers. 18. nostri enim non
sumus, sed Dei, redempti pretio magno san-
guinis domini nostri Iesu Christi. 1. ad Co-
rint. c. 19. sic scriptū est de illa bona serui-
tute & saluari, Dominum Deum tuum
adorabis, & illi soli seruias. Deu. 6. Prin-
cipes & pralati Deo seruiūt bene viuēdo, &
fideliter subditos regēdo. c. si eccl. 23. q. 4.

d Hac omnia ex Vlpian. in l. manumissiones

4. de inst. & iur. lib. 1. P. tit. 1. Causa iuris-
consultus, duo tantū membra facit huius
diuisionis. in l. 3. de stat. homi. in P. libero-
rum & seruatorum. tertium namq; & hinc
prouenit, libertorum, id ipsum & sequuntur
Iustin. in §. 1. de iure personarū. Medium
tamen statū habent inter liberos & seruos,
statū liberi, qui ad tempus serui, cōditione
vero liberi sunt. l. statuliber, & toto tit. de
statulib. vide quæ diximus de diuisione in
liberos & seruos. lib. 14. Syntagm. iur. c. 1.

e §. libertas, de iure person. apud Iustin. l. 4. de
stat. homi. in P. hanc finitionem explicat in
paradoxis Aristoteles, 9. Politicor.

f Vis est impedimentū causa fortioris, item
& lex: verum in factō, vis interdū iusta,
interdum iniusta. l. 3. quod metus causa.
libr. 4. P. tit. 1. vis maioris rei impetus, qui
repeti non potest. l. 1. eod. tit. quod metus
caus. leges quoque inferioribus & subditis
imponunt necessitatem obediendi, l. 2. de
legibus. P. l. leges sacratissima, & l. leges, ut
generales. C. eod. tit. l. nemo potest, de legat.
1. c. 1. de constit. Et impossibilia factū exi-
stimantur, quæ iura bonique mores fieri
prohibent. l. filius, qui in potestate, de con-

ditio. in Iustin. P. cap. si. de pact. legis virtus,
imperare, vetare. d. l. legis virtus, 7. de le-
gibus. P. Caterum quamquā lex imperet,
nihilominus perfecta bonaque libertas sub
ea est, dum per legem mala iudicata fugi-
mus, & virtuti subiicimur, ut vera liber-
tas, non seruire vitii, quod & dicit Cicero
in 5. Paradoxo, Plato 3. de legib. vide &
can. 38. displicet, 23. q. 4.

g §. 1. de ingenuis apud Iustin. ex matre libe-
ra, l. & seruatorum, 5. de statu homi. c. si. de
seruis, non ordin. & eorum manumissione,
lib. 1. tit. 18. cap. unico. de nat. ex libero
ventre. lib. 3. tit. 10. l. partū. C. de rei ven-
dic. l. placuit de liberali causa, P. Interdum
tamen ex condi. regionis, sequitur etiā sta-
tū patris filius, ut in c. 3. de coniug. seruator.

CAPVT II.

- 1 De seruitute.
- 2 Seruis.
- 3 Manumissione.
- 4 Et libertis.

Seruitus est a cōstitutio ꝑ iurisgentium, 1
qua quis contra naturam, domino bal-
terius subiicitur.

Serui aut nascuntur, ꝑ aut fiunt. c. Na-
scuntur ex ancillis nostris, d' fiunt, aut iu-
regentium, id est, ex captiuitate, c. aut iure
ciuili, cum liber homo maior 20. annis, ad
pretium participandum se venundari pas-
sus est, f' fit & seruus capientis, constitu-
tione canonica, Christianus, qui arma &
operam naualem ad impugnandos Chri-
stianos Turcis subministrat, g' sed & ex mi-
nistris sanctificatis Ecclesiæ, nati, Ecclesiæ
serui fiunt. h

Manumissio est ꝑ de manu seu potestate 3
dominica, liberatio, id est datio libertatis. i

Libertus seu libertinus est ꝑ qui a serui-
tute liberatus fuit: k qui aliquando & in-
genus in iure Pontificio dicitur: l proprie
tamē libertus ab ingenuo separatur, m li-
bertas ex naturali iure est, n seruitus vero
iurisgentium. o Item & eius beneficium
manumissio quod secutū est seruitutem. p

- a l. libertas, 4 §. seruitus, de statu homin. §. A
seruitus autem, de iure persona apud Iu-
stinian.
- b Vide tamen Aristotel. libr. 1. Politicor. ca.
3. §. 4. & qua nos diximus, libr. 4. Syntag.
iuris. c. 1. num. 8. quosdam esse seruos na-
tura, quosdam lege, &c.
- c §. serui autem, de iure person. apud Iustin.
& l. §. seruorum, §. serui autem, de statu
homin. P. eadem serere refert Dionysius Ha-
ly. in fin. 4. de antiq. Rom.
- d in proxime citatis iuribus, verne dicun-
tur nati ex ancillis nostris, vide l. Tuis
36. de legat. 1. Sextum Pompeium. libr. 9.
& Nonium Marcellum.
- e A seruando ita serui, quia imperatores
captiuos seruare, nec occidere solent, sed
venundare. §. serui autem ex eo, de iure
personar. l. seruorum 239. §. seruorum de
verbo. signific. Augustinus lib. 19. de ciui-
ta. Agamemnon apud Senecam, in Troa
de ait, seruitiam in captiuos esse contra ho-
nestatem naturalem. Apud Sauromatas,
ut ait Lucianus, moris fuit hostem captum
seruare, nec licuisse eum occidere, qui cla-
masset Zirim: qua vox erat sede dentes, ut
illa Homericæ ἑρπύρα, hoc est, viuum me
cape. Mancipia dicebantur etiam serui,
quia manu caperentur ab hostibus, teste
Varrone de lingua Latina. Macrobi. lib. 3.
Saturnatio. c. 7. §. serui autem, de iure per-
sona. dicuntur & mancipia, id est manus
& potestati suppositi, dicta l. manumissio-
nes, 4. de iustitia & iure. Iuris quoque gen-
tium generaliter censetur, ut capta in bel-
lo capientium fiant, §. item ea, qua ab ho-
stibus capimus, de rer. diuis. l. naturalem,
5. §. si. de acquirend. rerum dominio. libr.
41. P. titul. 1. l. transfugam, §. 1. §. fin. eod.
titul. & proinde serui fiant capientium in
bello capti. l. adeo quidem, 17. de acqui-
ren. rerum domi. P. quod & sua sententia
firmavit Cyrus rex apud Xenophontem,
lib. 3. Cyropædia.
- f Vide l. homo liber. 21. de stat. homi. P. con-
currunt porro hic antequam valeat ven-
ditio liberi hominis. primū, ut qui se ven-
di patiat, sit maior annis 20. l. si mini-
sterium, de libera. causa. C. 2. ut in pre-
tio participet, l. non ideo. C. eod. titul. 3. ut
qui emit conditionem venditi liberam i-
gnoret, l. liberis. §. si quis sciens, de libera.
causa. P. 4. ut is qui vendi se patitur sciat
suam conditionem liberam, ut ex pradi-
ctis patet,
- g ca. in quorundam, 6. & ca. ad liberandam,
17. de iudic. lib. 5. tit. 6.
- h can. 3. cum muliere, 15. q. 8.
- i l. manumissio, 4. de iustit. & iur.
- k l. libertum, 6. de statu homi. P. §. 1. de li-
bertinis apud Iusti. Liberti proprie ipsi, qui
manumissi sunt, libertini vero ex manu-
missis nati, vide Vlpian. in l. fin. si libertus
ingenuus esse dicatur. P. libertinorū olim
conditiones tres, vna eorum qui deditiui:
altera, eorum qui Latini: tertia, eorum
qui ciues Romani dicebantur, qua tandem
ad speciem Romanorum ciuium redacta
fuerunt, subleuis nudis nominibus & dif-
ferentiis, ut liquet ex titulis Codicis, de la-
tina libertate tollenda, libr. 7. titul. 6. & de
deditiua liberta tollen. eod. libr. tit. 5.
- l c. 1. de seruis non ordinan. lib. 1. tit. 18.
- m capit. 65. liberti Ecclesia, quia nunquam,
12. quaest. 2.
- n ca. 7. ius naturale, 1. dist. ca. cum redemptio-
re, 12. q. 2. l. manumissiones, 4. de iustit. &
iur. §. 1. de libertinis.
- o Iuris gentium seruitus, ca. 9. Ius gentium,
1. distin. maxime approbatione, nam pos-
set & dari origo a vitio Cham, ob quod ei
suisque imposta a patre Noacho, quem ir-
riserat, Genes. 9. vers. 24. cap. sexta die,
35. distin.
- p dicta l. 4. de iustitia & iure, P. & §. 1. de
libertinis.

CAP. III.

- 1 Serui & liberti etiam in iure Diuino &
Pontificio considerati.
- 2 De iure patronatus libertorum Ecclesia
singularia.

De ser-

De seruis & libertis tractat ius Pontificium, & Diuinū etiam, vt & ciuile, & de manumissione. *a* Nec omnino ius Diuinum seruitutem personarum improbauit, aut non eripuit Dominus. *b* Verū non ita simpliciter Diuino & Pontificio iure serui pro nullis habentur, vt iure ciuili. *c* Nam sicut in Iesu Christo, neque seruis, neque libera sacramentis Ecclesiæ remouetur, dita neque inter seruos matrimonia Christiana prohibentur. *e* Ordinari tamen sine consensu domini seruus prohibetur, ne prætextu obsequii Ecclesiastici, domini priuentur eorum ministerio. *f* Quod & de libertis aliquando placuit. *g* Conseruari enim iura volunt dominicum ius in seruos, *h* nisi siquando Iudæus aut hæreticus uoluerint Christianum mancipium habere, quo casu libertate donant. *i* Serui quoque Ecclesiæ aliquādo eximuntur a seruitutis iugo, si obsequio Dei seruire legitime posse, fuerint comperti, *k* verum manumitti antea ab episcopis propriis debent, *l* neque eorum successores poterunt de illis factas reuocare manumissiones. *m* Maxime si de benemeritis fiant, *n* ita tamen manumissio fieri debet, vt manumissi perpetuo Ecclesiam sibi patronam agnoscant, *o* & reuerentiam singulis eius Ecclesiæ clericis, vt vniuersis, non vt singulis exhibeant. *p*

Ius libertorum Ecclesiæ est, † vt serui manumissi & clericali ordini obligati, manumittenti Ecclesiæ reneantur dum uixerint, impendere famulatum in obsequiis diuinorum, neque possint se ad aliam Ecclesiam transferre, nisi manumissi fuerint absolute. *q* Singularia namque iura patronatus Ecclesiæ sunt, extra communes regulas priuatorum in libertos, veluti primum, quod propter operas non præstitas reuocantur liberti Ecclesiæ in seruitutem: *r* aliud tamen in liberto priuati. *s* Secundo, quod filii, libertorum Ecclesiasticorum sint obnoxii Ecclesiæ patronatæ, † quod aliter statuitur in filiis libertorum

A priuatorum. *v* Quamobrem liberti Ecclesiæ, ne longinquitate obscurarent conditionem originis, tenebantur scribere tempore manumissionis professionem, se esse de familia Ecclesiæ, & nunquam se ab eius obsequio recessuros: *x* & posteri eorum, mortuis prælati Ecclesiæ, successoribus eandem professionem renouabāt. *y* Hodie tantum clementia Ecclesiæ inuoluit & aucta est, vt vix nec Ecclesiæ nec Christiani possideant aut habeant seruos Christianos eius iuris, cuius erant serui antiquorum. *z*

S C H O L I A.

- a* vt in titulo. de seruo non ordinando. libr. 1. decretalium. tit. 18 titulo. de coniugio seruorum. libr. 4. tit. de natis ex libero ventre. libr. 4. tit. 40.
- b* vt ad Ephesios. c. 6. versu 5. Serui obedite per omnia dominis carnalibus, &c. 1. ad Titū 6. vers. 1. & 1. Petr. 2. vers. 18. & Ecclesiastici. c. 33. vers. 25. cum similibus, habuit Ecclesiæ seruos. cap. 3. de seruis non ordinan. Exstat & in Synodo Gangrena decretum vetustissimum aduersus eos, qui prætextu Euangelica doctrina iactabant, omnes seruos esse debere liberos: Theodoretus Cyrenensis. libr. 7. de prouidentia, quoquo, seruitutem & herilem potestatem, ad uitæ humane usum constitutas fuisse docet. Iussit & diuus Paulus dominos, vt quod equum & iustum est, seruis præsent. ad Colossens. 4.
- c* l. quod attinet 23. de regul. iuris. in P. l. in personam, 23. l. in omnibus officiis, 135. eod. tit. de regul. iur. l. cum prator. §. final. de iudic. P. & alibi seruitutem fere mortalitati comparamus. l. seruitutem 209. de regul. iur. Pandect.
- d* c. 1. de coniugio seruorum. libr. 4. titul. 9. ad Galat. 3. c. omnis utriusque sexus, de pæn. & remiss. nulla etiam distinctio, quod pertinet ad Dei cultum, liberorum & seruorum. Nouella. 5. Iustin.
- e* dict. ca. 1. de coniugio seruorum. valet & ma-

- rimonium inter liberam & ancillam, si scientes conditionem contrahunt. ca. si quis ingenuus, 29. dist. ca. 2. de coniugio seruor. contra si ignorent, c. si. eo. tit. quamuis iura ciuilia, inter seruos non admittat, sed tantum contubernium. l. liberorum, 220. de verb. signif. l. cum ancillis, 3. de incest. nup. C. Nonella 22. c. 10. l. 3. C. solut. matrim.
- f** c. consuluit, & toto titulo, de seruis non ordinan. ex Concilio Lateranensi sub Alex. 5. par. 26. c. 19. idē in c. 12. generalis, 54. B
- g** can. fin. 54. dist.
- h** vi. l. 2. de his, qui sunt sui vel alieni iur. cap. 12. generalis, 54. dist. ca. 2. §. fin. de seruis, non ordinan. Ideo si seruus fugerit a Domino, antequam tractetur de eius statu, remittitur cognitio fugae tractanda apud iudicē loci, a quo fugit. l. 1. C. ubi causa status agi debeat. Si vero fuerit in possessione libertatis, coram eo iudice ubi est, conueniuntur l. 3. C. ubi causa status. Si non est fugitiuus & velit proclamare ad libertatem, sequitur forum domini. l. 4. eo. tit. verum si dubium sit, an fugitiuus vel nō fuerit, tractabitur ea causa, & finietur ante causam status. l. liberis, §. sicut & alia, & l. igitur. §. potest. de libera. causa Pandect.
- i** Etiam nullo pretio restituito, d. c. generalis, 12. §. fi. ubi & glossa finalis distinguit, & cap. 13. mancipia Christiana, can. fraternitatis, 15. & cap. 18. presenti consilio 54. dist. l. unice. ne Christiana. mancip. hereticus vel Iudaeus vel Paganus habeat, libr. 1. C. tit. 10. l. Deo nobis. §. fin. C. de episcop. & cler. Ratio vna apponitur, in dicto capit. mancipia. ne religio a Iudaeis subito polluat. Alia cum simili hypothesi in cap. 1. de Iudaeis. libr. 5. tit. 6. quod nefas sit, quem Christus redemerit, blasphemū Christi in seruitutis vinculis retinere. Prohibitum & Samaritanis, mancipium Christianum habere. §. porro, Nonella. 144. sic Samaritanus Christianus factus, liber fit, in §. penult. dicta Nonella, 144.
- k** c. 33. multos de Ecclesia, 14. dist.
- l** ca. admittuntur 21. §. de seruis, & ca. 22. abbati. 54. dist.
- m** ca. si quos causa 12. q. 2.
- n** in dicto. c. si quos, alioquin sine causa praelati manumittere non possunt seruos Ecclesiarum, & manumissos successores reuocant, ca. et si illi qui nulla, 39. 12. qu. 2. argumento. ca. si sacerdos, 16. qu. 3. cap. 2. de precario, aut sine causa manumittēs, alium similem restituet Ecclesia, vel reuocatur manumissus, nisi post 10. annos post manumissionem, seruus fuerit in libertate sine contouersia, l. si cum fideicommissa, §. Aristoteli, qui & a quibus manumissi liberi non fiant, Pandect.
- o** ca. episcopus, qui mancipium, 12. q. 2.
- p** dict. can. episcopus qui, §. si vero.
- q** c. eo libentius, 6. de seruis non ordin. quem admodum & qui manumittitur a laico, qui eum fecit ordinari in presbyterum, tenetur domino suo canonicas horas psallere, c. nullus, 4. de seruis non ordinan. ubi glossa ponderanda venit, pro degradando eo, qui horas dicere recusat, si promiserit, & de renouatione in seruitutem liberi Ecclesiastici, qui Ecclesia seruire non vult, vide can. Diaconi 35. & ca. 8. discussio. 12. q. 2.
- r** dicto ca. diaconi. ca. liberti, 61. & seq. 12. q. 2. ca. qui ex famulis 54. dist.
- s** l. solo obsequii, de libera. caus. P.
- D** t. can. de libertis, & can. liberti Ecclesia, 65. ubi ratio, quod nunquam moriatur Ecclesia, 2. q. 2.
- v** l. 1. & 2. de libertis & eorum liber. C.
- x** ca. libertis, 63. §. ne vero, can. longinquitate, 94. can. 12. q. 2.
- y** dict. ca. longinquitate, 12. q. 2. ex Concil. Toleta. 4. c. 69. & Concil. Toleta. 6. ca. 9.
- z** Hac clementia ad pietatem pertinet, cuius opus dicitur libertatis donatio, tit. 1. §. si de communi seruo manumisso. Baribol. ad l. proxime de his, qua in testamento delentur, & ad l. si vnus. C. de test. Et opus Ecclesia dicitur tueri libertates, can. libertos, 7. & sequenti, liberti 87. dist. & c. vni. de natis ex libero ventre. Fidelis ser-

ui in Christo socii dominorum sunt parti
cipis eiusdem saluus & mysteriorum, in 1.
epistola D. Ioan. ca. 3. ratione & corporis
fratres, & ex eadem propagatione carnis,
ca. ad mensam, 11. q. 3. Seruorum & Do-
minorum vnus dominus & Iudex in cælis
Deus, D. Paul. ad Ephes. c. 6. ver. 9. non est
seruus, non liber apud dominū, ad Col. 3.
vers. 21. qui in Domino vocatus est ser-
uus, liberius est domini, similiter qui liber
vocatus est, seruus est Christi, 1. ad Corint. B
ca. 7. vers. 21. & 22. rursum, 1. ad Tim.
cap. 6. vers. 1. qui fideles habent domi-
nos, non contemnāt, quia fratres sunt,
sed magis seruiant, quia fideles sunt &
dilecti, facit Eccl. 7. vers. 23. Seruus sen-
satus sit tibi dilectus, quasi anima tua:
non defraudes illum in libertate, nec
inopem derelinquas etiam. Nec con-
ueni Christianis inferiores esse, vel Eih-
nicos, qui cōditionis suæ humana commu-
nis memores, noluerunt habere seruos: cu-
iusmodi fuerunt Indi, Locri, Phocenses, a-
luue populi, vt Tholosani, Byturiges, de
quibus nos abunde. lib. 14. Syntagma. iur.
capit. 1.

hæretici per causam religionis & cultus sui à cu-
riali fortuna, &c. Nouella Iustii. 45. vt Iudæi se-
cundum Christianismi ritum viuāt, Leonis No-
uella 55. de Iudæis constitutio. 2. Heraclii lib. 1. iu-
ris Orient alii Bonafidii, de Hebræis & montanis
Leonis Iconomachi apud eundem Bonafidium, &
constitut. 14. Manuelis Comneni de foro Iudæo-
rum.

CAPVT. I.

Diuisio personarum ratione reli-
gionis.

Ratione religionis, diuidemus iterum
personas, in infideles, qui fidem Chri-
stianam non habent, & fideles seu Chri-
stianos qui habēt. De infidelibus prius, de
hinc de Christianis agemus, Deo iuuan-
te. Inter infideles, & non Christianos an-
numerantur Pagani, a seu Gentiles, aut
Ethnici, b Iudæi, c Turcæ, d seu Sarrace-
ni, e Apostata a fide. f Certum est enim
quicquid a fide Christiana discrepat, legi
Christianæ esse contrarium. g

SCHOLIA.

a Pagani dicuntur infideles, & extra Eccle-
siam positi idololatra, ca. quam sit lauda-
bile, 10. de Iudæis, qui legibus canonicis,
seu Ecclesiasticis nō ligantur c. gaudemus,
de dinortis, lib. 4. tit. 19. quamuis indire-
cte subiiciantur. c. post miserabilem, & ca.
quāto, de vsur. c. etsi Iudæis, de Iudæis. Pa-
ganus a pagopagus, ἀγορῆς πῦναι, a fontib.
circa quos rustici cogunt vicos & villas:
vnde Paganus pro ignaro, & amuso & ru-
stico: quare & se semipaganum nominat
Persius in principio sua Poeseos, vide qua
nos diximus, lib. 19. Syntag. iur. c. 1. Cicer.
in plebe Romana paganos & montanos no-
minat. Paganorū nomine Iurisconsulti fe-
re semper intelligunt ignobiles, non milites,
quos illis opponunt. laus nostrum. 7. de reg.
iur. Pan. l. signorans. locati. P. Item apud
Cæsares & apud iuris Pontificii auctores.
Paganus pro alieno a fide Christiana, qui
colit idola, ponitur, vt ti. C. ne Christianum
mancipium hæreticus, vel iudæus, vel pa-

DE PAGANIS, IUD-
DÆIS & AGARENIS. b

a TITVLVS V.

a Agitur de illis, lib. 1. C. tit. 14. de paganis & sa-
crificiis eorum.

b Agitur tit. 6. lib. 1. C. de Iudæis, & tit. 9. l. 12.
de Coelicolis, de Iudæis & Sarracenis & eorum
serui. lib. 5. Decret. tit. 6. lib. 5. Sexti. tit. 2. &
lib. 5. Clement. tit. 3. ca. eos. 1. quasi. 1. & alibi, in
extravagantibus, Ioannis 12. & in communibus
lib. 5. Ne Christianum mancipium, hæreticum vel
Iudæum vel Paganum habeat vel circumcidat, lib.
1. C. tit. 10. de Samaritis Nouella Iustina. 129.
& alia 144. qua est Iustini de Samaritis, vt li-
ceat Hebræis secundum traditionem legem, sacras
scripturas Latina vel Græca vel alia lingua lege-
re: & vt de locis suis expellantur non credentes
iudicium vel resurrectionem, aut dicentes Ange-
los non subsistere creaturam Dei, Nouella Iusti-
nia 146. vt non liberentur Iudæi Samaritani &

- gannus habeat vel possideat, & in titulo, de paganis & sacrificiis eorum. C. Optatus Miluitanus hos dicit paganos, ut alienos a ciuitate Dei, & in pagis extra eam ciuitatem viuentes.
- b** gentiles & ethnici, pro eodem ac pagani, pro idololatriis. *id est*, gentem significat inde *id est*, Hebrais *goy*, gentilis, Hieronymus opponit Ethnicum Christiano contra Iouinianum, dum ait, etsi ducendæ essent vxores, Christianos tantum accipi iuberet an Ethnicas? Extra populum electum, reliquas nationes tanquam a salute alienas & infideles, gentes vocauit sacra scriptura, monuitque populum, ut idololatrias vitaret. Deu. 7. D. Matthai. ca. 15. donec Deus & eas vocauit ad cognitionem veritatis, & ad conuersionem ab infidelitate. Esa. 2. & ca. 66. Actor. 2. & 18. ad Rom. 15. ad Gal. 1. & 1. ad Timotheum 2. cum similibus, vocati & aliquando Graeci pagani, ut in Ecloga Basilicorum, lib. 1. tit. *id est*.
- c** Iudai, vniuersi qui fidem Messiae habuerunt venturi, & verum Deum coluerunt, dicti sunt: quanquam nomen ab vno tantum filiorum Iacob, primogenito nempe a Iuda habuerint, ex cuius genere Christus natus est, ut docet D. Augustinus: ab illis Palaestina regio in Syria dicta Iudaea, vbi habitauerunt: a quata tamen hodie exules & vagi per vniuersum mundum dispersi sunt, dicti & Israelita a Iacobo duodecim Patriarcharum patre, qui a Deo Israel nominatus est, Gen. 32. Dicti & Hebraei, ab Heber, abnepote Sem filii Noachi benedicti, in cuius domo fertur conseruata lingua prima & cognitio veri Dei, in diuisione linguarum. Genes. 10. & cap. 11. ut habetur & libro Seder Gnomam Hebraeorum, c. 21. vide & Suidam in verbo Hebraei, ad Iudaeos: nomine ad Hebraeos, scripsit epistola D. Paulus, exstat & Nouella, ut liceat Hebraeis secundum traditam legem sacras scripturas Latine vel Graece, vel alia lingua legere, Nouell. 136. Tertullianus, lib. 18. Apologet. Hebraei, inquit, retro, qui nunc vocantur & Iudaei. Hebraei in capit. 12. saepe malorum consortia 28. q. 1. Manethon etiam, apud Iosephum scribit, Hesos, *id est* vel *id est*, hyocussos, ut scribit Eusebius 10. preparationis Euangelica vocatos, quod sacra Egyptiorum lingua, reges, pastores, significat. Pro quo facit. c. 46. Gen. forsan ideo apud Gallos Iudaei vocantur Iuifs, apud nos tectosages Iosieus. Scribit & Ariapanus apud eundem 9. preparationis, dictos fuisse *id est*, Hermitib. Hac gens ab initio fuit populus peculiari Dei veri, qui etiam ei mysteria sui cultus & futuri Messiae aduentum propalaui. Et Eusebius libr. 9. & 10. preparationis Euangelicae, & Porphyrius Iudaeos dixerunt natura philosophos, ut scribit Paulus Iraelita ad praecipua Iudaeorum, in praefatione: vbi etiam refert Megasthenis eandem sententiam, & Platonis opinionem. 1. volumine de bono. Dio quoque Cassius, libr. 37. scribit, omnes qui ritum Iudaeorum seruassent, Iudaei nomine appellatos, etiam alienigenos, quare autem, se ignorare. Hosque multum Roma & alibi multiplicatos, legum potestatem vicisse: vnum Deum coluisse: nullum simulacrum in templo habuisse: fuerunt ita ritus Iudaeorum pluribus in locis obseruati, etiam inter non Iudaeos, veluti circumcisio signaculum repromissionis & fidei Messiae, Genesios. c. 17. vers. 9. & seq. Leuit. 12. vers. 3. Iudith. 14. vers. 3. Luc. 1. & 2. Actorum 7. vers. 8. vstita apud Colchos, Aegyptios, Aethiops, quos Syri, Phoenices qui sunt in Palaestina docuerant, ut auctor Herodotus, in 2. fuerint, in summa ab initio venerabiles Iudaei & celebres ubiq; terrarum ante aduentum Christi. Postquam autem malitia propria & inuidia obcaecati, Dominum nostrum Iesum Christum, verum in lege illorum etiam promissum Messiam reiecerunt, & crucifixi fuerunt, coeperunt esse sibi & omnibus gentibus abominabiles, & malitia obdura- ti, conati sunt quoque sacram legem deprauare,

pranare, ut docet Galatinus lib. 1. aduersus Iudeos, c. 8. & quia lucem quoque scripturarum amiserunt, iuxta professionem Esa. c. 2. & adhuc adherent coruic legis, impotentes mentem eius assequi: unde & Iudaizare dicimus, verba sequi simpliciter, non mentem, c. vni. §. fi. de sacra unctio. lib. 1. tit. 15. in lege quippe antiqua, cui mordicus sine distinctione adherent Iudæi, sunt precepta & moralia & mystica: moralia, quæ mores informant, ut diliges Deum tuum, non occides. & c. de quibus in ca. quid in omnibus, 32. q. 7. mystica sunt, quæ aliud significant præter id quod litera sonat: quorum quedam sunt Ceremonialia, alia sacramentalia. Sacramentalia sunt quorum ratio reddi potest, ut est preceptum circumcisionis & conseruationis sabbathi, quæ translata sunt translato sacerdotio, c. translatio, de constitut. c. maiores, de baptismo. Ceremonialia sunt quorum ratio reddi non potest, quare ad literam precepta, ut, non arabis in boue & alino, non facies vestem de lino & lana contextam. ca. in nouo, 16. quest. 7. lex porro antiqua diuina quantum ad precepta moralia, non est immutata: at ceremonialia & sacramentalia, mutata fuerunt, quantum ad sonum seu superficiem literæ, sed non quantum ad mysticum sensum & intellectum eius literæ. ca. Marcis, 1. q. 1. in principio. §. distinctionis, & in ca. fin. §. fi. 6. dist. & ibi glossa. Sic vetus testamentum fuit transitorium, hircorum & vitulorum sanguine dedicatum temporalia promittens. Nouum autem, quod fuit sanguine Christi consecratum, & confirmatum, promittit æterna, & æternum manet. cap. cum Martha, 6. §. caterum, de celebratio. Missarum. sic in pluribus distinguuntur Iudæi a Christianis, & Iudæi alieni a religione & fide Christiana hodie sunt.

d De Turcis Turcarumq. nomine scio plura, aliquando etiam contraria scripta; omnis autem controversis, mihi placet Togarmam, de quo Gen. 10. c. Turcico nomini

dedisse originem, & ita etiam Elias in Tisby censet, & meminit de his Ezechiel, c. 27. vocans thorgama. Thunnos Turcas vocari a Plinio docet Hermolaus in suis castigationibus Pliniani lib. 6. c. 7. Theodorus Gaza ex Scylace, Turcas dicit eos qui apud Strabonem dicuntur ~~scythia~~, quos Romani Curtios vocant, & contracte curtos. Et a Scythis qui Caspium montem habitant inter Pontum Euxinum & Caspium mare, originem habere, omnes fere consentiunt. Sic Plinius ait, Turcas populum Scythia, lib. 6. c. 7. & Mela sub finem libri 1. (quamquam quidam aliter legat sed ridicule) & Herodotus in 4. Sacra littera hos per Magog significant alicubi. Nam Magog, Hebræis est Scythia, erantque ibi idololatra ex numero eorum quos Paganos diximus, quales & erant Sarraceni antequam admitterent Mahometicam impietatem, fuerunt isti Turca ex Ismaëlis genere, ut docet de his omnibus Nicephorus Calixtus, lib. 18. Historia Ecclesiastica c. 30. ita Turci & Turcomanni dicuntur, qui aliquando ex Scythia & Tartaria Orientali, Turkestani nomine, erumpentes, Alanos, Colchos, Armenios, Cappadocas & magnam Galatie partem, Persas, & Sarracenos gladio infestarunt, rege existente nomine Seldulch, regnante Pipino Caroli Magni patre, anno Domini 756. ut scribit Egnatius lib. 2. Guillelmus Tyrrius lib. 1. belli sacri, c. 7. meminit Amianus Marcellinus, de Succo oppido, inter Thraciam & Dariam, ubi angustia & claustra Succorum, ubi Lazius munimentum esse putat quod hodie dicitur Turkzuest, neque quisquam ideo dubitauit nomen Turcarum ortum a Succorum nomine, siue legamus cum Rhinano verorum, quia nomen commune & Idioma loci conuersionem similem retinet literarum Turkzuest. Vnde vulgo Turca dicti. Ex ea gente hodie & Asiam minor & maior & Cilicia impletur.

e Σαρρακην, Sarracenia Arabia Petrea re-

gio, apud Ptolomeum, quicum Plinius Sarracenorū urbem Arram vocat, sitam in Arabia felici. Hebrais Sarraceni dicti Chastuini ut ait Ariel Montanus. Inter Persas & Ofrenam, Mesopotamiam & Euphaticam provinciam constituuntur Sarraceni a Iustiniano, cum quibus & illi matrimonia contraherent, in constitutione eiusdem Iustiniani 3. titulo de his qui in Ofrena & Mesopotamia illicitas nuptias contrahunt, cui & coniungenda novella Iustiniani alia 154. Ammianus Marcellinus de Sarracenis, lib. 14. sic scribit, amici nec amici Romanis vnquam, nec habēdi vltro citroq; tempore, Galli Cæsaris discursantes vt milui, subito omnia rapiēbant. Harum gentium exordium ab Assyriis, & porrigitur vsq; ad Nili cataractas & confinia Gythiniarum, omnes pari sorte sunt bellatores seminudi, coloratis sagulis pube tenus amicti, equorum adiumento perniciousum, gracilium camelorū per diuersa reptantes in tranquillibus vel turbidis rebus: nec eorum quisquam, stium apprehendit aut arborem colit, aut arua subigendo quærit victum, sed errant semper per spatia longe lateq; distenta sine lare, sine sedibus fixis aut legibus per feruina diutius cœlum, vita semper illis est in fuga, vxoresq; illis mercenariæ cōductæ ad tempus, &c. qua plura addit de victu illorum, ex ferina carne, ex potu lactis non vini, quod vel non haberent in vsum frumentū, & de aliis. Et idem Ammianus, eodem lib. 14. & 23. loquens de Perside. Scenitas Sarracenos dictos, etiam tradit, dicens, ab occidua plaga contingit Armenios & Niphatem: & in Asia Silos Albanos, mare rubrum & Scenitas Arabes quos Sarracenos posteritas appellauit. *Meminit Sarracenorū & Sextus Rufus in Traiano, Sarracenorū, inquit, & Arabum loca occupauit. Sarracenorū Arabum antiqua gens ex suo initio Idololatria deseruit, melius Agaroni, quam Sar-*

raceni dicti, nam & Ismaelita dicti ab Ismaele, a quo descendunt, qui fuit primogenitus Abrabæ ex ancilla Agar, a qua Arabes illi Agareni nati, per duodecim principes generis multiplicati & maledicti. Quorum Ismaelitarum natio, quemadmodum auctor eorum Ismael natus secundum carnem ex Abrabamo & ancilla persequetur Isaac filium natum ex libera Sara, secundum promissionem genitum; sic ea profecuta est fideles primum Iudeos, dehinc Christianos ad Galat. 4. Gene. 16. can. si gens Angelorum, 56. dist. ipsi vero Ismaelita, vt prestantiores haberentur, noluerunt amplius dici ab Agar Agareni, sed a Sara, tanquam ex libera Sarraceni. Caterum Mahometes regnauit in Arabia, filius perditionis & Pseudopropheta per decem annos, & illi facti Mahumetani, qui ibi habitabāt Sarraceni, Clem. vni de iudeis.

C f Apostatae sunt hi qui recesserunt omnino a fide quam acceperant, & lapsi sunt ad Iudaismum vel Paganismum, vel Mahumeti impietatem. l. 4. de Apostat. C. 24. eo. tit. apud Gregorium in decretalibus.

g l. calicularum, 12. C. de iudeis, quod & dixit Deus, qui nō est mecum contra me est.

CAPVT II.

- 1 Qua Iudeis & Sarracenis seu Turcis, permessa inter Christianos.
- 2 Signo externo a Christianis distinguendi & consortio.
- 3 Et conugio prohibita.
- 4 Poena delinquentium Iudeorum.

Iudeis, quandiu feruntur inter Christianos, permissum fuit suas omnes inter se ferias & festiuitates seruare, iuxta ritum parentum suorum, dummodo viuant sine contumelia Christianæ fidei, a Neque cogendi sunt ad fidem, vt neque Pagani. *h* Si tamen coacti semel receperint fidē Christianam, coguntur iterum eam seruare, & qui reliquerint pœnis legitimis compelluntur ad eam redire, c. De Sarracenis qui & Pagani & infideles sunt idem dicendum, si mo-

si modo non persequantur Christianos, & A
 velint pati iugum quod imponitur Iudæis,
 neque quicquam in contumeliam Domi-
 ni nostri moliantur, & si sustinentur inter-
 rim, dum de salute eorum proxima spera-
 tur, idque sine iniuria, sine etiam vllis sa-
 crificiis impiis illorum idolis & templis. *d*
 2 Hoc tamen eodem tempore, distingui
 debent Iudæi, Sarraceni, inter Christianos
 viuentes signo externo publice delato in
 habitu seu ornatu, ne damnatæ commix-
 tionis excessus, per velamen erroris huius-
 modi, vltioris excusationis possint habe-
 re diffugium. *e* Non licet etiam Iudæis aut
 Paganis inter Christianos nouas exstrue-
 re Synagogas, aut templum. *f* Minusque
 Sarracenis Turcisque Mahumeticis, me-
 schitas. *g* Sic tamen huiusmodi infideles
 sub spe conuersionis ad Christum inter
 Christianos aliquando sustinentur, vt in-
 hibitum sit Christianis cum Iudæis habi-
 tare, manducare, bibere, lauare, aut ab illis
 medicamentum accipere, quod si quisquā
 aliter fecerit, si clericus sit, deponendus erit,
 si laicus, excommunicandus. *h* Quam-
 uis aliquando permissum fuerit Christianis
 cum ethnicis aliisque quam Iudæis ci-
 bum capere. *i*
 3 Prohibitum Christianis cum Iudæis,
 Paganis, aliisque infidelibus coniugium
 inire. *k* Quinimo inter infideles contra-
 ctum, si alter in infidelitate velit remane-
 re, fidelis infidelem debet relinquere, si in
 contumeliam creatoris esset coniunctio,
 vnaque cum fidele transibunt filii in infi-
 delitate nati minores in fauorem fidei, & a
 parente infideli separantur: ne eius inuol-
 uantur erroribus. *m* Eadem ratione pro-
 pmodum prohibitum est cuiuscunque
 generis vel sexus Christianis, famulatio do-
 mestico inferuire Iudæis aut Paganis, qui
 contra fecerint excommunicationi subii-
 ciuntur. *n* Statutū & ne nutrices Christia-
 næ sint Iudæorum: quod si Iudæi habitas
 non reliquerint, interdicitur illis omne
 commercium cum Christianis. *o*

Quæ pœna contumacibus Iudæis solet
 imponi, p cum tamen alioquin, nisi in pro-
 hibitis, consortium permittatur illis Chri-
 stianorum. *q* Multo magis Iudæis, Paganis-
 que habere vel erere Christianum man-
 cipium interdictum est. Quia nefas etiam
 est, quem Christus redemerit, blasphemum
 Christi in seruitutis vinculis retine-
 re. *r* Sed grauioribus pœnis sanguinis
 proscriptionisque bonorum, Iudæus affi-
 cietur, qui ausus fuerit Christianum ad
 suam religionem pertrahere, *s* vel Chri-
 stianorum mulieres vel pueros rapere. *t*
 Et quia Iudæi inimici sunt malitiosissimi
 crucis & Christi, interdicto fuit generali-
 ter vetitum, ne Iudæi ostia vel fenestras do-
 morum in die sanctæ Parasceues Paschæ
 aperiant, & cautum vt claudant tota die, v
 neue in publicum prodeant, ne audeant il-
 ludere Dominicæ passioni. *x*

S C H O L I A.

- a* c. et si Iudæos, 13. de iudæis, & c. sicut Iudæi,
 9. eo. tit. ca. 3. qui sincera, 45. dist. dum-
 modo sine contemptu Christiana religionis
 ritus seruos colant, nam ita facere prohibē-
 tur l. Iudæos, quosdam, 11. & l. die Sabba-
 tho, 12. C. de iudæis, l. Christianis, 6. C. de
 paganis. Permissum fuerat Iudæis, legibus
 Romanis, filios tantum suos circumcidere,
 non alios, non sua superstitionis: alioquin si
 fecissent, pœna castrantis puniebantur l.
 circumcidere, 11. ad leg. Corn. de sicar. in
 P. lib. 48. tit. 8. & perpetuo exilio cum bo-
 norum proscriptione, l. Iudæi, 16. de iudæ-
 is. C. Imponitur & eis alia pœna a canone,
 in ca. nulla 14. §. si qui 54. distin. Fuit per-
 missum etiam aliquando sub Clemēte 45.
 Pontifice, Sarracenis, sub legibus in Italia
 viuere a Carolo rege Hierosolymorum fra-
 tre Dini Ludouici, vt scribit Platina in
 vita eius Clementis.
b c. sicut Iudæi 9. de Iudæis, Theodoricus
 Rex Iudæis, apud Cassiodorum lib. 2. va-
 riarum, episto. 27. permittens reficere tem-
 plum, damus, inquit, si quidem permis-

sum: sed errantium votum laudabiliter A
 improbamus, Religionem imperare nō
 possumus, quia nemo cogitur ut credat
 inuitus. *Et rursum apud eundem lib. 10.*
variarum, epistola. 26. Theobaldus rex
Iustiniano Imperatori scribens, cum diui-
nitas, inquit, patiatur multas religiones
esse: nos vnā non audemus impone-
re: retinemus enim legisse, voluntarie
sacrificandum esse Domino, nō cuius-
quam cogentis imperio. Et Tertullia-
nus, ad Scapulam, nō est, inquit, religio-
nis, cogere religionem, quæ sponte sus-
cipi debet, non vi. Consentit Clemens Ro-
manus in initio libri 9. recognitionum ad
Iacobum fratrem Domini. Et D. Bernar-
dus in Cantica, Sermone 66. fides, inquit,
suadenda, non imponenda. De facto ta-
men contigisse aliter aliquando legimus,
et principes coegisse Iudeos commorantes
in regnis vel ditionibus suis, fidem et bap-
tismum suscipere. Sicut Paulus Diacon-
us lib. 23. refert, quod Thestas Arabum
dux Iudeos et Christianos ad Menzeri-
sandum, id est ad Characterem Mahu-
metis accipiendum, compulerit. Et Hera-
clius etiam Heraclia filius, Imperator,
Iudeos inuitos ad baptismum compulit,
ut in epitome vitarum Cesarum post Au-
relium Victorem habetur in eius vita. Ex-
stat tamen Heraclii 2. constitutio, libro 1. D
iuris Orientalis, qua omnes Hebraeos Hier-
osolymis expulit, et cauit ne intra tertium
miliare accedere liceret. Exstat et in eo-
dem lib. 1. iuris Orientalis, alia constitutio
Leonis Iconamachi Orientis Impera-
toris, qua anno sexto Imperii, Hebraeos
as Montanos ad baptismum adegit. Sise-
butus quoque Rex Hispaniarum, coegit
Iudeos ad nonaginta millia, ad baptismum
venire, capit. de Iudeis, 45. distinct. vel
regno suo excedere, idque regni sui anno 4.
et Heraclii, 5. ut scribunt Isidorus in Et-
ymo. et Ado. Quod postea dicitur emu-
latus Dagobertus Francorum Rex, ut scri-
bunt Vaseus, et Paulus Emilinus, Am-

monius lib. 4. *Historia Francica, c. 22. Hoc*
autem cum quadam causa factum ab v-
trisque putatur fere eodem tempore. Eoq;
ut scribit Blondus lib. 9. decadis 1. et Pau-
lus Emilinus in 1. quidam Astrologus
pradixerat a circuncisis vastandum im-
perium. Sub annum quoque 1295. iam
tertio Iudæi in tota Francia spoliati et ex-
acti sunt, hancque expulsionem ipsi appel-
lat: דבר קטן ea cōtigerit 55. anno post quintum
mundi conditi millenarium, et aliquan-
do vocant דבר קאלו. quod anno 136. post
illam Philippi Augusti exactionem, qua
incurrit in annum 1190. pulsati tunc Iudæi
migrarunt in Germaniam: unde et Iu-
deos Germanos esse de radice seu trunco
Francorum scribit Rabinus Elias in Tjubi
in radice דבר קארבאט. Exstat et alia no-
uella 55. Leonis Imperatoris Philosophi,
ut Iudæi secundum ritus Christianismi
viuant: per quam emendauit titulum Co-
dicis Iustiniani, de Iudæis, et Nouellam,
Iustinia. 146. fuerunt et iure ciuili ab
Imperatoribus collegia Iudeorum appro-
bata, l. spadonem 13. §. Iam autem, de ex-
cusatio. tutor. lib. 27. P. iii. 1. interdum re-
probata, ut neg. illis relinquere quippiam
permitteretur, ut in l. 1. C. de Iudæis.

C in ca. de Iudæis, 45. dist. ubi glossa explicat
 de coactione conditionali coactis, non si ab-
 solute coacti essent: in quo ultimo casu nul-
 la voluntas esset etiam dicenda coacta, ad-
 de rationem can. 33. ad fidem, 23. q. 5.
 Scribit Kraniius lib. 5. c. 14. Ratisbonen-
 ses Iudeos, inuitos baptizatos tandem Im-
 peratoris permissione ad Iudaismum rela-
 psos. Caterum si coactio illa non precesserit
 baptismum, impue ferre non debent, si a
 fide apostate redeant ad vomitum Iudæi-
 smi, eaque de re pena definita in Concilio
 Toletano, 4. c. 58. et in can. pleriq; 94. de
 consecra. dist. 4. Facile enim ob perfidiam,
 nisi penis coercerentur, ad vomitum rede-
 unt. can. Iudæi. 93. de consecra. dist. 4.
 Sicut et Hungari a Christiana fide defi-
 cientes, in paganismum episcopis et sacer-
 dotibus

dotibus interfectis, pœna capitis Christiana. A
 nissimum retinere compulsi sunt ab An-
 drea rege 4. Hungarorum, & Uela, eius
 fratre, ut scribit Nauclerus, & Bonfinius
 lib. 2. Sic merito hæretici desertores verita-
 tis ad veram fidem pœnis redire compelluntur, quod multis rationibus comprobatur in can. displicet, 38. cum sequentibus, 23. quæst. 4.
 d sic notatur in ca. 11. dist. ar. 23. q. 8. c. in nonnullis, 13. de iudæis toto titulo de paganis & sacrificiorum. C.
 e dicto c. in nonnullis, de iudæis.
 f c. consuluit, 7. & c. 3. de iudæis, l. hac vilitura, 17. eo fit. de iudæis, C. licet tandem iudæis, ut ibidem dicitur, antiquas, si habeant, reficere.
 g Clem. uni. de iudæis, lib. 5. Clementinarum ti. 2. ubi & Concilio Viennensi interdicitur publice inuocare nomen Machometi, vel peregrinationes ad sepulcrum alicuius Machometani, quem habuerint profanato, facere. Quocirca si Pagani vel Idololatre, voluerint habere simulacra, reiciendi sunt & puniendi morte. cano. non solum, 28. q. 1. maxime si Christianos ad infidelitatem prouocent, Deuteron. c. 13. vers. 6. Satius est erit si principes huius modi homines omnino tollant, nec permittant impiam hanc superstitionem, que nocet reipublicæ, & habet impios homines, iuxta D
 ea que describit Salomon, Sapientia 14. vers. 27. ibi, infandorum cultura, &c. Inssit Constantinus & alii Cæsares, claudis templa paganorum & tolli sacrificia eorum, imposita pœnitione bonorum & mortis supplicio, aperientibus & sacrificantibus, l. nemo venerandi, 7. & seq. 8. & l. 1. & 2. de paga. & sacrificiis eorum C. Niceph. Calixtus lib. 8. c. 18. & 25. legitur in 9. cano. tit. 4. c. 4. & 10. Græca constitutio, E k
 nuper per compendium transcripta in noue excussis Codicibus Iustiniani, sub titulo de paganis, in fine, per quam non licet paganis docere qualemcung. doctrinam, nec publica licet frui illis annonæ: quare multo ma-

gis prohibentur docere & profiteri suam impietatem, & Christiani, discere, culpa enim par est discere & docere prohibita. l. culpa, 8. de malef. & Mathemati. lib. 9. C. 11. 8. de templo Iudæorum Hierosolymitano, Rufinus scribit lib. 10. historia Ecclesiastica, c. 8. & 39. quod Iudæi cum Iuliano apostata a fide, Imperatore, conati sunt readificare in odium Christianorum, sed terra motu & igne suborto phibitos. ca. Apostolorum, 69. in Sexta Synodo, c. 11. & in ca. 13. nullus eorum, 28. q. 1. Quidam in medicis distinguunt, ut pharmaca quidem simplicia, possunt a Iudæis emi, non mixta: & ut in casu necessitatis, si alius medicus non sit, vel si sit, sed non idoneus possit quis Iudæo uti vide Angelum (Lauasium & summam Rosellam, in verbo Iudæus: consortium etiam Iudæorum prohibetur in ca. 14. omnes, 28. q. 1. Exstat & in cano. Apostolorum 70. quod si quis Christianus oleum ad sacra gentilium aut in Synagoga Iudæorum in festis eorum detulerit, aut lucernas accenderit, a communione excludatur. Oleo enim utebantur etiam gentiles in templis suis, l. si sponsus, 5. §. 12. de donatio. inter vir. & vxor.
 i ca. 17. infideles, 22. q. 3. cano. ad mensam 11. quæstio. tertia, olim porro licuit potius cum Ethnicis cibum capere, quam cum hæreticis & excommunicatis, quia sperabatur de salute eorum, hodie nec cum illis licet: quia discretionem habent ciborum, dicto ca. 24. ad mensam, 11. q. 3. ubi ratio, nisi si quando quis mittatur Ecclesiastes ad infideles conuertendos, quia licebit de cibis illorum edere, dummodo contra prohibitionem canonum non edat c. quam sit laudabile, de iudæis, & ibi glossa explicat. ca. non oportet, & ca. caue Christiana, 15. & ca. 17. si quis iudæica, 28. q. 1. & ibi in contrahentes pœna, excommunicatio. Iure civili pœna adulterii, in l. ne quis Christianam, 6. C. de iudæis, prohibetur & hæc cō-
 ſultio cum infideli in sacra pagina, Gen. 6.

- Exod. 34. 2. Esdræ c. 9. 3. Regum 11. A
 florum 13. 1. ad Cor. 6. Deut. 3. vers. 21.
 & c. 7. vers. 3. & c. 24. vers. 1. Concilio
 Laodicensi c. 32. Concil. Chalcedonensi c.
 24. Carthagenensi c. 21. apud Tertullia. 2.
 ad uxorem, apud Cypri. 3. ad Quirinum,
 Diuum Augustinum lib. 1. de adult. con-
 iug. cum similibus. Nec obest, quod Moy-
 ses aliquando sibi coniunxerit Ethiopis-
 sam, can. plerumq. 27. §. item obicitur, 2.
 q. 7. quia illud fuit in figura, quod Domi-
 nus aliquando copulaturus sibi esset Ecclē-
 siam ex gentibus, dicto ca. plerumq. §. his
 itaq. respondetur. Rursum in Concilio To-
 letano 4. cap. 6. unde sumus can. 12. Sex
 malorum, 28. q. 1. statuitur sic, quicum-
 que ex his qui baptizati sunt, amodo
 consortia infidelium non vitauerint, &
 illi Christianis donentur & illæ publi-
 cis edibus deputentur. Sic imponitur pœ-
 na corporalis coniugum cum infidelibus
 attentantibus verborum imponendorum,
 iuxta leges civiles, ut in ca. constituit, 17.
 q. 4. c. in Archiepiscopatu, de raptor. Alio-
 quin Ecclesia non iudicat de infidelibus,
 quia extra Ecclesiam sunt, c. gaudemus,
 de diuortis, c. multi 2. q. 1. Simplex etiam
 coitus cum Iudæo Christiana, vel contra,
 ignis pœnam habuit Lutetie, in persona
 cuiusdam Olardi, qui ex Iudæa quam in
 domo tenuerat susceperat plures liberos, D
 Boerius decisio. 316. num. 3. Iulius Cla-
 rus, lib. 5. sententiarum iuris, §. fornicatio,
 num. 26. refert se vidisse damnatum Iu-
 dæum, qui Christianam cognouerat pœna
 decennii ad triremes, & Oldradus consi-
 lio ultimo ait, statutum contra Iudæum,
 qui Christianam etiam cognouisset, ut &
 abscederentur virilia, eaq. vidisse ante
 palatium affixa. Communis etiam docto-
 rum opinio est, ob id Iudæum vel Christia-
 num non damnari ad mortem, sed ad ali-
 am pœnam, ut scribit Boerius dicta decis.
 316. p. 1. a pecuniariam secundum Alcia-
 tum consil. 458. Alexand. consilio 13. vo-
 luntate 7.
- A¹ cap. quanto, & cap. gaudemus, de diuort.
 lib. 4. tit. 19. vide can. non solum, & can.
 sic enim recedere, c. 28. q. 1. Sic, si vnus ex
 Iudæis infidelibus fuit Christianus, altero
 remanente in infidelitate, fidelis ab infideli
 Iudæo abire debet, can. 10. Iudæi, qui Chri-
 stianis mulieribus 28. q. 1. ex Concilio To-
 letano 4. c. 62. & glossa videnda in d. cano.
 Iudæi, qua multis modis distinguit.
- B In Concilio Toletano 4. c. 59. & ca. 11. Iu-
 daeorum filios, 28. q. 1. vbi tamen glossa ait,
 non esse filios per vim baptizandos, quia a-
 lioquin breui desinerent esse Iudæi, nec ve-
 rum esset dictum, quod reliquia Israel sal-
 ua siet. Adde superioribus similem textum
 in §. fin. de conuers. infidelium, lib. 3. tit. 34.
 n c. Iudæi, §. c. ad hac, 8. vbi ratio, de Iudæis.
 o d. c. ad hac. & c. etsi Iudæos, 13. de Iudæis.
 p ut in d. c. etsi Iudæos, & c. postulasti, 14. de
 Iudæis c. cum sit nimis absurdum, 16. eod.
 titu. cap. post miserabilem, 2. & c. quando,
 18. de vsur. lib. 5. tit. 19. c. 2. de testib. lib.
 2. sexti titu. 8. Et est excommunicatio per
 indirectum, per quam excluduntur a con-
 sortio Christianorum Iudæi. ut notat gloss.
 in Clem. 1. de test. & in Clem. unica, de vs-
 sur. in c. Iudæi sint. de Iudæis.
- q Clemētina unica, de Iudæis, dicto c. ad hac,
 & ibi glossa ad verbū assidens. Ideo coloni
 agrorum eorum, possunt esse Christiani, c.
 2. de Iudæis, permittiturq. illis libertas im-
 ponendi pretium rebus suis, vel praefectis
 eorum, in l. nemo externus, de Iudæis. C.
- r c. 1. & final. de Iudæis, can. mancipia, can.
 presentis, §. 4. distinet. can. Iudæi, 7. q. 4. l. v-
 nic. C. ne Christianum mancipium hereti-
 cus vel paganus & c. habeat, & rescriptū
 in c. consultuit nos, 19. de appellat. non reci-
 piendas appellationes Regis Francie pro Iu-
 dæis interpositas, ut Christiana mancipia
 retinerent: quod essent contra canonicas
 sanctiones, quæ non obstantibus appellatio-
 nibus essent seruandæ.
- s Iudæus, qui, 18. l. de Iudæis. C. & ibi ex-
 stat etiam alia similis latiorque consuetu-
 do Græca, nunc scripta, incipiens, si Iudæ-
 us, sicut.

us sumta ex Basilicorum eeloga lib. 6. tit. A

CAPVT IIII.

Quæ maxime prohibeantur Iudæis & infidelibus dari.

54. c. 31.

t c. in archiepiscopatu de raptorib.

v Vide sup. e caput quarium. de iudæis.

x in c. nonnullis, 15. §. 1. de iudæis, eadem ratione Calares Honorius & Theodosius prohibuerunt in Iudæos quosdam, 11. co. tit. de iudæis, ne iudæi solemnes agerent festiuitates, in quibus sancta crux ad similitudinem specieret, in contemptum Christianæ fidei, sacrilega mente exurebant. Quod faciiebant in memoriam minuendam crucifixi, unde quidam iudæi occasionem irridendi passionem & mortem Domini sumebant.

CAPVT III.

De personis infidelium, quo tempore cum illis Christiani erant.

Siquando bellum in Sarracenos vel Iudæos, vel Turcas, instituitur a Christianis, prohibita sunt cum illis omnia cuiuscunque generis sint cōmercia, quibus illi iuari aduersus Christianos possent. a Quare prohibitum illis subministrare arma, ferrum, lintamina, naues, peritos arte nauigandi nautas: & solemnis in eos, qui id fecerunt, proferri excommunicatio mandatur, & qui capientibus serui adiudicantur. b Nihil tamen prohibet ad Turcas nauigare Christianos pretii ferendi causa ob redemptionem captorum Christianorum. c

SCHOLIA.

a c. quod olim preceptum, 12. de iudæis.

b c. ut quorundam, 6. c. ad liberam terram sanctam, 17. de iudæis. Quæ pōne renouata alius additis in c. 1. de iudæis, in extraneagan. cōmunibus. Additum enim, ut talia agentes sint inestabiles, incapaces successio- nis testamento vel ab intestato delata, sint infames, incapaces publicorum officio- rum. c. c.

c c. significauit nobis, 40. de iudæis.

Episcopo, qui in successione bonorum suorum, paganum prætulit etiam cōsanguineum, uiuens uel post mortem, anathema dicitur, & eius nomen nullo modo debet inter sacerdotes recitari. a Prohibitum & concilio Toletano, officia publica Iudæis concedere, per quæ occasio tribuatur Christianis pœnas inferre. b de paganis id ipsum definitum. c Proinde nec Iudæi contra Catholicum suæ superstitionis habent iudicem, sed Catholicum, d qui & prohibet, ne vim Iudæi Christianis inferant, eosque punit: e quemadmodum & Christianos si Iudæis paganisue admittis & quiete uiuentibus, vim inferant, aut noceant. f Nulli enim Christiano impune licet sine iudicio terrene potestatis, corpus aliquem occidere uel uulnerare, uel eis pecunias aut bonas consuetudines, quas habent obseruati, auferre, uel iniuriam irrogare. g Non erit tamen accusator uel testis legitimus contra Christianum Iudæus aut Paganus seu infidelis: h quamuis cōtra Iudæos admittatur Christianus. i Possunt Iudæi compelli ad remittendas vsuras enormes Christianis, per potestates & principes seculares, per subtractionem communionis & commerciorum Christianorum, k possunt & cogi ad satisfactionem decimarum & oblationum Ecclesiasticarum, quas Ecclesia Christianis percipiebat, dum domos & agros possiderent, quos ipsi possident. l Adferuntur & casus in quibus Iudæi Christianorum, possint coercere Iudæos, potissimum contra fidem Christianam quippiam persuadentes. m

SCHOLIA.

a c. si quis Episcopus, 5. de heretic.

b In consilio Toletano, 3. c. 14. refertur in ca. 14. nulla officia, 54. dist. idem statutum a- lio cons. 4. Toleta, c. 94. relato in ca. 31. cō-

- stituit, 17. q. 4. Rursum in concil. Lateranensi, sub Innocentio 3. in c. cum sit nimis absurdum, 16. & a Gregorio 9. in c. ex speciali, 8. de iudais. Theodos. & Valentiniana. C. C. in l. hac valitura, 19. C. de iudicis, quo loci eis interdicitur omnes administrationes, dignitates, defensiones ciuitatis, honores patrie, munera iudicandi, & ita corrigitur l. 3. §. si. de decur. l. 50. P. tit. 2. dum permittitur erat ex Seueri & Antonini placitis volentibus iudais adipisci honores.
- A** restibus, lib. 1. tit. 20. ubi ratio, quia illos Christianis subicere oporteat, vel ab eis pro sola humanitate foueri.
- B** c. cum sit nimis & c. ex speciali, de iudais exstat constitutio Græca idipsum statuens in Nomocanone, tit. 4. c. 4. & tit. 1. c. 10.
- C** c. post miserabilem, 12. & c. quanto, 13. de usur. Clem. uni. §. si. eo. tit. de usur.
- D** d. c. quanto, de usur. c. de terris, 16. de decimis. decima quippe reales sunt, quæ tanquam onus coniunctum transeunt cum rebus ad possessores. c. cum non sit, 33. de decimis. c. ex literis & de pignorib. Sicuti & iudai & pagani, tenentur soluere canonem a principe impostum annuum, l. Iudaorum primates, 17. de iudais.
- E** vide glossam ad Clem. vnicam, ad verbum hereticum, de usuris. Host. & alios ad c. quod super his, de voto, ubi & ponuntur casus, in quibus coercentur Iudai siue Sarraceni, de iudais.
- F** c. cum sit nimis & c. ex speciali, de iudais exstat constitutio Græca idipsum statuens in Nomocanone, tit. 4. c. 4. & tit. 1. c. 10.
- G** d. c. ex speciali, 18. de iudais, l. si qua, 14. C. eo. tit. Sic Iudæus contra Christianum agens, fori Christiani sequitur iudicem, siue actor siue reus sit, ut notat ibidem Salycetus, utiturque Romanis legibus in causarum decisione. l. iudai communi Romano iure. 8. C. eo. tit. Possent tamen Archisynagogi inter iudæos iudicare, sed non tanquam iudices, sed tanquam arbitri & compromissarii, ut habetur in lib. 2. C. Theodosian. tit. 1. l. 10. Sunt ita laici iudices Christiani iudices Iudæorum, exceptis quibusdam casibus, in quibus efficiuntur fori Ecclesiastici. vide gloss. ad Clementinam 1. ad verbum principum, de testib. Anchara. conf. 45. interpretes ad c. quod super his, de voto maxime Innocentium & Iohannem Andream, & rursum glossam ad Clemen. vnicam, ad verbum, censuram, & in §. si. ad verbum Hereticum, de usuris, de his casibus Gregorius 13. Summus Pontif. edidit constitutionem, Anno Dom. 1581. quæ incipit antiqua Iudæorum improbitas, & c.
- H** c. postulasti, 14. de iudais. l. nullus, 13. eo. tit. C. l. 4. de raptorib. lib. 5. tit. 17.
- I** d. l. nullus eod. tit. de iudais. C.
- K** c. sicut Iudai, 9. de iudais.
- L** ca. non potest, 24. & sequenti, pagani, 2. q. 7. can. ipsa pietas. 23. q. 4.
- M** non obstantibus privilegiis contrariis, Iudæis a principibus secularib. concessis, Clem. 2. de testibus c. Iudai siue Sarraceni, 21. de

CAPVT V.

Quare tolerentur Iudæi & infideles inter Christianos.

Possunt esse rationes, cur Iudæi permittantur a viuere inter Christianos: prior, ut constet hæreticis & ethnicis legem & fidem Christianam, non humana mente sed ex diuina auctoritate natam, neque confictam, dum hostes fidei sacram scripturam etiam inter se approbant, & antiquitatem diuinam asserunt. Subinde feruntur Iudæi, ne Christiani ipsi, qui nunc sunt, futuriq; sunt, & pagani, confictum putent, quæ nouum testamentum sacrae literæ & Ecclesia Catholica de Domino nostro IESU CHRISTO tradunt: cum in testimoniū adhuc hostes fidei Iudæi vagi & dispersi super sint, donec colligantur, ante iudiciū postremū dispersiones Israel. Penultimo facit spes, quæ putamus tandem conuertendos Christianorum exemplo, ut ideo eos patiatur Ecclesia. Et proinde etiam omnibus modis inuitantur ad suscipiendam fidem, ut si serui sint, libertas etiā inuitis dominis Iudæis concedenda sit. b Si iā liberi sint, cōferentur in possessione bonis, ut & Sarraceni: c indigniq; Christiani effecti

effecti non habeantur ad possidenda beneficia Ecclesiastica, alioquin idonei. d'Postremo & tolerantur, vt Christianis subuiciantur e

SCHOLIA.

a Iudei dicuntur tolerari, permitti, non autem approbari, c. consilium. 7. de Iudeis, ex humanitate Christianorum, ca. Iudei 21. de testibus, vltra rationes sequentes gloss. in Clem. 1. ad verbum principum, de testibus, adfert aliam, tolerari a principibus secularibus, propter magnum lucrum, quod ex illis consequuntur, vsus adiecit aliam, quod, quia merito Christiani prohibentur ab vsuris exigendis, mali Christiani per instrumenta Iudeorum vsuras exigunt immensas: sed vt hoc in fraude legis diuinae sit: ita & damnabile & acerrime vindicandum.

b c. 1. & fin. de Iudeis.

c c. Iudei §. de Iudeis. extranag. 2. de Iudeis, in communibus.

d c. eam te, de rescriptis.

e vt impleatur, quod de illis predictum, relinquetur vobis domus vestra deserta, &c. Isaia, capit. 1. & D. Matth. cap. 23. Predictum & subiiciendum illum populum populo Christiano in figura natiuitatis Iacob & Esau, Genes. 25. ibi duo populi, & Osee 2. vocabo non populū meum, &c. D. Ex Iudeis tamen salus, nempe natus Dominus noster Iesus Christus, diui Iohannis Euangelio, cap. 4. ad Romanos c. 9. Et vt Iudeos precipue saluaret, missus Christus, D. Matth. cap. 5. & ad Iudeos missi primum Apostoli, D. Matth. cap. 10. qui tamē nec Christum nec discipulos eius voluerunt audire, D. Matth. c. 12. Ideo conuersi & hi ad gentes. Et predixit dimissis Iudeis in pertinacia Christus, eiciendos a regno Iudeos, & admittēdas gentes, in parabola vineæ, D. Matth. ca. 27. Orat Ecclesia semel in anno in officio diei Sanctæ Parasceues pro Iudeis & Paganis, quia eo tempore representatur efficacia

passionis Dominica, per quam futurū est, vt Dominus qui fuit crucifixus trahat aliquando omnia ad seipsum. Quia tamen hoc impleri non debet, nisi in fine seculi, non addit Ecclesia in fine orationis pro illis, Amen, Apostolo testante ad Romanos, 11. quod quando plenitudo gentiū introierit, omnis Israel saluus fiet, vide Guilielmum Durandum, libr. 5. libri rationalis diuinorum officiorum. c. 77. nu. 13.

DE HÆRETICIS.

a TITVLVS VI.

a Agitur de hæreticis, libr. 5. decretalium. tit. 7. in Sext. libr. 5. tit. 2. in Clem. lib. 5. tit. 3. lib. 5. Extranag. communium, & Ioannis 22. libr. 1. c. 11. de hæreticis & Manichæis & Sarracenis, de interditiis collegiis hæreticorum. Nouella 132. vide & de Samaritanis Nouellā 129. & 144. vt non liberentur curiali fortuna Iudei, aut Samaritani, aut hæretici occasione eorum religionis, &c. Nouella. 45.

CAPVT I.

1 Continuatio.

2 Et quid hæreticus sit.

Hæresis, ex qua hæreticus, Græce ab electione dicitur, quod quisque eam sibi deligat disciplinam, quā sibi veriorem putat. b In specie tamen & in iure Pontificio, hæreticus est, qui alicuius temporalis commodi, & maxime gloriæ principatusque sui causa, falsas & nouas opiniones vel gignit, vel sequitur, pertinax autem is, qui huius generis hominibus credit, est homo imagine quadam veritatis ac pietatis illus. c Sic hæretici ab errantibus distinguuntur. Quare, qui sententiā suam quamuis falsam atque peruersam, nulla pertinaci animositate defendūt, præsertim quam non audacia suæ præsumptionis pepererunt, sed a seductis, & in errore lapsis parentibus acceperunt: quæruntautem cautā sollicitudine veritatem, corrigi parati, cum inuenerint, nequaquam sunt inter hæreticos deputandi. d

Inter hæresim & schisma hoc interesse A
dicitur, quod hæresis peruersum dogma
habeat: Schisma propter episcopalem dif-
fensionem, pariter ab Ecclesia separat, e

S C H O L I A.

- a cap. 1. de heret. lib. 5. titu. 7. heretici cum a
fide catholica desinuerint, perfectione spi-
ritus quam acceperant, amiserunt. ca. he-
retici. 10. & sequen. 24. qua. 1. potestate
tamen sacramentali non amittunt, quam B
nis interdicitur vsu, & peccent ea viuentes,
amittunt autem iurisdictionale. can. No-
uatianus 7. q. 1. vide diu. Thomam. 22.
quaest. 39.
- b Diuus Hieronymus in epistolam ad Gala-
tas, ca. 5. & in can. 27. hæresis, 24. quaest. 3.
ai q. d. est antepone, adharere alicui sen-
tentia, opinari fortiter, sectam aliquam con-
sectari, unde dicitur, secta, opinio de aliquo
dogmate, sic aipicus, plures fuisse leguntur C
medicorum & philosophorum, sectas, ut
Academicam, Peripateticam, Stoicam
Epicuream, & similes, & apud Galenum.
libr. 1. ad Glaucum hæresis dicitur, seu se-
cta methoicorum, epiroticorum, dogma-
ticorum, vulgaris est formula loquendi a-
pud Ciceronem, esse in ea heresi, pro senten-
tia firma. Et scripiures Ecclesiastici hære-
sim dicunt, dogma, non consonum ortho-
xæ fidei, hinc & αἰρεσιάρχος vel αἰρεσιόγεγος,
hæresiarcha, hæresis auctor, & præcipuus
cultor.
- c Sunt verba D. Augustini, in libro, de uti-
litate credendi. c. 1. reiecta. in c. 8. hereti-
cus est, 24. q. 2. addidi autem, verbum per-
tinax ob ea que sequuntur.
- d Verba sunt diu. Augustini, sumta ex eius
epistola 162. Gloria & Eleusio & aliis
scripta, relata in ca. 29. dixit Apostolus, E
24. qua. 3. Quare tria requiruntur, ante-
quã quis puniatur vt hereticus, primum,
quod falsum dogma iucatur, & ita erret
in articulis fidei, & contra Ecclesia decre-
ta. ca. ad abolendam, de hereticis 2. quod
scienter erret, & ita peruerse sit volunta-

tis. 3. quod pertinaciter defendat, nec sit
corrigi paratus, nam qui paratus est cor-
rigi, nõ est dicendus hereticus, vt docet D.
Augustinus, lib. 18. de ciuita. Dei. ca. 51.
& can. 31. qui in Ecclesia, ca. schisma, 34.
& ca. 14. hæc est fides 24. qua. 1. c. damna-
mus, in verbo pertinaciter, de summa
Trinitate. Neque potest de heresi puniri, se-
cundum Ius. ad Rubr. de summa Trinitate.
C. Requiritur etiam antequam dici quis
possi hereticus, vt sit baptizatus. Siquidẽ
Iudei, Pagani, alieni a fide, non sunt here-
tici. Deibus autem in fide, dicitur infide-
lis & hereticus, in ca. 1. de heret. quando
in tali dubitatione habuit firmitatem ani-
mi, & pertinaciam, propter quam perse-
rauit in illa dubitatione non aliter, vt no-
tat Ioan. Andr. add. c. de heret. quem alii
sequuntur. Sic intelligenda verba Gra-
tiani, Valentin. & Theodosii CCC. in l. 2.
§. fin. de hereticis. C. dum sic aiti, hereti-
corum vocabulo contineri & latis ad-
uersus eos sanctionibus succurrere, de-
bere, qui vel leui argumento a iudicio
catholicæ religionis & tramite, delecti
fuerint deuiare. Et apud Tertul. de pre-
script. heret. heretici, a pertinaci spiritu in
opinionem singulari separata ab orthodoxa
fide, dicuntur, & proinde habent appella-
tionẽ ab auctore facta, vt Manichei a Ma-
no, Eutichiani, ab Eutiche, ita Donatista
& alii. cum tamen orthodoxi, vna appel-
latione vnius Ecclesie nominentur Chri-
stiani. Sic. In summa, vt ait Iulianus S.
1. Nouelle 109. sacram communionem
in Catholica Ecclesia non percipientes
a Deo amabilibus sacerdotibus, hereti-
cos nuncupatos.

- e verba sunt D. Hieronymi ad Titum. ca. 4.
dum explicat illa verba, hereticum ho-
minem, & c. relata in can. 26. inter hære-
sim, 24. q. 3. Omnis hereticus tamen schi-
maticus, sed non omnis schismaticus here-
ticus: Schisma est idem quod scissura, illi-
cua discessio ab vnitatis & vniuersitate fi-
dei. can. 34. Schisma 24. q. 1.

CAP. II.

Species Hæreticorum.

Hæretici vniuersi quibuscunque nominibus censeantur, facies quidē diuersas, sed caudas adinuicē colligatas habent: quia de vanitate conueniunt in idipsum. *a* Multiplex hæresis, *b* quemadmodum errandi a scopo multiplex via: vna autem veritas. *c* Nomina multa hæresium & hæreticorum: quorū quidam ex nomine auctorum hæreses appellantur: quidam ex causis quas eligēdo instituerunt, ut liquet ex hæresibus in iure copiose enumeratis.

Annueramus quodāmodo inter hæreticos, de seorteros fidei, qui apostatæ a fide sunt, *d* qui vel ex fide ad ritus Iudæorum se transferunt, *e* vel sanctum baptisina hæretica superstitione profanarunt, *f* vel in Paganismum descuerunt, *g* qui per sortilegarum consilia, iniuriā Sacramento baptismatis faciunt se rebaptizantes sanitatis causa. *b* sunt & quædam alia sortilegia & diuinationes, quæ etiam continent hæresin manifestam, quare & cognitionis Inquisitorum hæreticæ priuatis censetur. *c*

SCHOLI A.

a c. excommunicamus, 13. & c. pen. de heret.

b Porro multiplices ceperunt maxime oriri hæreses tempore persecutionum, quando Episcopi ad consilia non potuerunt in unum conuenire. c. canones. 15. dist.

c adferuntur plura nomina hæreticorum, & errores eorum. in c. 39. quidam autem 23. q. 3. apud Philastrum, libr. de hæresib. & apud August. lib. de heretic. in l. Arriani & Macedoniani & toto tit. de heret. c. 5. Gazaros, de statutis & consuetudine in vrbibus feudorum. Non. 109. in prin. ca. excommunicamus, 15. de her. & alibi.

d l. 2. de apostat. c. dicuntur preuaricatores fidei. in can. 24. non potest. 2. q. 7.

e & isti habentur etiam inter hæreticos. in c. contra Christianos, 13. de heretic.

f Sic loquitur. l. 3. c. de Apostat. & in l. si. c. eod. tit. ca. 4. de Apostatis.

Ag *Ve* Iulianus Imperator, can. 94. Iulianus 11. q. 3. eius generis apostasia censeatur, qui futilibus ethnicorum credunt obseruationibus, auguriis, calēdis, sortilegiis, somniis, can. non obserueris 16. & ca. non licet, 26. qua. 7. qui negat etiam Christum, ponitur inter hæreticos, can. apostol. 61. declaratur in ca. existimant, 11. q. 3. nisi supplicis vitæ, ore quidem negat, corde vero credat, prout explicatur. in can. potest fieri, de poenitent. dist. 1. vide can. non solum 11. q. 3. c. 4. de Apostat.

i c. accusatus 8. §. sane. de her. in Sext. ubi gl. notat huiusmodi damnationes & sortilegia, quæ idolatriam contineant, veluti circa aras idolorum nepharias preces fundere sacrilegia eis offerre, demones cōsulere, & eorum responsa recipere. can. hi qui, 16. q. 2. can. igitur 29. q. 4. sociare sibi ad sortes exercendas hæreticos, vel sortilegia exercere cum abusu corporis & sanguinis dominici, vel ideo puerum rebaptizare, idem puto si alius sacramentis ad idem quis abutitur.

CAP. III.

Hæreticorum distinctione pœnæ.

Hæreticorū, quod pertinet ad pœnam, duæ species potissimum considerantur: vna eorum, qui suspecti vel accusati de hæresi, hæresim abiurarunt, alia, eorū qui grauius puniuntur, qui relapsi dicuntur, post abiurationem in aliam hæresim incidentes, *a* vel post abiurationem hæreticos receprantes, visitantes, sociantes, vel eis fauentes, *b* etiam sine adoratione, ut loquebantur hæretici. *c*

SCHOLI A.

a Explicat. ca. accusatus. 8. in princ. & §. 1. de heret. in Sex. Et hoc verum, si quis antea generaliter abiurauerit hæresim: alioquin enim, si specialiter aliquam speciem abiurauerit, & in aliā postea lapsus fuerit, non dicitur relapsus, ut ibidē glo. notat. ad verbū simpliciter. Est tamē cōsuetudo, ut suspectus de vno artic. cogatur generaliter omnem hæresim abiurare, quia hæresis hæ-

vent caudas alligatas, cap. excommunicamus, in 1. & 2. sic incipiente, de heret.
b dict. c. accusatus. §. ille quoque de heret. in Sext.
c Sic sequitur d. §. ille quoque, de adoratione hereticorum, modus adorationis erat more hereticorum, dum qui volebāt in numerum eorum transire, genibus flexis corā heresiarcha petebant hereticari, & his Hæsiarcha abnuens imponebat capitibus manum vel volumen Evangelii. Sic enim factum fuisse temporibus hereticorum Albigensium, Inquisitionibus & auditionibus testium solemnibus didici, quorū monumenta mihi aliquando data fuerunt eius temporis a reuerendo patre fratre Spiritu Roterō Inquisitore heretica prauitatis Tholosa, cui per aliquot annos dum inuenis essem a consiliis Iudiciorum eius fui.

CAPVT IIII.

Ex quo quis dicatur hereticus.

Hereticus in summa dicitur, qui committit contra articulos fidei, & contra ea, quæ ab Ecclesia determinata sunt, a quibus aliorum errores defendit, *b* vel credit, *c* suspectus vero de hæresi, *d* vocatus ab inquisitoribus, vt de fide respōdeat, excommunicationis vinculo innodatus, pro eo, quod respondere subterfugit, aut contumaciter se absentat, si eam excommunicationem animo contumaci per annum sustineat, ex tunc velut hereticus cōdemnari potest. *e* Quemadmodum & is, qui impedit Episcopum & Inquisitorem, si ob id excommunicatus per annum in excommunicatione perseveret. *f*

SCHOLIA.

a d. c. accepimus. §. 1. de heret. in Sext. capit. cum Christus 7. eod. tit. diui Matthæi cap. 19. si non audierit Ecclesiam, sit tibi tanquam ethnicus & publicanus.
b can. qui aliorum 24. q. 3.
c c. pen. §. si. de heret. At non reputantur heretici, qui metu mortis vel tormentorum

A Christum ore tantum non corde negant: quamuis mortaliter peccent, Calderinus consil. 4. de heret. solent tamen huiusmodi reconciliari Ecclesie per Episcopum, Iulius Clarus lib. 5. sententiarum, §. hæresis. nu. 3. vide glo. finalem ad canonem existimant, 84. in cōto textu 11. qu. 3. cano. Apostolorum 61.

d quia hereticorum factiones & dogmata, dum incipiūt, clam serpunt & secreto tractantur, vt liquet l. conuenticulam, 15. de Episcop. & Cler. Quare quamuis regula generalis, in criminibus accusandis probationes debeant esse luce meridiana clariores. l. si. C. de proba. in crimine tamen hæreseos suspitione leniore cum argumēto proceditur. l. 2. C. de heretic. & Hippolytus de Marsiliis in practica criminali. §. diligenter. nu. 92. ait, quod is apud quem libri hereticorum reperuntur, præsumitur hereticus. Id ipsum ait Felinus ad cap. si quis, Episcop. de heret. verum tamen cum hoc iudicio & præsumptione concurrere debere tradit alias grauissimas coniecturas, eo quod permissum sit interdum, ad resuandās hæreses & malas doctrinas, legere libros, improbare alioquin lectionis, in can. legimus 38. distinct. Et ego certe etiam in tanto crimine quo insici posset bona fama

C viri, existimarem potius desiderari firmiores & apertiores probationes ad suspensionem iudiciorum hæreseos. Vidi enim in praxi malitias sæpe & imposturas hominum, dum prætextu leuis suspensionis quidam voluerunt se vindicare de inimicis. Sicque rectius Hostiensis in summa de hereticis. §. qualiter deprehenditur, vers. ergo, ait neminem suspensione vel præsumptione etiam probabili de hæresi damnari debere. Siquis tamen fama vulgari suspectus habeatur de hæresi, poterit procedi ad inquisitionem, vt in aliis criminibus, iuxta sententiā Angeli. in tractatu criminali. §. fama publica. num. 1. 2. 3. textus est expressus. ca. 1. §. sunt huiusmodi, de censibus in Sext.

c cap.

e *cap. cum contumacia, 17. de heret. in Sex. A* *verum, ut ibi notat gloss. debet poni in sententia excommunicationis, quod pro fide vocatus contumax sit.*

f *capit. ut inquisitionis, 18. §. fin. de heretic. in Sex.*

CAPUT V.

1 *Qui curam gerere debeant, ne hæretici sint, & de iudiciis hæreticorum.*

Cura & sollicitudo inquirendi in hæreticos, eosque tollendi, iure ordinario commissa est Episcopis singulis per suas dioceses, *a* quod si quis in eo negligens & remissus inueniatur, ab episcopi officio deponi, & in locum eius alter substitui debet idoneus, qui velit & possit hæreticam confundere prauitatem. *b* Sunt & alicubi proprii alii iudices, cum episcopis positi auctoritate sedis apostolicæ, dicti inquisitores hæreticæ prauitatis, *c* qui cum illis aduersus hæreticos procedunt, vel coniunctim, secundum formulam a iure illis definitam. *d* Subsunt & exempti, episcopis in hoc crimine, tanquam a sede apostolica delegatis. *e* Præterquàm si reus hæreseos agatur episcopus: quia cognitio eius ad solum Papam pertinet. *f* Procedunt & in hoc crimine prædicti, nõ obstante appellatione quæ nõ admittitur. *g* Prohibitum iudicibus, dominis & potestatibus & principibus secularibus, officialibusq; eorum, de hoc crimine cognoscere, cum sit mere ecclesiasticum, aut iudicare, aut captos pro eodem crimine absque dictorum episcoporum seu inquisitorum, aut saltem sine alterius eorundem auctoritate, vel licentia a carcere liberare, vel sententiam illorum impedire, *h* quinimo in omnibus eis fauere, & auxilio potestati seculari esse debent, *B* & sententias illorum exsequi. *i* Atq; statutum ciuitatis, castri, villæ vel alterius loci, per quod negotium inquisitionis hæreticæ prauitatis, directe vel indirecte, ne in eo procedi possit, impediri contigerit, vel re-

A tardari, nullius declaratur firmitatis. *k* Quare monendi, *l* & si necesse fuerit per censuram ecclesiasticam compelliendi, qui in secularibus sunt constituti potestatibus, quibuscunq; fungatur officiis, ut quæadmodum haberi & existimari volunt fideles, ita pro defensione fidei præstent publice iuramentum, quod de terris suæ iurisdictioni subiectis, vniuersos, hæreticos ab Ecclesia denotatos, bona fide pro viribus exterminare studebunt. Quod si dominus temporalis monitus & requisitus ab Ecclesia, terram suam ab hæretica neglexerit purgare fœditate, per metropolitanos & ceteros comprouinciales episcopos excommunicationis vinculo moderari debet, & si satisfacere intra annum cõtemserit, significari debet Summo Pontifici, ut ex tunc ipse vasallos ab eius fidelitate deñũtiet esse absolutos, *m* & terram exponat catholicis occupandam, *n* qui eam exterminatis hæreticis, absque vlla contradictione possideant, & in fidei puritate conseruent, saluo iure domini principalis: dummodo super hoc ipse nullum præstet obstaculum, nec aliquid impedimentum opponat. Eadem nihilominus lege seruata circa eos, qui non habent dominos principales.

SCHOLIA.

D *a* *c. excommunic. 13. §. aduicimus, de heret.*
b *d. c. excommunicamus, §. fi. de her.*
c *Inquisitores generales hæreticæ prauitatis sunt perpetui, ideo ad certam prouinciam vel generaliter deputati, non amittunt officium, morte Summi Pontificis delegantis, sed post eius mortem perseverant c. ne alicui dubitationem, 10. de her. in Sex. Quale officium huius inquisitoris esse debeat, quando coniunctim aut disunctim procedere debeat cum episcopis, & quibus present. & de aliis eius numeris, proponitur. in c. cõ officium 11. de her. in Sex. & a Bonifacio in c. ut commissa 12. & in c. per hoc 17. eo. 11. de her. in Sex. ubi & docetur horum inquisitorum delegationem nõ de-*

Kk

- rogare potestati iudicum Ecclesiasticorum, ordinariorum. Inquisitorum creandorum & amouendorum potestatem, dedit priori provinciali predicatorum ordinis in Lombardia Inno. 4. constitutione 9. anno sui pontificatus 11. 4. Cal. Iunii Assisi. ut habetur in Bullario collecto per Cherubinum de Nerua. hodie tamē ut ibi annotat cōstitutio marginalis, nemo solet inquisitores eligere vel deponere inconsulto senatu generali inquisitionis Romanae.
- d** d.c. per hoc 17. de her. in Sex. & in Cler. 1. §. propter quod, eo. tit. in Clem. ubi & de formula procedendi & de potestate circa carceres & carceratos inquisitorum, & in clem. 2. eius tit. de inquisitorum etate, cōcussionibus, abusu & officialibus eorum.
- e** c. ad abolendam. 9. in fine, de her.
- f** cap. inquisitionis, de heretic.
- g** c. ut inquisitionis, 8. §. viq. de heresi, de heretic. In Sex. In Gallia tamen ab illis provocatur ad Curiam supremam per viā abusu, si dicatur contra sacras constitutiones & iura Pontificia, vel constitutiones regias, a iudice episcopo, vel inquisitore, vel eorum officialibus fuisse processum vel iudicatum. Princeps enim Gallia, ut quilibet alius, debet curare, ne sub pretextu religionis vel opprimantur innocentes, vel violentur iura pontificia.
- h** d.c. ad abolendam, de heretic.
- i** quod plene statuitur in c. ut inquisitionis, 18. de heret. in Sex. Quamuis autem hoc ibi crimen ecclesiasticum dicatur, & iure ordinario inhiberetur sit secularibus. nihilominus tamē alicubi ex delegatione vel privilegio Summi Pontificis, iudices seculares habent eius criminis notionem, talēq. potestatiē habere prapositum parisiensem tradit Milleus, quem refert Iulius Clarus, lib. 5. sententiarum iuris, §. heresis. n. 4. ubi & addit com. uni iure contrarium esse, & praxim esse servatam, ut cognitio pertineat ad Iudicē laicum, cum et ab ecclesiastico heretici traduntur panniēdi. Sed & art. n. 5. posse seculares iudicē facere detineri suspe-
- A** Etos de heresi, & eos tradere iudici Ecclesiastico.
- k** c. statutum, 9. de heretic. in Sex.
- l** que sequuntur, sumta sunt ex ca. excommunicamus, 13. §. moneantur, de heret. in Sex. c. ad abolendam, 9. §. f. eo. tit. apud Gregorium. Moneantur ita principes & excitantur contra hereticos in cau. nō inuenitur, 41. & can. sicut excellentiā, 48. in fine, 23. q. 4. & per sententiā excommunicationis cōpelluntur in c. vergētis. 9. de heret. Iurameum etiā illud contra hereticos a subditis & vassallis exigit Fridericus Imperator, in §. statumus, de statut. & cōsuet. in vsib. feud. auth. statumus, de episcopa. audien. C.
- m** d.c. excommunicamus. & ca. fi. de her. c. per venerabilē, de ele. quādo videlicet principis manifeste lapsus est in heresim. nam nulla reconciliatione facta eius cum Ecclesia, alioquin contra cōsentur fidelitates et dominia adempta, non minus quam si per sententiā vassalli fuissent ab eius fidelitate absoluti. ar. c. de illa, de diuortis, & sic refert Hostiensis. in d.c. fi. & ibi Panor. de her. nisi absolutio a fidelitate fuisset lata ad rēpus, & sub conditione, puta quādiu principes hereticos sustinerēt, vel quādiu in errore essent, tādū absolui a fidelitate eorum subditos, ut in c. pe. & fi. 5. q. 6. Sic in §. 1. tit. hic finitur lex li. 2. feudorum ti. 28. Obertus & Girardus dicunt, quod vassallum dominum excommunicatum vel bannitum a Rege, non tenetur adiuvare vel ei servire, & interim sit solutus ab eius iuramento fidelitatis, nisi ab Ecclesia vel Rege fuerit restitutus.
- D**
- n** ultra predicta iura eadem repetuntur, in constitutione Friderici Imperatoris, de statutis & consuetudine. §. si vero dominus temporalis, in vsib. feud. trans. in authen. si vero dominus temporalis, de heret. C. facit No. Iust. 110. de privilegio dotis hereticis mulieribus, non praestant. & quod Leo & Iustinus statuerūt, ne heretici cum vllis participarent militia l. probatorias 9. de diuer. offi. li. 1. 2. C. ti. 60. Tollitur principatum & datur
- C**
- E**

A datur occupati Christiano principi, quādo Christianus princeps hæreticus factus est, nec admonitus respicere vult, vel sub se patitur hæreticos vivere subditos, factus ita erroris particeps. Quare ante moneri debe re statuit c. excommunicamus, moneantur, de hæret. debinc excommunicari: nec ex-communicatio etiam valeret, nisi præcedere monitione cap. sacro approbante concilio, 48. de sentent. excomm. lib. 3. tit. 38.

B Rursum post excommunicationem ius exigui principum contumaciam, non satisfaciendi per annum, antequam terra illorum occupantibus exponatur: dehinc, occupationem non quibuscumque permittit, sed eis tantum, qui occupatam ab hæresibus expurgent. Refert Guichard. libr. 11. historiarum sui temporis, Iulium secundum, Summum Pontificem Senensem, edictum in Ludovicum 12. Regem Gallia

C pronunciasse, quo eum & quotquot illi studerent, omnibus & schismaticorum & hæreticorum pænis subiiciebat, facta cuius potestate, fortunas, regna resque illorum inuadendi, ex quo sequuta fuerit regni Nauarra occupatio, vide Iohannem Tillium in Chronicis Galliarum, & Paulum Iouium in 4. Pius 5. quoque regnum Anglia proscripsit, prædæque exposuit ob hæresim, anno Domini 1569. Cuius sententiam postea anno sequente 1570. in festo corporis Domini Iohannes Feltrinus nobilis, Londini ad fores Episcopi publice iuxta summum templum affixit: qui postea captus, damnatus, in cratē iniectus, suspensus fuit, sineque ei semivivo exsecto, multa deinde tormenta expertus, ut scribit Sanderus libro de visibili monarchia. Valde certe metuenda hæc regnorum censura, & in qua grauissima, & ut, quod sentio, dicam,

D irremediabiles præcedere debeant hæreses, vel alia causa, qua non solum principes sed etiam populum inficiant. Alioquin si ex sola causa vel delicto ut contumacia principis, tanta maledictione prædæ eiusque populi exponatur, medicina, tantum

abest, ut proficiat, quin contra aditum infinitū & irreparabilibus malis dabit, cum mutatio rerū publicarū & principatum, soleat turbare ut statū publicū & priuatū, ut antequam consistere possit & quiescere & in tranquillum peruenire statum, boni cum malis pereant, & mali deteriores redantur, & ira in furorum, furor in desperationem, contumacia in hæresim, & schisma in atheismum transeat. Omitto exempla plura: sufficiet Anglia, maxime antea catholica, qua ob crimen adulterii Regis Henrici 8. primum ob repudiatam legitimam uxorem, non concessa secunda, lapsa ob Regem contumacem in schisma contra summum Pontificem: dehinc ob excommunicationem & interdictum in hæresim, & post expositionem eius in prædā, in tantam sauitiā, ut crudelior persecutio Christianorum fere nunquam extiterit: extant hæc de re historia & Pontificum excussa censura, quas ut cognitas pertranso, ut ea que in aliis expositionibus regnorum acciderint, ne moueam camerinam. Sunt etiam, ut opinor summi Pontifices, in hære vigilanissimi, qui & præuidere debent, Reges impiissimos etiam habere gladium & socios impietatis, quibus hostiliter aggressi ab extraneis, quibus terra illorum exponitur, & cogunt nos bonos in defensionem patriæ armari, unde tot cades bonorum cum malis, tot viduarum, orphanorum, & incendiorum, oppressionum, cadaverum reliquia luctuosissima.

CAPVT. VI.

Modus procedendi contra hæreticos.

I N negotio inquisitionis hæreticos, proceditur simpliciter, & de plano, & absque aduocatorum ac iudiciorum strepitu & figura. In fauoremque fidei admittuntur testes in inquisitione facienda excommunicati, participes vel socii criminis, præsertim in defectum aliarum probationum, si ex verisimilibus coniecturis, & ex numero testium & personarum, tam

deponentium quam eorum contra quos deponitur qualitate, ac aliis circumstantiis, sic testificantes falsa non dicere præsumantur. *b* Eodemque modo, quo contra hæreticos ipsos, sic & procedere contra eorum receptatores, fautores & defensores, nec nõ contra infamatos de hæresi vel suspectos, & qui eis communicant. *c* Cæterum inquisitores hæreticæ pestis a sede apostolica deputati, de diuinationibus aut fortilegiis, nisi manifeste hæresin saperent, non debent se intromittere, aut punire, sed debent relinquere, qui tales sunt, suis iudicibus puniendos. *d*

S C H O L I A.

- a* cap. statuta, 20. de hereticis in Sex. ubi Glo. ad verbum figura, docet quis per illam clausulam contineatur, sine strepitu & figura iudicii, quibus amitti non posset ex ordine iudiciorum. Id ipsum explicant glo. in extranagante ad reprimendam, quomodo in crimine læsa maiestatis procedendum sit, in collatio. 10. post librum Feudorum tractatio. & de examinatione testium in causis inquisitionis fidei, in c. ut officium, 11. §. verum quia, de hereticis, in Sex.
- b* cap. in fidei fauorem, 5. & ca. accusatus, 8. §. licet, de heretic. in Sex. hac eadem recepta in grauissimo crimine Simonia, & quibusdam aliis, ad eorum detestationem. ut in cap. 1. de testib. in Sex. c. tanta est labe, 7. de simonia, ca. si quis, 6. q. 1. c. 1. de confessis, c. per tuas, 2. de simon. Notat & Speculator titu. de accu. §. 1. & §. item repellitur qui fuit, & c. casus in quib. auditur socius contra socium.
- c* ca. didicimus, §. 31. §. inuenimus, & ca. schisma, 24. q. 1. Sic qui resistit inquisitoribus fidei, & ob id excommunicatus remanserit in excommunicatione per annum, pro hæretico habetur. c. ut inquisitionis, 18. §. si. de hereticis in Sext. sic defensores, receptatores fautores, hereticis connumerantur, c. excommunicantes, 13. §. creden-

A tes, & c. pe. & si. c. 2. §. heretici, c. ut officium, 11. de hereti. c. accusatus, 8. §. sacerdotes, eo tit. in Sex.

d c. accusatus, 8. §. sane, de her. in Sex. ubi gl. numerat casus fortilegii, qui redolent manifestam hæresin, vide Iulium Clarum, lib. 5. §. hæresis, nu. 24. Oldradum consi. 210. de afflictis super 1. constitutionum regni, rubrica, 1. num. 17.

C A P V T. V I I.

Pœna Hereticorum aliqua.

Hæreticorum crimen, & illis viuentibus & post mortem, in iudicium venit: *a* pœna multiplex: *b* etenim excommunicantur & anathematizantur, *c* societas & communio cum illis vetita: *d* consilia eorum & congregationes illicita cõciliabula habita: *e* prohibetur aduocatis, notariis patrocinari vel adesse hæreticis, & eorum fautoribus sub pœna infamiæ, *f* non sunt vocandi hæretici ad consilia & officia publica. *g* Reprobantur sacrificia hæreticorum: *h* denegatur illis actio, & acta illorum rescinduntur: *k* damnatisq; illorum libris, & eorum sententiæ damnatæ censentur: *l* credentes, receptatores, defensores, fautores hæreticorum, *m* excommunicati, si fatifacere intra annũ neglexerint, ex tunc ipso iure sunt infames. *n* Nec ad eligendos aliquos, *o* nec ad testimonium *p* admittuntur: sunt intestabiles: *q* nec testãdi habet facultatem, *r* nec ad hæreditatis successionem accedunt, *s* nec in iudicium conuenire, illi autem conueniri possunt, & iudicis hæretici sententia non valet, nec causæ ad audientiam eius deferri debent, *v* hæretico aduocato adimitur patrocinãdi licentia: *x* tabellio authenticam facere nequit scripturam, & instrumenta auctore damnato damnantur, *y* Clericus ab omni officio, & beneficio deponendus: *z* non exhibentur Sacramenta a clericis hæreticis: *aa* Hæretici non sunt tradendi sepulturæ Ecclesiasticæ: *bb* elemosynæ & oblationes per illos factæ ab Ecclesia reiiciuntur, *cc* priuilegiati

legiati hæretici priuilegia amittunt, ad non habent liberos in potestate, et bona hæreticorum confiscantur, nec filii etiam orthodoxis referuantur: ff. cōfiscatio porro iure pontificio bonorum hæretici laici, filio principis temporalis adiudicatur: clerici vero Ecclesiæ a qua hæreticus stipendia perceperit. gg

S C H O L I A.

- a Sic post mortem in illos inquiritur, reprobantur, & excommunicantur, in ca. si. 24. q. 2. bonag. eorum post mortem confiscantur. c. accusatus, 8. §. in eo uero, de her. l. Manicheos, 4. §. in mortem, de her. Const. Harmenopolus. li. 6. Procheirus 11. quem admodum in crimine lesa maiestatis principis accidit, in quo, & in mortuos inquiritur. l. si. C. ad l. lul. maiesta. grauius autem est diuinam quam humanam offendere maiestatem. Authen. Gazaros, C. de her. neg. quicquam uiuentibus hæreticis, & ad Ecclesiam Dei non redentibus proficiunt ad obtinendum regnum cælorum bona opera; imo nec pro Christo pati, ca. si. de pœni. dist. 3. ca. solet, de conf. dist. 4. c. 2. de hereti. ca. uide quantum bonum, 1. q. 1.
- b Penas plene tractat practica Carcerii, in tractat. de hæreticis, num. 132. Simancas tracta. de hæreticis.
- c ad abolendam, 9. c. excommunicatus, 13. & c. pe. de hæ. loco excommunicationis in re ciuili per seculares potestates ab urbibus & prouinciis expelluntur, & illis congregationes & conuentiones interduntur. l. 2. §. 1. & si. de sum. Tri. & fid. Cath. C. l. 3. C. de her. & No. 37. de ecclesiis constitutis in Africa. l. Arriani. l. Manicheos, C. de her. Et Samaritani baptizati, & ad suum redeuntis errorem proscribuntur, & in exilium perpetuum relegantur, in §. sed est qui, No. 144. de samaritanis. & quia excommunicati sunt hæretici, qui eos non euitat sciens, excommunicatione quoque percellitur. c. excommunicamus, 13. §. credentes, de hæ. ca. qui excommunicauerit,

11. q. 3. c. quod in dubiis, de sent. excom. Prohibitum, etiam iure ciuili, ne hæreticis ad conueniendum locus detur: cautumq. de locis illorum confiscandis, & destruendis, & puniendis illis, qui loca præbuerint. l. 2. §. fin. de summa Trinit. & fid. Catho. l. cuncti, 3. C. de hæ. l. omnia, §. de paga. & sacri. eorum §. nulla, No. 43. & §. at si orthodoxus, No. 131. & No. 132.

d Ut proxime diximus, & can. omnis qui recedit, 24. & ca. 26. qua dignior domus, 24. q. 1. ca. clericus, ca. cum quibus, 24. q. 3. ca. nullus eorum, ca. si quis infidelis, §. hoc de, & ca. sepe malorum, 18. q. 1. Scribit, & Diuus Iohannes 2. epistola c. 1. si quis uenit ad uos, & hanc doctrinam non adfert, nolite recipere eum in domum, nec ei dixeritis aue, qui enim dixerit ei aue, communicat eius operibus. Quod, & ipse Apostolus facto firmanit, dñ enim in balneo reperisset, Cherintum hæreticum, subito recessit. Id ipsum, & eius discipulus Polycarpus in persona Macedonis hæretici obseruauit, uide Ireneum li. 3. c. 3. Eusebium, lib. 4. c. 14. docuit & D. Mattheus, c. 19. Si non audierit Ecclesiam, sit tibi tãquam ethnicus & publicanus: & Diuus Paulus ad Titum, c. 3. uers. 20. Hæreticum hominem, post unam uel alteram admonitionem deuita, sciens, quia subuersus qui huiusmodi est, & delinquit, cum sit proprio iudicio condemnatus. Iubet & idem uitari hæreticos ad Romanos 6. 16. uers. 17. & ad Timotheum c. 2. uers. 17. & c. 3. uers. 5. & 2. ad Thessa. c. 3. uers. 14. D. Matthei, c. 7. uers. 15. l. Deo nobis, 42. §. his ita dispositis de epif. & cle. C.

e ca. clericus. causa 24. q. 3.

f c. si aduersus, 11. de hæ. uidelicet si constaret clientem esse hæreticum, non autem si aduocatus uellet ostendere, eum talem non esse; nam tunc deberet inquisitor dare facultatem aduocandi pro eo, Iulius Clarus, libr. 5. sententiarum iuris, in §. hæresis, numero 19.

g cap. cum quibus, 24. q. 3. c. excommunicamus, §. credentes, de her. c. 2. §. heretici, eo. 11. in Sex. ideo nec ad officia publica vocandi vel admittendi, l. probatorias, 9. C. de diuersis officiis, li. 12. C. tit. 60. l. Archigerontes, §. l. nemo vel in foro, 15. l. iubemus, 19. de episcopa. audien. C. l. si. de postulan. In Laerti Cherubini Bullario, referuntur transcripte constitutiones, de poenis hereticorum inter ceteras, est Gregorii, 9. S. Pö. tis. nu. 3. per quam heretici priuantur cum infamia testimonii iure, actionibus legitimis, aduocatione, sepultura, beneficis, & filii quoque eorum, & prohibetur, ne illis dentur officia aut beneficia. Idem statutum, in constitutione 2. Inno. 3. incip. iustitiae, &c. in cōstitutio. Inno. 4. incip. extirpanda, & constitutione 8. cum aduersus, & c. in constitutione Honorii 4. exhibita nobis, & c. & constitutione 41. Pauli 4. inci. cū ex Apostolatus, & Gregorii 13. cōstitutio. 68. in ecclesiis in dicto Bullario.

h ca. odi, & ca. didicimus, §. Sacrificia, eorum, 24. q. 1. quia ita ministrare non possunt, ut quod gerant ratum habeatur secundum explicationem, ca. sic populus, 61. & seq. usque ad 74. 1. q. 1. Sacramenta tamen Ecclesie in forma Ecclesiastica ab ordinariis tradita, bona sunt; quia nō humana sed diuina sunt, 13. q. 4. Attamen Catholici non debent scienter ab hereticis Sacramenta recipere, etiam in necessitate, ca. si quem forte, 3. & seq. 24. q. 1.

i c. si. c. excommunicamus, 13. §. credentes, de her.

k c. 1. de schismati. Pralatus tamen schismaticus vel hereticus effectus, nō amittit characterem. vide ca. Nonnatus, 7. q. 1. D. Thomam, 2. 2. q. 29. quamuis heretici nō habeant salutem in se, nec potestatem in alios, ca. quodcumq;, & ca. ubi, 24. q. 1. nō excommunicare aut condemnare possunt catholicum, ca. qui, cum 2. seq. 24. q. 1. pessimi autem hereticum, can. miramur, 81. eadem 24. q. 1.

l c. si aternitatis, 4. de her. ca. 6. nullus anathematizatorum, 3. q. 4. ca. canones, 116.

d. e. in primis, §. Montanus 15. dist. 1. damnata. 6. §. nec vero, l. quicumq;, 8. §. nulli in super, de heretic. C. l. 2. §. 2. de summa trinit. C. si itaq;, & ipse, No. 42. de depositione Anthymii Seueri, & c. Quare huiusmodi libri & alii improbate lectionis sunt comburendi publice ante oculos Episcoporum. l. Mathematicos, 10. de episcopa. audien. ut factum actorum c. 19. vers. 18. & memorat Liusius lib. 29. statutum olim de libris nouae religionis Roma. Is etiam apud quem libri hereticorum reperiuntur praesumitur hereticus, ut ait Archid. ad ca. 1. 24. q. 1. in ca. fin. 24. q. 2. per illum textum, si alioquin quaedam graues suspicionis concurrant, & nisi facultas legendi concedatur.

m hac quae sequuntur probantur in c. excommunicamus, 13. §. credentes, de her. & similes poena etiam reperiuntur contra hereticos, in ext. quadam Gregorii 9. incip. excommunicamus, & in l. Frederici. inci. Catharos, & in literis Apostolicis post directorium inquisitorum.

n Excommunicati enim notorie infames sunt, c. infames, 6. q. 1. hereticos autem esse excommunicatos ante docuimus.

o c. excommunicamus, §. credentes, de heretic.

p Atestamento, & accusatione repelluntur heretici, d. §. credentes, c. 1. desinimus, 4. q. 1. distinguit autem In. N. 45. ut non liberentur curiali fortuna Iudaei, & c. §. fin. num inter orthodoxos testimonium perhibendum sit, ut tunc heretici non possint testimonium praeberere. An autem inter catholicum & hereticum sit lis & tunc possit pro catholico contra hereticum dicere, non autem pro heretico contra catholicum: aut sit questio inter hereticos pro illis testari, Relatum & id ipsum, in can. 26. si hereticus, 2. q. 7. ubi glossa videnda; idem, in l. quoniam nulli iudica, 21. C. de heretic. ubi tamen excipiuntur Manichaei, Barbariae, Pagani, Samaritae, Montani; quibus ob reatum omnis legitimus actus, & omnino testimonium inter dicitur hereticum etiam

iam non posse accusare Christianum di-
ctum in can. 25. pagani, 2. q. 7.

q d. §. credentes, c. excommunicamus, de ha-
ret. sic in nouella 144. Iustitia. §. 1. inhibi-
tum est hæreticis, testari, vel legare; & ne-
gotiatio cum illis prohibita. c. sicut, de ha-
ret. Item in l. Manichæos, 4. §. præterea, de
hæretic. emendi, vendendi, donandi, & cō-
trahendi, de hæresi Manichæorum conui-
cto admittitur potestas, improbantur & ibi-
dem testamenta, & codicilli eorundem. In-
testabilis, vocari possunt hæretici, & quos, & a-
rriani, indigni omni fide, & consortio ho-
minum, & omnium actuum, qui ex fide ho-
minum geruntur, detestabiles, execrandi,
ut notat Porphyrio ad Satyræ, 3. libri 2.
sermonum Horatii, ad illa verba:

Vet ædilis fuerit, vel prætor, is intestabi-
lis, & sacer esto.

Et apud Nonium Marcellum, intestatus
qui sine testamento perit, & is cuius verbis
fides non habetur: & in d. §. credentes, inte-
stabilis, ut hic explicatur, qui nec testan-
tur, nec ex testamento capere possunt, ut in
l. cū lege quis, 26. de testamentis, lib. 28. P.
tit. 1. explicat latius Vlpia, in l. is cui, l. 18.
§. fin. eo. ii. iuncta l. lex Cornelia §. si quis
librum, de iniuriis, lib. 47. tit. 10. & l. ob
carmen, 21. de testi. l. 22. P. tit. 5.

i Id est, sunt incapaces ultimarum volunta-
rum nec ulli succedere possunt, nec possunt
instuui, c. si quis Episcopus §. & c. in alios,
6. de hæretic. de manichæis. id ipsum iure
ciuili expresse cautum, l. Manichæis, 4. §.
ipso quoque volumus, de hæretic. C. & de a-
rriani, l. 5. §. si quis ipso, eod. tit. &
nouel. 144. §. 1. l. 3. C. de apost. Hæretici ita
non succedunt ab intestato etiam parenti-
bus, orthodoxi autem succedunt etiam pa-
rentibus hæreticis, l. cognouimus, 19. de hæ-
retic. §. enim uero, cum sequentibus, nouell.
115. & in §. hac autem communia, nouel-
la, 118. & in §. nouella 144. Sed, & qui
hæreticis testamento successiones relinquunt
etiam post mortem anathemate puniun-
tur, c. si quis Episcopus, §. de hæreticis.

A s Iam dictum, & in §. credentes, cap. excom-
municamus, de hæreticis.

t Dicto §. credentes.

v Quemadmodum de excommunicato iu-
dice explicat Panor. ad c. post cessionem,
de probatio. gloss. iuncto textu, in c. ad pro-
bandum, 24. de sentent. & re iudic. ad ver-
bum, innodatus. si modo sit vere probatus
hæreticus; alioquin si pro catholico habere-
tur, acta tenent. argumento. l. Barbarius,
de offic. prætor. P. l. 1. C. de testam. ca. infā-
mis §. tria, vers. veruntamen si seruis, 3. q.
7. Publice autem excommunicati, acta
proculdubio non erunt valida, d. c. ad pro-
bandum, de re iud. & c. exceptione, de exc.
ubi de hoc.

x Dicto §. credentes, & l. fina. de postula. libr.
2. C. l. nemo, 15. de Episcop. audien. C.

y Dicto §. credentes.

z Dicto §. credentes, neque debent aliquid
Ecclesia possidere, qui præter Ecclesie Ca-
tholicae communionem nomen sibi Chri-
stiani in vanum usurpant, can. quo iure,
§. legantur, 8. distinct. Albericus in repe-
tito. Rubrica, de hæreticis. §. questione,
tradit hæreticum priuari ipso iure benefi-
cii, quod firmat pluribus Iohannes Ber-
nardus Diaz, in practica criminali cano-
num. cap. 106. & Nicolauus de Milis in
suo reperiario, in verbo, hæreticus: quo-
rum dicta intelligenda sunt de hæretico
conuicto & condemnato; secundum ea
quæ tradit Philippus Francus ad cap. ut
commissi, de hæreti. in Sex. expresse priua-
tio beneficiorum & inhabilitas inducitur
ex hæresi: non solum in hæreticis, sed etiam
in filiis eorum & fautoribus in cap. 2. §.
hæretici, & §. ad hæc quoscumque, de hæ-
reticis in Sexto.

aa Dicto §. credentes, vers. sane clerici can.
nec quisquam, 24. questio. 2. cap. excom-
municans, de hæretic. sic & excommuni-
catio excludit hominem a sacramentis
Ecclesie, cap. Engeltrudam, 3. quest. 4. ni-
si pœniteat, cap. super eo. quarto, in fine, de
hæretic.

bb *Dicto §. credentes, vers. sane clerici, fa-*
cit, can. Ecclesiam, 27. §. seq. de consecr.
dist. 1. non sunt sepeliendi heretici sepultura
Ecclesiastica in cœmeterio consecrato
nisi absoluantur: quia cum quibus vivis nō
communicavimus, non debemus commu-
nicare mortuis. c. ex parte, 15. in fine, & c.
sacris, 12. de sepulturis, lib. 3. tit. 28. cap. 1.
§. 2. 24. q. 1. & si de facto hereticus fuerit
sepultus in cœmeterio, debet exhumari, di-
cto c. sacris, & pollutum cœmeterium recō-
ciliari, c. consuluisti, 7. de consecration. Ec-
cles. vel altar. lib. 3. tit. 40. Si tamen schi-
smatici aliquos tempore schismatis alio-
quin bonos sepelierint, non sunt ideo exh-
mandi. c. 2. de sacrament. non iteran. lib. 1.
tit. 16. Nec tamen habemus rationem eius
quod legitur in nomocanone, c. 12. tit. 2.
hereticos ut ceteros legitimo modo sepeliē-
dos, ex Martiani Casaris lege. Nam etsi
humanitatis prætexitum, & fucum fece-
rit, tamen aliena est a sanctionibus Ecclē-
siasticis, & sic nomocanonis verba non ad-
mittuntur, nisi tibi addas negativam, quod
plures faciendum putant, & ego probo.

cc *d. §. credentes, sic de raptorum oblationi-*
bis, qui excommunicati sunt, rescriptum,
c. 1. 2. 3. de rap. lib. 5. P. tit. 7. de usurariis,
in c. 3. de vsu. lib. 5. tit. 19. Sunt & alii plu-
res casus in quibus Ecclesia reiicit oblatio-
nes offerentium, quos notat glossa in can.
oblationes, 2. ad verbum, dona, 90. distin-
ctio can. miror, 17. q. 4.

dd *Dict. §. credentes, & c. decrevit, de here-*
tic. in Sex. l. 1. C. de heretic. Nouella 109.
§. 45.

ee *cap. 2. §. final. de hereticis in Sexto.*

ff *c. vrgentis, 10. de here. ubi rationes adfe-*
rūtur, exemplo maxime criminis lese hu-
mana maiestatis, in quo hoc servatur: &
gravius sit diuinam quam humanam of-
fendere maiestatem, ut liquet ex ca. que-
ro, §. verum, & ca. si quis cum mulieribus,
6. q. 1. l. quisquis, ad l. lul. maiest. C. au-
then. de here. C. l. 1. C. de apost. quod &
suasit enormitas seu gravitas criminis, cū

alioquin in confiscationibus, ob alia crimi-

na, habeatur ratio liberorum damnatorū,
 co. tit. C. hinc pendet disputatio, c. filii vel
 heredes, 3. de hereticis in Sexto.

gg *c. excommunicamus, 13. §. damnati vero,*
de her. Felinus tamen, ad c. irrefragabili, §.
caterum, nu. 5. de offi. ord. ait, talem consti-
tutionem sublatam fuisse per quasdam ex-
trauagantes Pontificias, statuentes bona
confiscata hereticorū diuidi debere, equis
portionibus inter Romanam Ecclesiam,
Episcopum & inquisitorē: verum nec hoc
hodie servatur in Praxi etiam in Hispa-
nia, sed tantum bona applicantur fisco re-
gio: ut tradit Didacus lib. 2. resolutionum,
cap. 9. num. 12. In Gallia illud ipsum ob-
servari vidit Tholose, verum inquisitorū
solebant quadam adrudicare Capella in-
quisitionis vel Episcopi ex bonis damnati,
idque ut essent in promptu pecunia ex qui-
bis negotia fidei expediri possent. In ducatu
Mediolanensi bona damnatorum he-
reticorum diuidi inter fiscum ducalem, E-
piscopum, & inquisitorem ex consuetudine
trahit Iulius Clarus, libr. 5. sententiarum
iuris, §. heresis, num. 13. alia tamen sunt
sententia interpretum in adiudicatione
bonorum confiscatorum hereticorum E-
piscopo, & Ecclesia ubi habuerunt clerici
heretici stipendia, quas vide apud Ioannē
Bernardum Diaz in practica criminaliū
canonum, c. 106. Alexan. 4. constitutione
22. In Bullario collecto per Cherubinum,
statuit bona hereticorum, credentium, &
fautorum confiscata & vendita, eorumq;
pretium ad opus Romane Ecclesia conser-
uari, de quo & sancit Innocentius 4. con-
stitutio. 3. incip. teneatur, in eodem Bul-
lario.

CAPVT VIII.

E 1 *De suspectorum lapsorum, & relapsorum*
hereticorum quibusdam aliis considera-
tionibus in pœnis.

2 *Et de abiuratione, de degradatione.*

I *uenturi sola suspicione notabiles de*
hæresi, nisi ad arbitrium episcopi iuxta
confide-

considerationem suspicionis, qualitatibusq; personarum, propriam innocentiam congrua purgatione monstrauerint, simili sententia, cui hæretici, subiacent. *a* Deprehensi in errore, si continuo post deprehensionem erroris ad fidei catholicæ unitatem sponte recurrere, & errorem suum ad arbitrium Episcopi regionis illius publice consenserint abiurare, & satisfactionem congruam exhibere, pœnas hæreticorum mortis & confiscationis bonorum euitant, & absolui possunt. *b*

2 Porro qui ab aliqua hæresi ad orthodoxam fidem reuertuntur, scripto negare debent hæresin suam, & confiteri Catholicam fidem. *c* Quod si pertinax sit hæreticus manifeste in hæresi deprehensus, si clericus sit, vel cuiuslibet religionis obumbratione fucatus, totius ordinis prærogatiua est nudandus; & sic omni officio & beneficio Ecclesiastico spoliatus, secularis relinquitur arbitrio potestatis animaduersione puniendus: laicus autem, secularis, arbitrio iudicis relinquitur, *d* vel ab Ecclesiastico iudice ad perpetuam agendam pœnitentiam, carceri perpetuo adiudicatur. *e*

3 Verum cum sacerdos aut alius in maioribus ordinibus constitutus, pro crimine hæresis erit curiæ seculari relinquendus, aut perpetuo carcere concludendus, *d* aut ab Episcopo proprio conuocatis Abbatibus aliisque prælatis ac religiosis personis, exauctorari seu degradari. *f* Et hæc ad pertinaces hæreticos pertinent, quibus propemodum in pœnis similes sunt relapsi, qui post abiurationem erroris, vel qui postquam se proprii antistitis examinatione purgauerint, deprehensi fuerint in abiuratam hæresin *g* recidisse, qui & seculari iudicio sine ulla penitus audientia sunt relinquendi. Si qui sint presbyteri aut diaconi, qui vel in Ecclesia catholica prius ordinati fuerint, & postmodum perfidi ac rebelles contra Ecclesiam steterint, vel apud hæreticos a Pseudoepi-

A scopis ordinati fuerint: ea conditione eos suscipi conuenit vt communicent laicis. Neque enim huiusmodi reuertentes placuit ordinationis & honoris arma retinere, quibus contra Ecclesiam rebellauerint, *h* pro magno vero beneficio conceditur ei, qui se hæreticæ communionis contagione maculauerit, si ad eam sibi omni spe promotionis, in quo inuenietur ordine, permanere permittatur. *i* Aliquando tamen plenius dispensatur cum redeuntibus, vt in susceptis ordinibus recipiantur, & ad maiores, vsque ad sacerdotium promoueri possint: *k* imo & maiori in consuetudine & plenissimo beneficio, si vere redeant & ex corde, Episcopatum & maiorum dignitatum Ecclesiasticarum consequendarum, potestas fit. *l*

S C H O L I A.

a *c. ad abolendam, 9. §. qui vero inuenti, de heretic.*

b *Dicte c. ad abolendam, nam qui parati sunt accipere correctionem erroris, non sunt heretici, cap. 29. dixit Apostolus, 24. qu. 3. admittitur autem ista pœnitentia vsq; ad sententiam, non ultra in Hispania, vt ait Simancas, tracta. de hereticis c. 46. nu. 11. alii autem dicunt pœnitentes erroris esse audiendos etiam post sententiam, quorum sententia, & mitior & communior dicitur, & in Praxi seruata secundum Boërium, decis. 143. nu. 3. & 4. Vide Iulium Clarum lib. 5. sent. §. hæresis, nu. 9. Textus tamen, c. ad abolendam, ait, tempus abiurandi, & pœnitendi, continuo esse post deprehensionem erroris, & vt sponte fiat: sponte autem fieri non videtur, si post sententiam condemnatus veli respiscere: quia videretur metu pœnæ respicere. Caterum mitior pœna erit tenenda, potissimum quod Ecclesia nemini claudat gremium, l. inter claras, circa finem de summa trinita. & fide cathol. & dat veniam pœnitentibus. l. Manichæos, de heret. C. addunt tamen in eo casu quo euitaretur, mors pœnitentia sera: nisi dominus damnandum tarde recognoscen-*

- tem errorem ad perpetuos carceres, aut posse mitigare seu temperare vel commutare poenam iudicem, per c. ut commissi, de here. in Sex. vide Clarum predicto loco. Proculdubio autem ut plerumq., reuersis, & ab initio sponte errorem consentientibus, imponitur poena leuis abiurationis, si non sint notorii vel condemnati, quibus tum grauior poena imponeretur. Quod vero pertinet ad confiscationem bonorum, in quam incidunt heretici, bona eis aut filius eorum non restitui post conuersionem seu poenitentiam placuit, nisi ad cor redeuntibus & abnegantibus hereticorum consortium, aliquis illorum misereatur. c. vergentis, de here. Sed Paris consilio 2. nu. 185. ait, sententiam communem esse, ut quando hereticus ante sententiam poenitere, & abiurare heresin paratus est, si modo relapsus non sit, euitet non tantum poenam mortis, sed etiam confiscationis bonorum, quam sequitur Iulius Clarus, lib. 5. sententiarum iuris, §. heresis, nu. 8. & mihi videtur esse textus expressus, in cap. statutum, 15. §. fi. de here. Cum reincorporati, & abiurantes, vel parati abiurare heresin & se corrigere, & eorum filii eximantur a poenis contra hereticos statutis.
- c.** c. 4. conuenientibus, c. quoties, c. maximū, c. si quis 1. q. 7. forma abiurationis datur in c. ego Berengarius, de conse. dist. 2. c. his qui tempore, 26. q. 6.
- d.** c. ad abolendam, 9. & c. penult. §. 1. de hereticis. Quando autem quis relictus est curia seculari, imponitur de consuetudine poena mortis, a iudicibus secularibus, nempe combustionis, ut concludunt communiter interpretes, & refert Iulius Clarus lib. 5. sententia. iuris §. heresis, nu. 8. vide gloss. ad c. penult. §. damnati, ad verbum, puniendi, de heretic. morte etiam damnandos, & tollendos hereticos colligitur ex Deutero. c. 13. vers. 5. & c. 16. vers. 40. & 4. Regum. 10. vers. 25.
- e.** c. penult. & fin. de hereti. c. 1. & c. ut commissi, vers. & illorum, eo. ti. in Sex. c. accusatus, 8. §. fin. eo. tit. Perpetuus carcer, qui & immurato dicitur, est poena canonis, introducta ad flectendam pertinaciam per longam detentionem ad poenitentiam, si spes aliqua conuersionis. c. quamuis, de poenis, in Sex. qua tamen reiecta est a iure ciuili. l. aut damnum, §. solent, de poenis. Pandect. l. in credente, C. eo. tit.
- f.** c. 1. de heretic. in Sex. c. penult. §. damnati, eod. tit. apud Gregor. quomodo autem de gradatio sit facienda, traditur in c. nouimus, de verbor. significa. apud Gregor. c. 2. de poen. in Sex. Nos autem quid sit, & quomodo differat a depositione, quibus uel solennitatibus fiat, docuimus abunde lib. 31. Syntagmatis iuris uniuersi, c. 30.
- g.** c. ad abolendam, 2. illos quoq., de hereti. & ibi gloss. ad verbum, audientia. Atque Bonifacius, 8. in c. accusatus, 8. de heretic. in Sex. statuit grauius puniendū relapsū. Relapsū autē tripliciter considerat, primū ex fictione iuris, eum contra quem uehementi suspitione urgente crimen quidem probatum non fuit, sed abiurauit heresin, atq., & hunc leui etiam suspitione reum factum, in crimen incidentem grauius puniendam, non tamē poena relapsi. 2. Relapsū dicit, in dicto c. accusatus §. cum uero, cum qui culpabilis in uno articulo fidei inuenitur, uel in uno Ecclesia Sacramento, uel scēta, in alterius articulo, sacramenti, uel scēta inciderit heresin. 3. Eū relapsū quoq., asserit, qui post absolutionem uel abiurationem uisitat, assonatq., sibi hereticos, fauet in eodem errore notatis. Generale hoc est criminibus, ut magis puniatur illi, quibus alias uenia data est, si recidant in idem uel aliud crimen l. capitalium, 28. §. solent, de poen. P. lib. 40. tit. 9. l. 3. C. de episco. audien. sic nouissima sunt peiora prioribus; ut docuit Deus per parabolā apud Diuum Lucam, c. 11. Transire enim uidetur delinquendi mos in consuetudinem; grauiorq., censentur ea delicta quo diuini animam derinent colligatam. c. si. de consuet. c. cum in Ecclesia, de simon. c. cum haberet, de eo

de eo qui duxit in matrimo. quam prius A
polluit per adulte. Marcus Fidustius pro-
scriptus a Sylla, superstes seruatus a fortu-
na, ut Plinius loquitur lib. 7. c. 43. per 30.
annos usq; ad Antonium, ab eo iterum pro-
scriptus est; constat q; inquit, nulla alia cau-
sa proscriptum ab eo: quam quod proscri-
ptus esset. Neq; tamen quis relapsus vel in-
famis, quod aliquando reus hæresis postu-
latus fuerit, si tamē absolutus fuerit. Sunt
enim quotidiana hominum malorum ca-
lumnia quibus iustissimi probissimiq; so-
lenti vexari. Exposita enim est virtus &
hominum excellens probitas, calumniis &
inuidiis improborum, qui ex diametro ad-
uersantur, & dum aperte nō possunt quic-
quam in illos exercere, falsis accusationi-
bus illorum bonam famam, falsiq; testibus
maculare conantur, & veluti per cunicu-
los insidiantur. Sic & Cato Porcia gentis
primus, optimus orator, optimus senator,
optimus imperator plurimorum odio qua-
ter & quadragentes causam dixit, nec quis-
quam sapius postulatus, & semper absolu-
tus, ut idem Plinius scribit, li. 7. c. 27. Sunt
exempla hinc similia de Aristide, Phono-
ne, & aliis, quos prætermitto cum nobis v-
nicum præstantissimum præ manibus sit
sufficiens, Domini nostri IESU CHRIS-
TI, qui Deus & innocentissimus homo,
omniumq; præfectione, & præstantia, & D
bonitate absolutus; cui nec adici quicquā
boni possit, amen ut Samaritanus eluo, da-
monem habet, & seductor a Iudæis inui-
diæ calumniis, & falsis testibus prouocatus
& postulatus ad mortem fuit.

h c. si qui Presbyteri, 1. q. 7.

i Hoc ex gratia non mero iure conceditur,
can. 4. si qui heretico, 1. q. 1.

k ca. conuenientibus, 4. & ca. didici, 1. q. 7.

l ca. ipsa pietas, 24. §. fin. 23. q. 4.

CAPVT IX.

Cause pœnarum hæreticorum & de
hypocritis.

IN persecutione vel vindicta hæretico-
rum, non ad res sed ad salutem eorum

respicendum est: a quare sunt compellen-
di & cogendi ad fidem quam reliquerint
recipiendam, b per rerum temporalium
spoliationem, c & per corporalem puni-
tionem. d Diuina autem prouidentia hæ-
reticos diuersi erroris plures esse permit-
tit, e ut dum insultant nobis vel interro-
gant quæ nescimus, sic vel excutiamus pi-
gritiam, & diuinas scripturas noscere cu-
piamus. Propterea, & Apostolus ait, f o-
portet hæreses esse, ut probati manifesti
fiant inter vos: videtur beneficiū Dei, dum
permittit manifestos esse hæreticos: nam
Ecclesia ab hostibus occultis, ab hypocri-
tis, g maiore cladem accipit quam ab illis.

SCHOLIA.

a ca. nimium, & sequentibus, usq; ad finem,
23. q. 4.

b ca. quo iure, d. distinct. can. qui peccat, &
can. ipsa pietas, 23. q. 4.

c c. displicet, & seq. 23. q. 4. can. 1. 2. 3. 23.
quæst. 5.

d ca. fin. 24. q. 3. ex Diuo Augustino de ge-
nesi contra Manichæos, lib. 1. cap. 1.

e D. Paulus prima epistola ad Corinth. c. 11.

g Mali & pessimi dicuntur Christiani
hypocrita, qui & vulgo politici dicuntur,
nec frigidi, nec calidi in fide, sed tepidi.
Sunt, & hic hypocrita, qui propter gloriam
humanam, vel ut fallant aliquos velint,
haberi & videri boni, ut ait D. Gregorius,
31. moralium, gloss. ad c. 5. D. Matthæi,
quos reprehendit Dominus, D. Marci,
c. 25. & Iob. c. 13. ὑποκριτής Græcis hypo-
crita, est aliene persone, & actionis simu-
lator, histrio ludio, ab ὑποκριτικῆν, ut ait
Lucianus, lib. de saltatione. ἢ ὑποκριτικῆν
μαριαν ἀπὸ μαρινοῦ, non simulare insaniam
sed insanire. Similes hypocritas sepulchris
dealbatis, dixit Deus, quæ hominibus foris
apparent speciosa, intus autem sint plena
ossibus mortuorum. D. Matthæi c. 23.
Et D. Gregorius, lib. 34. Moralium, c.
9. & 10. in c. 41. Iob. similes esse ait hypo-
critas, rebus deauratis, quod & relatum in ca.
citius, 44. de pœnitenti. dist. 2. Sunt hypo-ri-

ta falsi fratres, de quibus *Diuus Paulus* A
conqueritur, ab *Spiritu sancto* alieni, &
separati, quemadmodum *heretici*, c. 8. de
illis, 24. q. 3. Et malum quidem est, cadere
a proposito fidei, sed peius est simulare pro-
positum. ca. 18. certe ego sum, 12. q. 1. hypo-
crita nequam dicitur, *Isaia* c. 9. vers. 17.
Verum *Deus* permittit regnare hypocri-
tam, propter peccata populi, *Iob*. 30. 34.
vers. 30. 3. *Regum* 12. vers. 24.

DE SCHISMATICIS. B

a TIT. VII.

a *Exstat* titulus de schismaticis & ordinatis ab eis
lib. 5. decretalium tit. 8. & in Sexto lib. 1 tit. 3. &
lib. 5. extrauagantium communium: seorsum
pluribus in locis in decreto *Gratiani*. Eo pertine-
re potest titulus, de seditiosis, & iis qui plebem
audens contra rempublicam colligere lib. 9. C.
tit. 30. In iure orientali Bonafidii est constitutio
Porphyrogeneta, de rebellibus & seditiosis ana-
themate feriendis.

CAPVT I.

- 1 Continuatio.
- 2 Et schismatici qui.

1 **D**iximus de Iudæis, paganis, & hæreti-
cis; nunc ordine dicendum videtur de
schismaticis, qui similes vel peiores sunt
paganis, a & in statu perditiores, b vt illi,
& extra Ecclesiam, c & aliquando in hære-
sin labuntur. d

2 Schismatici dicuntur, qui se ab vniver-
sali Ecclesia diuiferunt. e Schisma nam que,
quod Græcum est, ipsam significat scillu-
ram & diuisionem.

SCHOLIA.

a ca. denique, 7. quæst. 1. ca. non adferamus,
24. q. 1.

b ca. quicumque, 24. q. 1.

c ca. scire, 7. q. 1.

d ca. 34. schisma. 24. q. 1. *Xiqua* a verbo, *σχίζω*, E
scindo. Schisma in Ecclesia, quando qui
prius conuenerant, ab vnione dissident, &
abeunt: qui lacerant Ecclesiam Dei, hi
schismatici. ca. de liguribus, & ca. quoni-
am, 23. q. 5.

CAPVT II.

Duplex schisma.

Schisma seu diuisio duplex in Ecclesia;
vel quo ad fidem, ita diuisi hæretici:
vel quo ad vnitatem pacis, & concordi-
am, a capite & summo pontifice eiusque
obedientia facta diuisione: a fuerunt plu-
ra schismata in Ecclesia, quæ tamen postea
composita fuerunt, nisi quæ ab hæreticis
ad tutandam erroris pertinaciam, alicubi
cum damnatione perseuerarunt.

SCHOLIA.

a *Diuus Ambrosius* in oratione funebri de
obitu fratris, de hac distinctione meminit,
& refertur in ca. 33. aduocauit, 24. q. 1.
hæretici separati ab Ecclesia sunt, quia ex-
communicati & vitandi, ca. quoniam ve-
tusto, 25. & ca. seq. quis dignior, 24. q. 1.

C cap. excommunicamus, de hereticis. Inter-
est autem inter schisma & hæresin, quia
schisma ab Ecclesia recedit sine hæresi, vt
plerumque, & a sola obedientia seu subie-
ctione vnus capitis & vniversalis pralati:
hæresis vero, recedit a dogmate, contrarium
Ecclesie tenendo, ca. inter hæresin, 24. q. 3.
Schismatici Ecclesiam Dei, & corpus eius
lacerare seu diuidere dicuntur, ca. de ligu-
ribus, 23. q. 5. ca. aduocauit, ca. vbi, 24. q.
1. Quare non queuis diuisio, aut separatio,
a quacumque Ecclesia, vel a quocumque
pastore schisma erit, de quo nos loquimur,
sed quando est diuisio a pralato vniversalis,
& eius Ecclesia catholica, a qua nõ est re-
cedendum, vt a matre omnium Ecclesia-
rum, qua nunquam a fide legitur aberraf-
se, ca. arrecta, 9. ca. rogamus, 15. ca. cum
beatissimus, 16. ca. inuenior, 10. ca. hæc est
fides, 12. ca. in sede, 11. sub 24. q. 1.

Schismata non tantum in Ecclesia
Dei tempore summorum Pontificum,
sed etiam antea in religione plura fuerunt,
quæ tamen euauerunt Dei auxilio. Pri-
mum fuit creatis Angelis in celo:
dum

dum Lucifer cum sua factione se separa- A
 runt a principatu Dei, & voluit adorari
 ut Deus, ideo detrusus ad inferos Isaia cap.
 14. Secundum fuit in Paradiso, quando
 per suasionem demonis, existimavit Euanon
 obediendum Dei praecepto, arbitrata ve-
 rum quod impostor dixerat, eritis sicuti
 Dii, &c. Genes. 3. Tertium Schisma, pro
 prelatura, quod Aaron & Maria Soror
 Moysi, mouerunt contra Moysen, ex quo
 puniit, Numero. 12. Quartum aliud peri- B
 culosum, motum per Datanum, Chorem
 & Abirem, quos Deus terra absorberi cum
 seclatoribus iussit, Numero 16. Ecclesia-
 stici cap. 45. ver. 22. Deuteronomii 11. v.
 6. psalmo 105. Quintum inter Iudeos
 Hierosolymis ortum graue de Pontifica-
 tu, anno Domini, 254. inter Pontifices &
 populum, electo in Pontificem Summam
 legis Cumano, ut concursu facto populi ad
 portam triginta milia Iudeorum perierint: C
 & cum illis Ionathas Pontifex, teste Iose-
 pho libro 20. antiquitatum. cap. 4. & li-
 bro 2. de Bello Iudaeo. cap. 11. Sextum
 tempore Apostolorum Schisma inter Chri-
 stianos Corinthi ortum, aliis dicentibus:
 Ego quidem sum Pauli, ego Apollo, e-
 go Cephae, ego Christi: contra quod scri-
 bit D. Paulus 1. ad Corinth. 1. & capit. 3.
 Septimum fuit ante Capharnatarum, qui
 cum non possent intelligere mysteria Sa- D
 crofancti dominici corporis, recesserunt ab
 unitate Christi. ca. prima quidem haeresis,
 44. de consecra. dist. 42. Octauum, & pri-
 mum electis summis Pontificibus in Ec-
 clesia Romana, fuit tempore Cornelii sum-
 mi Pontificis, electi anno Domini, 252.
 post Fabianum. Nouatianus enim Pres-
 byter urbis Roma, ob cupiditatem Epi-
 scopatus ambitionis spiritus inflatus, omnia
 diuina humanaque miscuit, ne in manus E
 Cornelii Pontificatus perueniret, ut scribit
 Platina in Fabiano, & Cornelio, opeque
 Nouati alterius Episcopi Carthaginensis,
 creatus fuit in antipapam, ut ait Cypria-
 nus, qui eo tempore vixit, epistola ad Iuba-

num, & ad Pomponium. Diuus Hierony-
 mus in Catalogo illustrium virorum. Vi-
 de de causa Eusebium, lib. 6. Historia Ec-
 clesiastica, ca. 43. & lib. 8. Damascenum
 in vitis Fabiani & Cornelii summorum Pö-
 tificum. In sede Antipapa Nouatiani re-
 manserunt in sede Roma successores, usque
 ad Calestini Pape Pontificatum, a quo deinceps
 Nouatiani habere publice Episcopum
 prohibiti fuerunt, ut auctor est Socrates,
 lib. 7. historia Ecclesiastica cap. 11. Ita ab
 Ecclesia se separauit Nouatianus, & se
 suosque, & discipulos, id est, puros mundosque
 nominauit negans penitentiam lapsis re-
 uertentibus, aliasque construens haereses,
 de quibus agit idem, lib. 6. cap. 43. & 44.
 Cyprianus, lib. 2. epistolarum, epistol. 10.
 & lib. 3. epistol. 2. & 3. & lib. 4. trift. 2.
 contra hunc duo concilia habita, vnum
 Roma, 60. Episcoporum, & totidem Pres-
 byterorum, & plurimum Diaconorum. Car-
 thaginense aliud Platina in Fabiano, Eu-
 seb. lib. 6. titul. 43. Nonum & secundum
 Pontificale Schisma fuit, anno domini 369.
 tempore Damasi primi Pontificis, qui Vr-
 cismanum Diaconum competitorum habuit,
 in Basilica, qua Sicini appellatur, ubi mul-
 ti ex diuersis partibus ceciderunt in ipso
 templo, cum res non suffragiis tantum, sed
 vi & armis tractaretur. Platina in Da-
 maso, Rufinus, lib. 2. capit. 10. Amian.
 Marcell. lib. 27. Decimum & tertium or-
 tum est, anno domini, 423. quando Boni-
 facius eius nominis primus, in Basilica Iu-
 lii urbis Roma Episcopus creatus, & Iu-
 lianus in Constatiiana electus huic statim
 oppositus fuit, mortuo Zoximo 1. praedecede
 pastore. Quod cum Honorius Imperator,
 qui tum Mediolani erat intellexisset, in-
 stante Placidia cum filio Valentiniانو,
 iussit ambos urbe expelli. Reuocatus ta-
 men postea 7. mense Bonifacius, qui fuit
 solus urbis praesul constitutus, Platina in
 Bonifacio 1. Undecimum & quartum, mor-
 tuo Anastasio 2. in cuius locum Symmachus
 1. electus, anno Domini, 800. ab alia au-

tem parte cleri Laurentius, unde ingens A
 seditio in Senatu, & populo orta, pluresque
 sedes commisse, ut refert Platina in Sym-
 macho, Gregorius in Dialogis, libr. 4. cap.
 40. Diaconus in Anastasio, lib. 16. Duo-
 decimum, & quintum Schisma fuit post
 mortem felicitis 4. Summi Pontificis, anno
 Domini, 931. Bonifacius 2. fuit electus, &
 alia electio ei apposita Dioscori, in qua se-
 ditione agitatus fuit populus & clerus, per
 dies 8. & 20. donec Dioscorus mortuus B
 fuit teste Platina. Decimum tertium &
 sextum, fuit paulo ante preteritum tem-
 pore, quo Pelagius 2. Summus Pontifex
 mortuus est anno 508. quo tempore Iohan-
 nes 4. Constantinopolitanus Patriarcha,
 dictus ieiunator, & qui ei successit Cyria-
 cus, aduersus sedem Apostolicam insurre-
 xerunt, & primum in Ecclesia sibi locum,
 & vniuersalis pastoris in Ecclesia nomen,
 assumere conati sunt: quibus Pelagius re- C
 stitit, & deinde S. Gregorius Magnus eius
 successor in sede. Ea, de controuersia ex-
 tant epistole Ioannis in Tomo 1. concilio-
 rum, & in registro Gregorii, libr. 4. episto-
 76. 78. & 80. & libr. 6. epistol. 168. 169.
 170. Fuit que hac controuersia composita
 sub Bonifacio 3. ut secundum locum Con-
 stantinopolitanam teneret, teste Beda de ra-
 tio. tempor. Ioannem defendebat Mauri- D
 tium Imperator, vide Sigbertum & Boni-
 facium Simonetam in epistolis. Decimum-
 quartum & septimum, schisma fuit post
 mortem Ioannis 5. mortui, anno domini, 688.
 quo Petrus Arch. episcopus, a Romanis
 electus, Theodorus vero Presbyter, ab ex-
 ercitu. Sed utroque exacto creatus tandem
 Cono primus, Platina. Decimum quintum
 & in Ecclesia Catholica octauum fuit paulo
 post tempore Sergii 1. qui successit Cono- E
 ni, anno domini, 689. sublati duobus am-
 bitiosis, Paschali quodam custode thesauri
 Cononis, qui ex archum Italia pro sua fa-
 ctione muneribus allexeret, & Theodoro,
 qua iam partem interiorē Laterani cum
 sua factione occupauerat. Platina. Deci-

cimum sextum, quod erat Ecclesia nonna,
 fuit mortuo Stephano 2. quo tempore ele-
 ctus Paulus primus anno 756. qui sedis an-
 nos 10. mensē unū. nam tunc, ut scribit
 Genebrardus, li. 3. Chronogr. Theophila-
 ctus quidam sedit cōtra Paulum in Schis-
 mate per aliquot mēses, anno domini 757.
 & Constantinus quoque 2. ex laico contra
 canones electus, sedis annū unum dies 24.
 quem quidā inter Pontifices numerarunt:
 Platina tamen non meminit. Decimum
 septimū, & Ecclesie decimū narrat Schis-
 ma, idem Genebrardus sedite eodem Pan-
 lo, quo anno 767. Philippum, seu Philippi-
 cum contra Constantinum a laicis, & cle-
 ricis electum fuisse notat, & sedisse annum
 unum, dies 24. Decimū octauum, & Ec-
 clesie undecimum, post mortem Pauli
 1. succedente & electo Eugenio 2. anno
 Domini 824. contra quem in schismate e-
 lectus Zinzimus quidam, qui sedis aliquot
 dies, donec coactus fuit Pontificatu se ab-
 dicare. Onuphrius, in fastis. Decimum non-
 num, Ecclesie 12. mortuo Leone 4. quo tem-
 pore electus est Benedictus 3. an. dom. 855.
 & cōtra eum in schismate Anastasius, qui
 sedis aliquot dies, & coactus se abdicauit.
 Platina, & Onuphrio testibus. Vigestimū,
 Ecclesie 3. post mortē Stephani 6. For-
 mo Pontifice creato, anno Domini, 892. cō-
 tra quem in schismate electus Sergius 3.
 Benedicti filius Cardinalis, qui aliquot
 dies in schismate sedis, coactus tamē se ab-
 dicauit, in exilium missus. Onuphrius in
 Pontificibus. Vigessimū primum & Ec-
 clesie 14. post mortem Agapeti 2. quando
 creatus fuit Ioan. 12. anno Domini, 955.
 & contra eū electus, Leo 8. qui sedis men-
 ses 4. donec eo pulso institutus Ioan. 11.
 sedis, & in eodem schismate Benedictus 5.
 Romanus per mensem, & unum diem, ut
 legitur in cōtinuatione Reginonis, & apud
 Luitprandum, lib. 6. c. 6. & seq. Pla-
 tinam, & Onuphriū, & alios. Vigessimū
 secundum, & Ecclesie 15. post mortē Ser-
 gii 4. tempore Benedicti 7. alius 8. qui ad-
 ceptus

aptus est sedē anno domini, 1009. Et contra quem in seditione alius in locum eius electus fuit, ipso pulso tandem, tamen restitutus. Platina. Vigésimum tertium, quod erat Ecclesia 16. schisma, post mortem Ioannis 21. apud Platinam tempore Benedicti 9. anno domini, 1046. quem Romani in schismate, sede ut ignauum pepulerunt, et suffecerunt in eius locum Ioannem Sabinum, quem dixerunt Syluestrum 3. largitione creatum, quo tamen postea post 49. dies pulso, restitutus est Benedictus, Platina. Fuit tamen, et magnum tum schisma cum Benedictus renunciaisset Episcopatum Gregorio 6. Habitu quoque concilium contra Benedictum 9. et alios Pseudo Pontifices, quibus deiectis creatus curante Henrico 3. Imperatore Syndegerus Bambergensis Episcopus, dictus Clemens 2. teste Platina. Meminit et de his iterum Platina in Gregorio 6. Describit et hoc schisma accurate Hermanus Contractus, in Chronicis, Leo Hostiensis, lib. 2. Historie Cassinensis, ca. 80. et 82. Blondus, lib. 2. deca. 2. Otho Phrisigenensis, lib. 6. historia ca. 32. et 33. Vigésimum quartum, et in Ecclesia 17. fuit, post obitum Stephani 9. alias 10. Lotharingi, anno domini, 1058. tempore Benedicti 10. qui ab Hildebrando subdiacono cum factione clericorum Pontificatus pulsus fuit, quod per vim et largitionem ad Pontificatum venisset, ut ait Platina in eo, et subrogatus in factione Gerardus quidam, in exilium missus Benedicto, fuit quo Gerardus dictus Nicolaus Secundus, Platina in Nicolao 2. Hermanus Contractus, Onuphrius et alii: eo tempore factus canon, in nomine domini, 23. dist. de elect. summi pontificis. Vigésimum quintum, et in Ecclesia, 18. grauissimum fuit Schisma post mortem Nicolai 2. anno domini, 1062. E quando Alexander 2. creatus fuit summus Pontifex a transalpinis: contra quem Cisalpini Episcopi, arbitrati, ob dignitatem provincie sue par esse, ut e suo numero aliquis eligeretur, elegerunt alium Pon-

tificem Carolum, dictum Honorium 2. eiusque rei gratia praelium commissum est. Cessit postea tamen sedi Carolus, cui et abrogatus Pontificatus, in concilio Mantuano, 6. Kalend. Nouemb. anno, 1064. Vigésimum sextum, et in Ecclesia decimum nonum videtur aliud quasi continuatio superioris. Si quidem mortuo Alexandro 2. et suffecto in locum eius Gregorio 7. qui antea dicebatur Hildebrandus, anno domini, 1073. in eum Henricus 4. exarsit ira, quod diceret a se ordinari debere Romanos Pontifices, cumque vellet permittere Presbyteris uxorem, illo se illi opponente. Quare, et contra Gregorium 7. Henricus indicit concilium Wormatiense Episcoporum 72. qui exauthorarunt Pontificatum Gregorium 7. ut ait Abbas Urspergensis in Chronico, creatusque in eo schismate contra Gregorium 7. Gilbertus de Corrigia, dictus Clemens 3. Cuius etiam Clementis mortui in schismate fuerunt successores Victor 3. Urbanus 2. et Paschalis 2. Creuit dehinc illud schisma, et congregato concilio 3. Roma per Gregorium 7. fuit excommunicatus Archiepiscopus Moguntinus cum Episcopis, qui eius concilio interfuerant. anathemate renouato in Henricum 4. quem et imperio priuauit, durauitque hoc schisma cum multis utrinque interuenientibus claudibus, per 29. annos, de quibus Platina et Onuphrius in Gregor. 7. Gregorius Schasnaburgensis, Leo Episcopus Hostiensis, lib. 3. Historia Cassinensis, qui eo tempore vixerunt. Otho Frigigenensis Episcopus, lib. 6. Historia et 7. Imposuit sine huius schismati periculossimo Calixtus 3. anno domini, 1120. qui cum esset Guiselmi comitis Burgundia filius, et proinde Henrici Imperatoris consanguineus, ut quidam volunt, ex genere Francorum regum, fretus ipsius favore captum Gregorium 8. pseudo Pontificem contra Gelasium 2. creatum, cui ipse successerat pelle induit vrsina, ac ita Camelro impositum ad Canense cenobium relegauit, et ita schismati finem imposuit, ut scribit

Gmlielmus Tyrius, libr. 12. cap. 8. & Platina in Calixto 2. Ad tempus illius schismatis magni referri potest, & pars illius quod fuit post mortem Urbani 2. anno Domini, 1100. Vigésimum septimum, quod erat vigésimū in Catholica Ecclesia schisma natum, vix pacato illo precedere, post mortem Calixti 2. in cuius locum delectus Honorius 2. anno Domini, 1125. & electus contra illum a quibusdam Cardinalibus Celestinus, qui tamē postea cessit Honorio 2. ut in Honorio 2. scribit Platina. Vigésimum octauum quod & in Catholica Ecclesia erat vigésimum primum, procedere videtur etiam ex predicto 19. quod ortum post mortem Honorii 2. In cuius locum electus est, anno Domini, 1130. Innocentius 2. contra quem a quibusdam Cardinalibus quidam alius dictus Anacleus 2. electus fuit, & sedit in schismate per annos 7. contra Innocentium 2. ut scribit Blondus, libr. 5. & Paulus AEmilius libro 5. Sub hoc schismate fuit concilium Herbipolense sub presentia Lotharii Imperatoris, in quo confirmata electio Innocentii 2. damnato Anacleto. Id ipsum factum in concilio Claramontensi, secundū Polydorū lib. 5. Hist. Angl. Rhemēti secundū Nauillacum: Stampense, cui adfuit, & Diuus Bernardus in generali, collectis mille Patribus in Laterano, teste Platina. Fuerunt tamē illa tempora plena cadibus ob diuersas factiones, diuersas electiones defendentium, videndus Otho Frisingensis lib. 2. historiarum. c. 27. 31. 34. ex libro de gestis Frederici Imperatoris, c. 27. & 29. Vigésimum nonum, quod erat in Ecclesia vigésimum secundum schisma, post mortem Hadriani 4. etiam sanissimum, quod per viginti fere annos vexauit Ecclesiam, ab eo tempore, quo Alexander 3. electus a 22. Cardinalibus, anno 1156. electus est contra eum in schismate a tribus tantū Cardinalibus Octavianus Romanus, Victor 4. appellatus & mortuo Victore in schismate, rursus subrogatus in eius locum anno

1164. Paschalis 3. Crenensis antea dictus Guido, & cum iuuenis mortuus fuisset, Rome anno 1160. alius subrogatus Calixtus Hungarus, contra eundem Alexan. 3. & hoc se abdicante alius itē subrogatus Lando nomine dictus Innocentius 3. alius, postea diuisa & fere cladibus vastata Italia, ob duas sectas vnā Guelphorū, qui partes Alexandri 3. defendebant, alteram Gibellinorum, qui partes Pontificum Cesarianorum protegabant, ex quibus principes fere omnes orbis dissidiis implacabilibus agitantur, ut scribit Onuphrius & Platina. Aemilius lib. 5. & in cōtinuatione Stegeris. Trigésimū, quod erat in Ecclesia vigésimū secundum aliud schisma, mortuo Clemente 5. Summo Pōtifice, electo in Pōtifice Iohanne 23. Cadurcensi Gallo, anno Domini, 1315, qui sedit Auenioni, contra quem factus antipapa per Imperatorem Ludouicum 4. Gauarum, anno 1329. Petrus Corbariensis, ordinis minorū, dictus Nicolaus 5. quē postea Bonifacius Pisatinus comes cepit, & Auiunione ad summū Pōtificē duxit, ubi & in carcerem coniectus, obiit. Platina in Iohanne 23. Trigésimum primum, quod erat inter Catholicos. Vigésimum tertium Schisma creditur omnium grauissimū, & longius, post mortem Gregorii 11. electo in eius locum Urbano 6. Neapolitano anno Domini 378. quo tempore Clemens 7. Arelatenfis antipapa fuit a Cardinalibus Gallis ordinatus contra Urbanum, & eius successorē Bonifacium 9. sed tunc Auiunione annos 15. menses 11. dies 23. Clementique adhaesit Francia & Hispania, duoque concilia, pro eo habita Lutetia. Seditque post Clementem 7. electus a Cardinalibus Petrus Luna, dictus Benedictus, 13. anno Domini, 1394. & sedit Pontifex Auiunione annis plus minus 30. fuit eo tempore initum concilium Gallicanum omnium praelatorum iussu Carolo 6. Lutetia, in quo Benedictus antipapa depositus, qui nihilominus noluit cedere, ut habetur in Chronicis Francia, & apud

pud Gaguinum, libr. 6. Auxit Schisma e-
 lectio Gregorii 12. qui & depositus est ut
 Benedictus 13. Pisis, in concilio electo A-
 lexandro 5. Cretensi, anno Domini, 1409.
 Verum neuter voluit obtemperare concilio.
 & additus alius electus Iohannes Nea-
 politanus, aliquibus dictus 23. alius 24.
 Quamobrem congregatum fuit concili-
 um vniuersale Constantiense, in Germa-
 nia Patriarcharum 4. Cardinalium 29.
 Archiepiscoporum 47. Episcoporum 279. B
 & aliorum pralatorum & doctorum 560.
 presidente initio Iohanne Papa contra Schi-
 smaticum Pontificum, nempe contra Be-
 nedictum 13. qui sedebat in Hispania, Ioh-
 hannem 23. qui sedebat Bononia, Grego-
 rium 12. qui sedebat Auenioni. Quare
 illi tres in concilio dignitate priuati, & de-
 positi fuerunt, & electus Martinus 5. an-
 no Domini, 1412. Verum non obstante
 concilio decreto, mortuo Benedicto 12. fa- C
 ctione Alphonsi regis Aragonum, alius Cle-
 mens 8. dictus, in locum eius creatus, a qui-
 busdam anticardinalibus, & sedit annos
 5. antequam se abdicaret potestate. Verum
 tandem id facere coactus, remansit Mar-
 tinus quintus solus, & Schisma cessauit.
 Sicq; testantur Platina, & Onuphrius in
 vniuersi predictorum Pontificum.

CAP. III.

Schismaticorum poena.

Schismaticorum potestas in rebus Ec-
 clesiasticis amittitur. a Nec extra vnita-
 tatem Ecclesiae accipitur Spiritus sanctus,
 b & sine charitate, iustitia & mercede est,
 qui dilacerat corpus Christi. c Fuerunt
 que varia poena introducta contra Schi-
 smaticos, d & eorum fautores & defensores.

SCHOLIA.

a Quia sunt foris extra Ecclesiam, ca. 31. di-
 dicimus, 24. q. 1. c. 1. de schisma. cano. alie-
 nationes, 12. que. 2. Atq; in diuisione con-
 secratus Episcopus, non consecratus sed ex-
 ecratus dicitur. ca. 33. pudenda, 24. quest.

1. Consecrare quippe est simul sacrare. Si-
 mul autem non sunt cum Ecclesia Schi-
 smatici, neq; cum ipsi remoti sint ab Eccle-
 sia, alios excommunicant. ca. aut Celesti-
 nus, 35. & seq. aperte inquit, 24. quest. 7.
 imo non habent sui officii executionem, ca.
 factus, cum 2. seq. 7. q. 1. & infructuose sibi
 corpus & sanguinem Domini conficiunt,
 ca. schisma, & ca. pudenda, 21. quest. 1.
 Caterum accipiens a Schismaticis in casu
 necessitatis poenitentiam, & moriens, non
 reprobatur, ca. 40. si quis forte, 24. que-
 stio. 1. quemadmodum deiectus gradu a
 Schismaticis in casu, quo deiceretur a Ca-
 tholicis, non est recipiendus sine poeniten-
 tia, cap. 39. subdiaconus quondam, 24.
 quest. 1.

b ca. 8. loquuntur, 24. quest. 1.

c ca. vbi sana fides, 29. 24. quest. 1.

d Sunt enim excommunicandi, & damnan-
 di, ca. de Liguribus, 23. questio. 5. gradu
 & dignitate Ecclesiastica si habent, deici-
 endi, cau. 40. Subdiaconus quondam, &
 ca. qui contra, 32. 24. quest. 1. Si sunt laici
 nobiles & principes, eorum loca publican-
 da, & sunt ignobiles poenisq; corporalibus
 afficiendi per principes seculares. dict. ca.
 qui contra, & cap. de Liguribus, & cap.
 denique, 7. q. 1. ca. non vos. 2. quest. 1.

D Ordinationes, collationes beneficiorum, a-
 lienationes rerum Ecclesiasticarum, per
 illos facta irrita sunt, c. 1. de Schismat. libr.
 5. tit. 8. ca. ordinationes, 9. q. 1. Irrite au-
 tem ordinationes sunt, quo ad executio-
 nem ordinum acceptorum, vt explicat Gloss.
 ad dict. c. 1. de Schism. ad verbum, irritas,
 nisi cum ordinatus fuerit dispensatum, c. 3.
 eod. tit. Explicatur porro hoc a magistro
 sententiarum, & a doctoribus sacris, libr.
 4. sententiarum, distin. 13. & a diuo Tho-
 ma, 22. quest. 82. art. 7. Nisi ordinatus
 probasset, se ignorasse Schismaticum eum,
 qui illum ordinauit, dict. ca. ordinationes,
 9. quest. 1. facit, ca. si quis a simoniacis. 1.
 quest. 1. Quod etiam alienationes rerum
 Ecclesiasticarum a schismaticis facta non

M m

valeant, docet ca. alienationes, 12. quast. A

2. Quia & Ecclesia, que habet pastorem Schismaticum, vacare dicitur. capit. 1. de prescrip. Quare ab eo facta, rata non sunt in praeiudicium Ecclesie, cap. si qua de rebus, 12. qu. 2. Vacare & censetur beneficium per adhesionem Antipapa, ut per adhesionem haereticorum, c. olim, de accusat. Iacobinus in tractatu feudorum, ad verb. adhaerentibus, & solet summus Pontifex non vocatis etiam illis, quando manifesta B est adhesio, eorum beneficia aliis conferre breui manu, ut dicunt.

e Iisdem poenis puniuntur defensores, & fautores schismaticorum, quibus ipsi schismatici, ca. didicimus, 24. q. 1.

CAPVT IIII.

Prascriptio cessat tempore schismatici.

Schismatum tempora, quandiu perseverauerint, deducenda sunt a tempore praescriptionis, contra Ecclesiam Romanam.

SCHOLIA.

a cap. cum vobis, & capit. 1. cap. de quarta. cap. auditis, de prescrip. libr. 2. tit. 26. cap. 1. & fin. ne sede vacante aliquid innouet. quia eo tempore Ecclesia videtur carere legitimo defensore, ut ibidem dicitur.

DE CHRISTIANIS Laicis.

TITVLVS VIII.

a Huc referri possunt quoque tituli de Summa Trinitate, & fide Catholica lib. 1. titulo 1. decretalium & Sexti de Conuersione infidelium libro 3. decretalium titulo 3.

CAPVT I.

Ordo & qui Christiani dicantur.

Explicatis infidelibus & haereticis, dicamus de Christianis. Christiani appellati sumus, a Domino nostro Iesu Christo, primumque Antiochia. a

SCHOLIA.

a Actorum. c. 11. vers. 26. & 2. ad Corinth. 10. vers. 7. explicat nomen Chrisimatis & unctionem, c. unicum. §. quia vero Christus, de sacra unctione. libr. 1. tit. 15. Vide diuum Augustinum tractatu 113. super diuum Ioannem; Iesum Nazarenum unxit Deus Spiritu sancto, oleo pietatis praesertim suis, caput Ecclesie, que est corpus ipsius, Actorum 10. ad Ephesios 1. ad Collossens. capit. 2. capit. unico, §. unde in veteri, de sacra unctione. Mystica fuit Christi unctio, & inuisibilis: quia nec in regem, nec in sacerdotem, visibili unctione qua alii reges & sacerdotes ungebantur, unctus fuit, & ita intelligendus Gratianus, in can. testes. §. his ita respondetur, 2. q. 7.

CAPVT II.

Duo genera Christianorum.

Porro sunt genera Christianorum, a vnum, quod mancipatum diuino officio, & deditum contemplationi, & orationi ab omni strepitu temporali cessare conuenit, cuiusmodi sunt clerici, id est, in partem & sortem Dei dilecti, & ideo deuoti. Aliud genus Christianorum laici dicuntur, laicos, populus latine. b Ecclesiastici potissimum sunt, & cultui diuino addicti; D qua appellatione latissima continentur clerici moniales, religiosi, conuersi, conuersae, qui ut diuersi ponuntur, vitem canonici & heremitae. Addi potest tertium genus Christianorum in militibus hospitalariis sancti Iohannis Hierosolymitani, qui neque proprie Ecclesiasticae personae, nec laici dici possunt. i

SCHOLIA.

a ca. duo sunt genera, 11. q. 1.

b Dicto can. duo sunt genera, laicos, laos derivatur a λαός, lapide. fingunt enim fabule, ut significant asperitatem animorum popularium post diluuium Venacionem & Pyrrham eius uxore, reparasse genus humanum,

manum, proiectis in tergū lapidibus, unde homines nati durum genus, ut ait Virgilius, & Ovidius Metamorphos. 1.

Vnde genus durū sumus experientique laborum,
Et documēta damus, qua sumus origine nati.

Sic Eusthatius, ἀπὸ τῶν ἐκ τῆς ἀρχῆς τοῦ λαοῦ γένου, καὶ τῆς ἰσχυρίας. Nec tamen hac appellatio laicorum tam plena est, quam populi apud Romanos, qua omnes cuiuscunque generis homines, & cives continebantur, plebei, senatores, equites, & sacerdotes: strictior autem plebeiorum nuncupatio, a qua excludebantur alii. §. plebscitum, de iure naturali. l. plebs 2 3 8. de verbor. significatio. Gellius libro 10. Noctium Atticarum, cap. 20. Isidorus, libro 9. Etymologia, cap. 8. Multitudo ignobilior, in dicto §. plebscitum dicitur a Theophilo, ἡ δὲ αἰσθησιμότης. Et Iustinianus Nouella 6. quomodo oporteat Episcopos, &c. in §. 1. vocat laicos idiotas, & diuus Paul. 1. ad Corinth. c. 14. vers. 16. Item in ca. seculares 33. questio. 2. in cano. seculares 19. de consecratio. distinct. 2. dicitur & laicalis conuersatio secularis. in l. Deo nobis. §. C. de Episcop. & cleri. inter laicos, reges & principes seculares, & Imperator annumerantur. in cap. dudum, 3. 1. capit. tua & infra, 25. de decimis.

c cap. non dubium, §. cap. de monialibus 33. de sententia excomm. libr. 5. titul. 39. Rota in decisio. 332. nota quod clericus, in antiq. videtur quosdam constituere pure laicos, & alios non pure laicos, pure laicos, qui sine ordine & habitu religioso seculariter viuunt: non pure laicos, qui quamuis sint seculares: tamen regulariter viuunt & portant habitum religiosum. Sic inquit: Beguma licet laica sint, & seculares, religiose tamen viuunt, & habitum portant religiosum: ideo non videntur mori laica, & propter religionem videntur facere collegium. Argumen. in cap. cum in Ecclesiarum, de offic. ordinat. iuncta. l. 1.

A de colleg. illic. P. ut dicemus, inquit in simili, quod fratres minores & Cistercienses, sunt laici: ut not. Innocent. ad cap. 1. de celebra. missar. & cap. ex eo, de electione, per Archidiaconum in Sexto. Sed non pure, propter religionem, & habitum: ideo qui eis iniuriam infert, incidit in canonem, si quis suadente.

d Ut videbis a nobis tractatum, lib. 15. Syntagmatis iuris, cap. 34.

CAPVT III.

Submissio laicorum.

Dicamus prius de laicis, postea de clericis. Constituimus autem inter laicos ex dignitate diuisionem, ut alii plebei, alii milites seu nobiles, alii magistratus sint. a Inter plebeios artifices numerantur, qui exercent artes licitas, & qui iure probantur, b ut contra improbatos, qui veritas exercent & nocētes Christianis. c quemadmodum & in scientiis reprobatis statutum eas docere vel discere, d de bonis contra, si modus eis imponatur. e Sunt inter plebeios, rustici, fetiam, & mercatores. g

SCHOLIA.

a Romulus diuisit prius populum in patritios & plebeios, ut ait Dionysius Halicarnas. lib. 2. antiquita. Roma. Postea diuisus populus in plebeios equites, & Senatores. §. plebs, de iure natura. l. plebs, de verb. significatio. vide qua diximus, libr. 5. Syntag. iur. c. 3.

b Nempe si artes exercentur bona intentione, in opere iure non prohibito, modo tempore, & circumstantiis debitis, si exercentur extra festa, & ab iis, quibus exercitium non est prohibitum. Sic enim & clerici ex aliquo honesto officio, possunt sibi victum querere. tota 9 1. distinctione, cap. 1. de celebrat. missar. laicis porro aliqua artificia licita sunt, qua non sunt permessa clericis, quale officium macellariorum, tabernariorum, cap. unic. de cleric. coning. in Sexto. capit. ne cleric.

M m 2

- vel *Monach. seculari negot. se immi-*
sceant, de variis artificiis & artificibus,
vide qua diximus. libr. 18. Syntagmatis
iuris uniuers. c. 21. & seqq.
- c *c. unico, de sagittariis, in Batistariorū ar-*
te improbata, in venatione oppressiua, ca.
qui venatoribus. 86. dist.
- d *l. culpa, de maleficiis, & mathematic. can.*
illud. & seq. 26. q. 2. cap. 1. & 2. de sortileg.
lib. 5. P. tit. 21.
- e *Vi liquet ex tota. 37. distin. Nos de bonis*
scientiis, lib. 18. Syntagmatis iuris.
- f *Rustici & mercatores hodie inter plebeios*
connumerantur, quanquam olim agri-
colarum vita fuerit præstantissima, & in-
nocentissima, ut videbis apud nos, lib. 18.
Syntagm. c. 22. & de pastoribus. c. 24.
- g *Nam qui mercaturam exercent, a gradu*
nobilitatis decidunt. l. 3. de commerc. &
mercatori. C. li. 4. tit. 36. l. milites nostros,
31. & l. fin. de locatio. libr. 4. C. tit. 65. l.
13. 15. 16. de re militari. C. tit. negotiato-
res, ne militem. Nouella 116.

CAPVT IIII.

- 1 *De duplici nobilitate generationis & vir-*
tutis.
- 2 *Magistratus quis.*

Nobilitatem duplicem constituimus,
 generationis, ex progenie nobilium
 habitorum, & virtutis; a in quibusdā sub-
 limium, nobilium, & illustrium habetur
 ratio personarum, ut præferatur aliquan-
 do, & cum illis etiam; ut dispensetur. *b* Ve-
 rum non ideo aliæ personæ virtute nobi-
 les contemnendæ sunt, quia non generis,
 sed virtutum nobilitas, vitæque honestas
 gratum faciunt & idoneum Deo, qui ad
 regimen Ecclesiæ non multos secundum
 carnē nobiles ac potentes elegit, sed igno-
 biles ac pauperes. *c*

Magistratus quibus rerū publicarum
 præcipua cura commissa est. *d*

SCHOLIA.

a *ca. venerabilis 37. de præb. De nobilitate ex*

professo tractant Andreas Tiraquellus,
Chassaneus in catalogo gloria mundi, par-
te 8. considera 5. cum seq. Paul. Castrenf.
confi. 108. & 209. Nobilitas generis com-
muni iure ex patre in filios propagatur, nō
ex matre: aliquādo tamen ex viroque pa-
rente, & ex matre sola. ut in l. 1. §. 1. ad
municipales, P. Et ibi traditur Illisensibus,
& Delphicis tributum id esse, & Antio-
chenis, in l. 2. 2. de decurio. D. Sic in Cata-
launia quos vulgus Gallorū dicit, Cham-
paigne, ex privilegio indultum, ut mater
nobilis quamuis nupsit ignobili, nobili-
tet parium. Idque ex eo tempore, quo fere
omnis nobilitas in ea prouincia cecidit in
prælio pro principe, & vidua & filia nu-
bentes extraneis id obtinuerunt ab eodem
principe. meminit huius privilegii & iu-
ris consuetudo Treceñsis articulo 8. Senen-
sis articulo 149. Caluimontana articulo
5. & 11. Idem privilegium cōcessum fuit,
Lyciis mulieribus, ut auctor Herodot. in
1. & Xanibiis, teste Plutarcho, de claris
mulieribus.

b *Ut in ca. de multa, 28. in fin. de præbendis*
extranagante. execrabilis, eod. tit. in ex-
tranagantibus.

c *Explicantur & habentur. in ca. penult. §.*
fin. de præb. ca. recurrat. §. is ita, 32. quest.
4. Apud Deum non gradus elegantior, sed
vita melioris actio comprobatur, ca. sicut
excellentiā, 23. qua. 4. ca. nos qui præsu-
mus, 40. distinct. Scientia etiam nobilitat
hominem, quæ pretio nummario non est e-
stimanda. l. 1. §. est quidam, de variis &
extraordinariis constitut. & pari passu
ambulant sublimes & literata persona, in
disto. c. de multa, & in extranag. execra-
bilis, eo. tit. Quare, & qui in docendi ex-
ercitio per viginti annos laborauerunt, &
tali professione, cætu amplissimo iudican-
te, digni habita fuerint, honorantur, & his
qui sunt ex vicaria dignitate connume-
rantur. l. 1. de professor. qui in vrbe Con-
stantinopolita. docentes meruerint comi-
tinam, lib. 12. C. tit. 15.

d *l. cui*

d. L. cui precipua, de verbor. signific. P. Con-
tinebuntur hac appellatione iudices omnes
cuiuscumq; generis, quibus aliqua iurisdic-
ctio, vel imperium datur ex publica aucto-
ritate.

CAPVT V.

1. *Separatio munerum laicorum & Ecclesiasticorum.*
2. *Qua ex Ecclesiasticis laicis permit-*
tantur.

DVæ potestates separatae, secularis seu
 laicalis & Ecclesiastica. *a* Conuersatio
 Ecclesiasticorum & laicorum quoque
 debet esse separata. *b* Separati eorum iu-
 dices. *c* Nec laici, quando mysteria Missæ
 celebrantur, secus altare stare vel sedere
 inter clericos debent præsumere, *d* aut in
 canonicorum numerum computari: quia
 sunt diuersæ professiones, quæ non pos-
 sunt inter se conuenire. *f* Minusque laici
 sunt Ecclesiasticorum beneficiorum ca-
 paces, cum ea tantum clericis cultui diui-
 no consecratis conferri debeant. *g* Itaque,
 nec laici eligunt hodie prælatos, quamuis
 principes sint. *h* Nec conferunt Ecclesia-
 stica beneficia, nisi ex priuilegio illis fuerit
 concessum. *k* Nec iure possident decimas
 Ecclesiasticas, quæ ob diuinum cultum cle-
 ricis debentur, nisi ex priuilegio ante con-
 silium Lateranense, possessas retineant. *m*
 Quia in summa, laicis, quantumuis religio-
 sis, de rebus Ecclesiasticis non datur dis-
 ponendi facultas, *n* nec possunt esse admi-
 nistratores generales vel æconomi omni-
 um bonorum Ecclesiarum temporalium
 & spiritualium, vt præ sint omnibus, *o* non
 vicarii Episcopi. *p* Veruntamen si Eccle-
 siæ habent sibi concessam iurisdictionem
 temporalem, possunt, imo debent in cau-
 sis criminalibus & sanguinis, ob metum,
 ne in irregularitatem incidant, si Ecclesia-
 stici iudicent, laicis delegare. *q* Non licebit
 & laico quemlibet clericum accusare, *r*
 non prædicare, verbum Dei, *s* non profer-
 re anathema in personam Ecclesiasticam,
t non de rebus aut causis Ecclesiasticarum

A personarum iudicare vel cognoscere, *v*
 non statuere de personis vel rebus eorum.
x Nec constitutio laicorum ligat personas
 Ecclesiasticas, y quantumuis sit in fauorem
 Ecclesiæ, propter defectum potestatis sta-
 tuentium, & nisi ex promissione, vel cum
 approbatione summi Pontificis fiat. *z*

Inuitantur tamen laici ad aliqua spiri-
 tualia, vt adiutores & cooperatores perso-
 narum Ecclesiasticarum sint. *aa* Sicut vo-
 cantur ad synodum Imperatores, ad fidem
 confirmandam & subscribendam; ad pro-
 hibenda schismata & tumultus, non au-
 tem vt præ sint. *bb* Vt & aliquando inuita-
 ti in electione summi pontificis, vt euita-
 retur hæreticorum factio. *cc* Item vt lites
 monachorum & Ecclesiarum, illis etiam, si
 opus sit constituto salario, agant vel defend-
 ant, *dd* fabricarum Ecclesiarum curam,
 etiam hodie potest laicis concedi. *ee* Inue-
 niuntur & ex laicis quidam, qui Ecclesia-
 rum habent patronatus, *ff* aduocationis,
 vicedominatus, custodiæ guardiæ ius. *gg*

SCHOLIA.

- a* *ca. imperium, 15. & c. quoniam idem me-*
diator, 8. & tota 10. dist. ca. cum ad ver-
bum, 96. dist.
- b* *can. sicut sacerdotes, 6. causa 2. q. 7.*
- c* *c. licet ex suscepto, 10. & c. si diligenti, 12.*
& c. significasti, de foro comperen. lib. 2. tit.
1. & fere toto eo. tit. Ideo improbatum con-
suetudo, vt minus rationabilis, qua causa
Ecclesiastica indicabantur. presentibus &
sententiam dicentibus laicis. c. ad nostram,
3. de consuetu. nec laicus de spiritualibus
constitui potest arbiter, c. contingit, 8. de
arbitr. lib. 1. tit. 43. c. lator, qui filii sunt le-
gitimi.
- d* *c. 1. de vita, & honesta. clericor. c. 1. §. fin.*
de cohabita. clericorum & mul. ca. sacer-
dotum, de consecratione dist. 2.
- e* *cap. 2. de institutione, lib. 3. tit. 7.*
- f* *c. cum causam, de elect. ca. in noua, 16. q. 7.*
nisi ex priuilegio Pontificali: quem admo-
dum rex Galliarum est in pluribus Eccle-

- sis, sui regni canonicus, ut in Ecclesia san-
 cti Hilarii, Pictauiensis, Iohannes de Selua,
 in tracta. beneficior. prima parte. quest. 7.
 num. 8.
- g** c. ex luteris, de translatio. clem. quia con-
 tingit. §. ante, de religio. domib. Possent ta-
 men Summi Pontificis rescripto & gratia,
 laici beneficia aut fructus beneficiorum
 consequi, ut notant Innocentius, & Ab-
 bas, in c. quanto, de consuetud. glossa in ca.
 bene quidem, ad verba, præter Roma-
 num, 96. distinct.
- h** ca. si quis deinceps, cum sequent. 16. 9. 7.
 ca. omnes, 63. distinct. ca. Sacrosancta, 51.
 & cap. Massana, 56. de electione.
- i** ca. nullus laicorum, 18. ca. sicut Domini,
 19. & sequentibus, 16. quest. 7. & fere per
 totam illam questionem prohibetur sub
 pœna excommunicationis, aliisque pœnis
 accipere Ecclesias, inuestituras vel alias
 res Ecclesiasticas, de manu laicorum.
- k** cap. dilectus, 3. de præbend. cap. dilecto, de
 testib. can. Adrianus, & can. in Synedo,
 63. distinct.
- l** ca. 1. 16. quest. 7. & cap. quamuis, 18. cap.
 prohibemus, 19. de decimis, cum similib.
 nota. & idcirco eas nullo tempore præscri-
 bere possunt, c. causam, de præscription. ca.
 ad hæc, 15. de decimis.
- m** cap. cum Apostolica, 7. de his que sunt a
 prala. sine consensu capituli, ca. tua in pri-
 mo, in fine, eo. titu. Vide que diximus libr.
 16. Syntagmatis iuris, cap. 25. num. 7.
- n** In can. 24. laici quamuis, 16. quest. 7.
 can. bene quidem, 96. distinct.
- o** cap. decernimus, 2. de iudiciis, can. quoni-
 am, in quibusdam, 21. & sequentibus, 16. 9.
 7. cap. 2. de etat. & qualitat. ordina. Pos-
 sunt tamen laici in temporalibus tantum,
 constitui fructuum Ecclesiarum economi.
- p** Dicto can. in noua, 16. quest. 7. quia nec
 cause spirituales iudicande delegari pos-
 sunt laicis, ut explicat glossa ad cap. con-
 tingit, de arbitria.
- q** o. si. no cle. vel mo. se negotiis se immisceant
 in Sex,
- A r** ca. 1. 2. 3. 4. 5. 6. cum tribus sequentibus, 2.
 quest. 7.
- s** Hæc in cap. cum ex iniuncto, & cap. sicut in
 vno corpore, 14. de hæresi. Panormita. ta-
 men ad c. decernimus; de iudic. ait, posse
 laicum prædicare, si committatur ei ab E-
 piscopo, vide gloss. ad canon. adicimus, 16.
 quest. 1. quam tamen non sequimur, dum
 loquitur de muliere.
- t** can. bona quidem, 96. distinct. ubi tamen
 glossa ait, laicum posse alium excommu-
 nicare ex delegatione Summi Pontificis,
 & eius auctoritate.
- B** v cap. 2. de iudic. cap. contingit, de arbitria.
 x can. non placuit, 23. 16. 9. 7.
- y** can. bene quidem, 96. distinct. cap. quoniam
 Ecclesiarum, 10. de constitutione.
- z** cap. Ecclesia sancte Maria, de constitu-
 tion. cap. cum causa, de sententia & reu-
 dica, ca. 1. 10. dist.
- C** aa Vi in can. 2. in fine, 23. distinct. ubi inui-
 tantur ad electionem faciendam; & in
 can. mulier, 23. dist. ad sermonem populo,
 & clero faciendam, quandoque ad causas
 matrimoniales, can. ad sedem, 35. quest.
 5. & in causis fidei, can. ubi nam, 96. di-
 stinctione.
- bb** ca. ubi nam legis, 2. & can. ubi nã, 4.
 96. distinct. disputat Panormit. in quest.
 1. nume. 27. & 28. in quibus causis &
 quare laici interesse debeant consiliis Ec-
 clesiasticis.
- cc** ca. quia Sancta, 63. dist. can. bene qui-
 dem, 96. dist.
- dd** cap. 1. de syndico, lib. 1. tit. 40.
- ee** quis debeat habere onus fabrica, & præ en
 calligere, tractatur in c. 1. & c. de his, de
 eccles. edifican. & hodie fere ubique ex
 consuetudine, datur hoc onus laicis matri-
 culariis, seu editui ut vocant, Marguilli-
 ers, quod & fieri posse notat Panor. ad c.
 nimis, de iud.
- ff** Totis titulis de iure patronatus.
- gg** Distinguit advocatos a patronis Eccle-
 siarum, c. præterea, 23. de iure patronatus,
 lib. 3. titu. 38. attamen pro patrona Advo-
 catus

catu Ecclesia sumitur, & explicatur in c. ADE PERSONIS EC-
cum autem, 24. de iure patronat. & gless.
ad c. quia clerici, eod. tit. l. de iure patrona.
ad verbum, Aduocatas, aut Aduocatum

esse ius patronatus aliquando, vt in illo lo-
co: quandoque vicedominatum vel custodi-
diam, seu guardiam; item ius esse processio-
nis vel frequentationis, vt in can. pia men-
tis, 26. & sequen. Frigentius, 16. quastio.
7. quandoque gratiam, vt in ca. si quis E-
piscoporum, 16. quast. 5. Processionis hon-
or pro fundatione reseruatur patrono, vt
etiam alimenta iuxta facultates Ecclesia,
si ad inopiam perueniat, can. nobis fuit, 25.
de iure patrona. cum similib. Aduocatio-
nis vestigia pro guardia, in Lotharingia
plura annotati, dum essem ibi professor,
maxime in territoriis que fuerunt ali-
quando iuris Ecclesiastici: dum enim Ec-
clesia vel alii pagi vexarentur in bonis vel
a Domini vicinis, vel ab hostibus, aduo-
cauerunt in auxilium ad vim prohiben-
dam Dominos alios quosdam seculares, ar-
mis vel potentia precipuos, quorum ope se-
curus sibi subditi viuere possent, ab incur-
sibus per illos defensi. Eoque nomine illis
Aduocatis, vel redditus quosdam constitu-
erunt annuos; vel partem aliquam iuris-
dictionis vel honoris, vel multarum con-
cesserunt. Et proinde in illis pagis & po-
pulis, in quibus aduocati sunt potentiores, in
custodiam inueniuntur duo Domini, v-
nu naturalis, vel Ecclesia, seu is, cui ius
suum cessit, & aduocatus, qui vulgo dici-
tur corrupta voce latina, Seigneur voue,
ou aduoue, a verbo, Aduocatus. Sic in
Dominio cuiusdam mea ditionis, de Babel-
lemeote iuxta ciuitatem Marsalem,
quam habui a carissima, & castissima
uxore mea Francisca de Burchel, qua de-
cessit pridie idus Nouembris, & sepulta
est Pontomussi, anno Domini, 1588.
mecum adest, olim dum diuo Abbatia
esset sancti Michaelis, Aduocatus Do-
minus: qui quadam tantum eo nomine ex-
igna percipit.

CLESIASTICIS.

TIT. IX.

^a Ad hanc tractationem referri possunt tituli de
regularibus & transeuntibus ad religionem lib.
3. decre. titu. 31. & in Sexto lib. 3. tit. 14. in Clem.
lib. 3. tit. 9. de conuersione coniugatorum lib. 3. de-
cretal. titu. 32. de statu monachorum & canoni-
corum regularium, lib. 3. decretal. titu. 35. & in
Sexto lib. 3. tit. 16. in Clem. lib. 3. tit. 10. 16. q. 1. &
2. Eo pertinet titulus. C. de episcopis, & clericis,
lib. 1. C. de sanctissimis Episcopis, & ideo amabi-
libus, & reuerendissimis clericis & monachis, No-
uella 123. de monachis nouella 5. Hac constitutio
interpretatur priorem constitutionem, de his qui
ingrediuntur monasterium, & de substantiis eo-
rum, ex quo tempore oporteat eam valere, nouel-
la 76. quomodo oporteat monachos viuere, no-
uella 133. de clerico agrosante vel debilitato, libr.
3. tit. 6. de clericis coniugatis, lib. 3. decretal. tit. 3.
& in Sex. lib. 3. tit. 2. de conuersione coniugato-
rum, lib. 3. tit. 32. constitutio qua de dignitatibus
& Episcopatus filium liberat a patria potestate,
nouella 81.

CAPVT I.

Continuatio, qui ve dicantur clerici, &
Ecclesiastica persona.

STatus clericalis in Ecclesia positus est,
a quo Deo consecrati, contemplationi,
& cultui diuino vacantes, a laicis distin-
guuntur; cuius appellatione clerici veniunt.
b Possit & latius extendi Ecclesiasticarum
personarum appellatio quam clericorum,
si ordinatione consideres; quia appella-
tione Ecclesiasticæ personæ veniunt cle-
rici moniales, conuersi, conuersæ, quæ ta-
men vt diuersa in iure ponuntur, **c** conti-
nentur, & canonici. **d** Clericos vero dice-
mus proprie omnes in vniuersum, qui in
fortem, hoc est in partem Domini assumti
sunt, in aliquo gradus vel ordinis minist-
rio. **e** Quare, & ideo rationem rotundam
pilorum in vertice capitis in formam co-
ronæ, dum iniantur, suscipiunt, ex insti-
tutione Romanæ Ecclesiæ, in signum re-
gni cælestis, & quod temporalia deposue-
runt, vt fortem dominicam consequeren-
tur. **f**

SCHOLIA.

- a *Status clericalis dicitur, in cap. cum ex eo, 34. de electione in Sexto.*
- b *ca. duo sunt genera, 12. q. 1.*
- c *cap. non dubium, 15. ca. de monialibus, 33. de sentent. excommunicata. lib. 5. tit. 39.*
- d *cap. cum tibi, de verb. signific.*
- e *ca. clericos, 21. distin. d. ca. duo sunt genera, 12. q. 1. vide qua dixi, lib. 16. Syntagmat. cap. 1. num. 5. Sic generaliter de omnibus potest intelligi Rubrica, de vita, & honestat. clericor. Earatione omnes qui ad Dei seruitium vocati erant tempore legis, in partem & sortem Deo relictam participandam vocabuntur. Numer. c. 18. Deuteron. 10. vers. 8. Deuteron. 18. in principio, Iosua, cap. 13. vers. 14. & 33. Ezechiel 43. vers. 28. Quare, & in lege nona, qui de altari participant, dicti clerici. cap. cum secundum Apostolum, de prebendis.*
- f *ca. duo sunt genera Christianorum, 12. q. 1. ca. 21. prohibet, 23. distinct. Capilli tamen in prima tonsura clericis simplicibus non rudentur, sed quidam relinquuntur, ut ait gloss. ad dictum can. duo sunt genera, ad verbum, depositio. Significauit autem, quod quedam temporalia, qua per superfluitatem pilorum significantur, debeamus referuare, ad sustentationem vite. Monachi etiam maiorem rasuram, & tonsuram deferunt, in capite, quia isti maiori voto renuntiarunt rebus seculi, & pro mortuis seculo habeantur. l. Deo nobis, de episcop. & cleric. C. De multiplici ratione rasionis capitis, nos multa diximus, lib. 16. Syntagmatis, cap. 1. num. 11. 12. & sequentibus, vsque ad 33.*

CAPVT II.

- 1 *Diuisiones seu distinctiones Ecclesiasticorum ex ordine.*
- 2 *Quis simplex clericus.*
- 3 *Ostiarus.*
- 4 *Lector.*
- 5 *Acolyta.*
- 6 *Exorcista.*

- A 7 *Subdiaconus.*
- 8 *Diaconus.*
- 9 *Presbyter.*
- 10 *Episcopus.*

Personatum Ecclesiasticum plures species, distinctæ vel ex Ecclesiasticis ordinibus, vel ex cura & sollicitudine, aut dignitate, aut officio, aut beneficio Ecclesiæ. Ordinesque nouem; Inde nouem distinctiones clericorū, a & in primis: Clericus simplex, qui facit primum gradum inter Canonistas. Secundus, ostiarius. Tertius psalmista, seu lector. Quartus exorcista. Quintus acolyta. Sexus subdiaconus. Septimus diaconus. Octauus presbyter. Nonus episcopus inter canonistas, quamuis Theologi negent hunc ordinem vt etiam clericatum.

Clerici per primam tonsuram sunt, b alii ex clericis ordinantur: & dicuntur alii coniugati, alii non coniugati. c Rursum non coniugatorum, alii seculares, d alii regulares: seculares non sunt adstricti monasticis regulis, vt regulares, qui, & religiosi, & monachi dicuntur. e

Ostiarii sunt, quibus datum est officium, in Ecclesia, seu custodiendi clauis eius interiores, & exteriores, claudendi, & aperienti ianuas: fideles admittendi, infideles & excommunicatos excludendi.

D Lectores, cantores, psallentes, eiusdem ordinis sunt, qui in Ecclesia prophetarum scripta legunt, & sacras laudes, & responsoria in Ecclesia canunt. g

Exorcistæ sunt, qui potestatem accipiunt exorcizandi vel adiurandi energumenos seu a dæmone obsessos: cathecumenos, & baptizatos. h

Acolytæ sunt, qui faculas, & lumen deferunt in Ecclesia, dum sacra mysteria fiunt. i

E Subdiaconi sunt, subadministri altaris; ad quorum officium pertinet calicem & pateram ante altare Christi deferre, & diaconis seu Leuitis tradere eisque ministrare; yrcolum quoque & aquam, & mantile &

le & manutergium tenere, & Episcopo, & A
Leuitis pro lauandis ante altare manibus,
aquam præbere. & In summa, *in modum uicinos*,
seu subdiaconus est, qui ministerium adhi-
bet post Diaconum. l

8 Diaconi, ministri presbyterorum sunt;
quorum officium est ministrare sacerdoti
in omnibus, quæ agit in sacramento cor-
poris Domini, in baptismo, in chrismate,
patina, calice, oblationes inferre & dis-
ponere in altari, componere mensam Do-
mini, ac vestire, crucem ferre & prædicare
Euangelium, *m* corporalia & pallas laua-
re. n

9 Presbyteri quasi seniores, qui cum pru-
dentia esse debent, dicti sacerdotes, quasi
sacra dantes: seu distribuentes. o Quo-
rum præcipuum munus in ordinatione il-
lorum statuitur, conficere dominica sacra-
menta. p

10 Episcopi habent nomen curæ & soli C
citu dinis: dicti ideo, tanquam speculatores
& obseruatores gregis sibi in diocæsis
commissis. q

S C H O L I A.

a Hæc tractantur, in ca. clericos, 21. dist. & ibi
glossa. ad verbum psalmita, diximus su-
pra lib. 1. tit. de sacris ordinibus, & lib. 16.
Synagmat. iuris vniuersi, c. 2.

b c. cum coniugatur, 11. de etat. & qualita.
ordinan.

c Exstat titulus de clericis coniugatur. Porro,
qui sint clerici, qui coniugio iungi possunt
vel non, diximus supra, lib. 1. tit. 12. de sa-
cramento matrimonii.

d c. licet, 2. de offi. & potesta. iudicis ordin.

e c. inter quatuor, de relig. domib. vide c. cum
de beneficio, de praben. in Sext.

f ca. 1. in fine 21. dist. can. perlectis, 25. dist.
ca. ostiarius, 23. dist. Nos etiam egimus de
ostiarius, lib. 16. Synt. c. 3. & de officio ho-
rum, in §. & primum quidem. & §. quod si
illi, nouell. 133. Est & Ianitrix seu ostia-
ria, monasterii monialium, quæ tamen or-
dinem monasticum non est professâ, sed
habet tantum officium de qua, in c. 3. vers.

fancimus igitur, & c. 5. §. oportet autem,
nouell. 133. quomodo oporteat monachos
vivere.

g in dict. ca. perlectis, 25. dist. can. lector, ca.
Psal. ista 23. dist. nos li. 6. Synt. c. 4. de his
eorum antiquitate, & introductione dixi-
mus. Auctores Ecclesia certis regulis & for-
mulis fuerunt sub Pipino & Carolo Ma-
gno in Gallia ordinati, vel reducti iuxta
formulam verbis Romana, ut liquet ex lib.
1. capitularium Caroli Magni. ca. 80. &
Sigeberto. Atq. in Chronico Engolmense,
traditur Carolum petuisse ab Adriano Pa-
pa cantores, qui Franciam de cantu corri-
gerent: & illum ei dedisse Theodorum &
Benedictum. Ecclesie doctissimos cantores,
qui a Sancto Gregorio eruditi fuerant: &
tribuisse antiphonarios Sancti Gregori,
quos ille notauerat nota Romana. Atque
Dominum Carolum regem Francorum
reuerentem in Franciam, misisse unum
cantorem Metum ciuitatem, alium Sues-
soni: in ciuitatem, iussisseq. de omnibus ci-
uitatibus Francie, magistros Scholæ anti-
phonarios eis ad corrigendum tradere, &
ab eis discere cantare, & ita correctos o-
mnes antiphonarios Francie, quos vnus-
quisq. pro arbitrio suo vitauerat addendo
vel minuendo, & tunc omnes Francie au-
tores didicisse notam Romanam, quam
nunc (inquit dictum Chronicon) vocant
notam Franciscam. Excepto quod tremu-
las vel collisibiles, vel secabiles voces in can-
tu non poterant perfecte exprimere Fran-
ci, naturali voce frangentes in gutture vo-
ces, potius quam exponentes, manus autem
magisterium cantandi, in ciuitate metis,
& c. remansisse.

h in ca. exorcista, 23. & ca. perlectis, §. ad
exorcistam, 25. dist. Nos de hoc & de exor-
cismis diximus, lib. 16. Syntag. cap. 5.

i ca. clericos in fine, 21. dist. ca. acolitus, 23. dist.
ca. perlectis, 25. dist. & nos de his lib. Syn-
tag. c. 6.

k dict. ca. perlectis, 2. ad subdiaconum, 25.
distinct.

I ca. clericos, 21. dist. vide qua diximus de sub. diaconis lib. 16. Synt. iuris c. 7.

m c. diaconi, 93. dist. dict. c. perlectis, 21. dist.

n ca. nemo per ignorantiam, de consecr. dist. 1. vide qua diximus, de diaconis, lib. 16. Syntag. c. 7.

o ca. clericos, 21. dist. diximus abunde & nos, de officio horū, nomine & sacerdotio, in iudaico tum ethnico, & Christiano, li. 16. Synt. iuris uniuers. c. 8. apud Julium pollucem in 2. ἰδὲ τὸν νεῖο ἑρῶρον, dicitur pro ἰδὲ τὸν νεῖο ἑρῶρον, id est, nihil est presbyterum, dicebant pro nihil est magis honoratum vel honorandum, Latini dicunt nihil est antiquius seu venerabilius, ita sacerdotes, presbyteri, propter dignitatem dicti. ca. clericos, §. presbyteri, 21. dist.

p ca. ecce ego, 95. dist. ca. perlectis, 21. dist. c. ipsi sacerdotes, & ca. dictum est, 1. q. 1. ca. sacerdotes, 6 q. 1.

q actorum c. 20. ibi attendite vobis & uniuerso gregi, & c. ca. clericos, 21. dist. nos abunde tractauimus in genere & de nomine, & officio, lib. 15. Syntag. iur. c. 2. & de eorum electione, potestate, & de aliis ad eorum curam pertinentibus, in cap. 2. eius libri episcopatus dicitur primarius sacerdotii homo, Nouell. leonis 10.

C A P V T I I I.

1 Pontificum seu Episcoporum distinctiones.

2 Patriarcha primates. **3** Cardinales.

4 Archiepiscopi. **5** Abbates & monachi.

Pontificum seu sacrorum episcoporum plures gradus sunt in Ecclesia, primus uniuersorum episcopus ipse Deus. **a** Huius vicarius in terris vnus, **b** uniuersalis Ecclesie pastor, **c** sedem nunc Romae tenens D. Petri, summus Pontifex, dictus Papa, quasi pater magnus omnium patrum Ecclesie. **d**

2 Hicq; primus patriarcha **e** Romanus, **E** f inter episcopos quinq; qui patriarcha, dicuntur, hoc ordine, **g** vt post dictum primum Romanū secundus dignitate sit prae-
sul Constantinopolitanus, tertius Alexandrinus: quartus Antiochenus: quintus Hierosolymitanus. In aliis Ecclesiis maio-

ribus post praedictos, sunt praesules aliqui dicti primates, dignitate tertii, maiores archiepiscopis, a quibus ad illos prouocatur, **h** omnes patriarche primates dici possunt, sed non omnes primates, sunt patriarcha.

Sunt & Cardinales, personae Ecclesiae, id est praecipuae, qui summo Pontifici adstant, inferuientes sedi Apostolicae, in qua consistit veluti axis & cardo omnium aliarum Ecclesiarum, & dicti senatores summi Pontificis, seu senatus Ecclesiae, **l** pars corporis Pape, **m** Quorum alii dicuntur Cardinales diaconi, alii Cardinales presbyteri, gradu maiores, alii Cardinales episcopi; gradu adhuc priores ceteris. Certis & propriis titulis Ecclesiarum singuli distincti, ex quibus appellationem recipiunt. **n**

Archiepiscopi dehinc inferiores primatibus, maiores episcopis sibi in prouinciis suppositis per proprias dioeceses: **o** dicitur & archiepiscopi metropolitani, **p** erant & chorepiscopi, qui vices episcoporum in aliqua parte episcopatus gerebant, sublatis postea tamen vt superflui. **q** Loco quoque episcoporum sunt propontifices, seu eorum vicarii generales, & officiales. **r**

Coniunguntur episcopis alii praelati, **s** abbates regularium personarum seu monachorum, abbatissae quoque mulieribus monasticis praeposita. **t** Monachi autē & moniales a solitudine claustrum, cui se addicarunt, dicitur. **u** Ex monachis porro, quidam cenobitae dicuntur, sub **v** certa regula & formula viuendi communiter viuentes, quidam heremite seu solitarii, seorsum soli sine certa regula solitaria loca inhabitantes, **x** quidam rursus monachorum mendicantes, quidam non mendicantes sunt: **y** alii laxioris regulae, qui & canonici regulares, alii arctiores. **z** Quidam conuersi dicti in monasteriis, qui conuictui & habitui se accommodant religiosorum: cum quibus, sine professione tamen regulae, viuunt. **aa** Monachis & monialibus alicubi praeter abbates & abbatissas, praeficiuntur quidam dicti priores & priorissae, nempe primi

primi & primæ, qui quæzæ cæteris præfunt, & illi vel illæ claustrales aut conuenticuales sunt. *bb* Claustrales sunt qui præfunt post abbatem, vel abbatissam, in claustro, tanquam vicem & locum eorum tenentes illis absentibus. *cc* Conuenticuales, qui primi soli, sine abbate & abbatissa sunt in cœnobiis. *dd* Rursum ex monachis, quidam sunt clerici, & intitulati in certis Ecclesiis: *ee* quidam sine clericatu simpliciter monachi, vel heremita. *ff*

SCHOLIA.

- a* Sic vocat Deum $\alpha\upsilon\tau\omicron\tau\omicron\kappa\omicron\tau\omicron\upsilon$, Dionysius Areopagita lib. de diuinis nominibus, & Sibylla Erythraea, in oraculis. Sic Dominus noster IESVS CHRISTVS, summus solusq; verus Pontifex, qui offert veram Deo oblationem, & ipse vera oblatio, & salutare sacrificium, ut docet Diuus Paulus ad Hebræos & sacra passim licere alibi.
- b* c. 1. de summatrinit. & fid. Cathol. ca. No uatianus, ca. in epibus. 7. q. 1. c. saluator, de preb. in extrauag. communi.
- c* ca. sacrosancta, 22. dist. c. quanto, de transl. episco. D. Ioan. Euangel. c. 21. D. Matthæi, c. 26.
- d* c. in nomine Domini, 23. dist. c. omnes, 21. dist. l. 4. de summa trinit. & fide catholica, nos etiam multa de summo Pontifice eiusq; potestate & nominibus, li. 15. Synt. c. 3. de potestate etiam eius scripserunt Thomas Campegius Christophorus Marcellus, frater Thomas Elysius Neapolitanus in libro qui inscribitur Piorum clypeus aduersus hereticorum prauitatem. vide c. significasti de electio. Admonui ultra papas & archiepiscopos aliquando & episcopos dictos fuisse Græcis, ut liquet ex epistolis inter opera Athanasii scriptas Athanasio Pape. Odorannus quoq; monachus Senonensis meminit in chronico, Ansegisum Archiepiscopum Senonensem primatē totius Gallia & Germania, instituitū a Ioanne Summo Pontifice, & secundum Papam appellari meruisse in Synodo habita in loco, qui dicitur Pontigomis 16. kal. Augusti anno Domini 876. in dictione 9.

A Patriarcha primus vel princeps vel honorabilior inter patres dicitur. sic legimus 12. filios Israel fuisse nominatos patriarchas, Act. 7. & 1. Paralipo. c. 8. & Tobia 6. qui digniores sunt cæteris in Ecclesia patres dicuntur, ca. sexta Synodus, 16. dist. ca. si. 68. dist. sic præcipui episcoporum, principes patrum, patriarcha, vide quæ dixi li. 15. Syntagmatis iuris c. 2. scripsit & de patriarchali præstantia Marthæus Vgonius episcopus Famogustensis.

- B* ca. prima sedis, 99. distinctio.
- g* ca. penul. & fin. ca. omnes. ca. sacrosancta, 21. dist. c. antiqua, de priuileg. lib. 5. tit. 33. nos de patriarchis singulis egimus lib. 15. Syntag. cap. 5. 6. 7. 8. & 9.
- h* canone 1. 99. dist.
- i* ca. 1. 2. 3. & 99. dist. ca. conquestus, 9. q. 1.
- k* glos. in extrauag. exsecrabilis, de preb. in extrauag. communib. ad verbum cardinalibus. De his scripsit Martinus Landensis.
- C* l. ca. Ecclesia, causa 16. q. 1.
- m* ca. quisquis, 6. q. 1. clem. felicitis, de pœnis quemadmodum senatores principis seu consilarii, dicuntur pars corporis eius, l. quisquis, ad legem Iuliam maiesta. C.
- n* vide quæ de illis diximus, de que dignitate titulis, & gradibus, cardinalium, lib. 15. Syntag. c. 4.
- o* ca. in illis, vbi ratio institutionis, 8. distinctio. ca. 1. 2. 3. sub 9. quæst. 3. ca. clericos, 21. distinctio. & fin. de monachis, in Nouellis Iustinian. de episcopis & eorum auctoritate fuse tractauit Ioannes Beribachinus Firmianus.
- p* Quod sint in Ecclesia matrice, & prima ciuitate totius prouincie vel a numero ciuitatum, seu episcoporum suffraganeorum, sibi subordinata, quod explicatur fere per totam 9. quæst. 1. ca. clericos 21. distinctio. vide multa a nobis explicata de archiepiscopis, & eorum institutione & potestate, lib. 15. Synt. c. 11.
- q* ca. quamuis, & cano. choriepiscopi, 68. distinctio. Sunt alii coadiutores episcoporum, & aliorum de quibus tractatum Thomas Campegius edidit.

- r** Inter hos & differentia in c. 1. & fin. de offi. vicar. in Sex. quod officialis gerat episcopi vices in iurisdictione: vicarius vero in spiritalibus, & in generali potestate data ei conferendi vacatura beneficia, quamquam & aliquando officiali concedatur & potestas collationis beneficiorum cap. 2. & 3. eod. tit. in Sex.
- s** de abbatibus & abbatissis, nos multa lib. 15. Syn. c. 13. Abbas stare debet immediate post episcopum, & praest. aliis praelatis, Panor. ad c. ex ore nu. 3. de prinil. imo & praefertur episcopo in rebus spectantibus ad regulam sui ordinis, Panor. ad c. cum contingat, num. 2. de foro competent. tractatur de abbate ordinando, in §. ordinatione, nouelle 5. de monachis in §. inbemus, nouell. 123.
- t** ca. placuit, 1. ca. si cupis, 16. q. 1.
- v** titul. de regular. neq. isti per se solitarii esse possunt, clem. ad haec, 18. de statu regul. vide qua diximus de monachis & generibus eorum, & regulis, lib. 15. Syn. c. 14. & de legibus monasticis, c. 15. de monialibus c. 17. oranium tamen in summa regula & modus viuendi, debet approbari, neq. licet ex arbitrio nouum ordinem vel nouum habitum religionis creare vel gerere: reuocatiq. sunt ordines mendicantium creati post Concilium generale, in c. 1. de religiof. domib. in Sex. lib. 3. tit. 17. c. 1. eod. tit. a pud Greg. & c. 1. in extrauag. Ioannis 22. Retinentur autem ordines inter medicantes probati, praedicatorum, minorum, heremitarum sancti Aug. in dict. c. 1. §. sane ad praedicatorum, de relig. domib. in Sext. Quamquam solitariam videantur agere vitam claustrales monachi, ratione conuersationis secularis vita, tamen soli & separati esse inter se non debent, sed cum socio vel aliis monachis simul viuere & degere. c. quoniam, de vita & honestate clericor. c. 2. de stat. monach. §. cogitandum, de monach. in nouel. id ipsum placuit in monialibus, in ca. perniciosam, 18. q. 2. c. 1. de sta. regul. in Sext. §. in omnibus autem:
- A** monasteriis, c. 36. nouella 133. de sanctiss. episco.
- x** meminit de vitrisq. ca. 12. qui vere, 16. q. 1. can. perlatum, 8. §. Cantica, 19. q. 3.
- y** de quatuor sacris medicamentis familiaribus, vide qua diximus, lib. 39. Syntagm. titu. 5. num. 17.
- y** de monachis & canonicis regularibus, in cap. quod De timorem, de statu monachorum. Ex clericis monachis sunt canonici regulares, cum laicus non possit recipi in canonicum, cap. 12. de institutio. quamuis laicus recipiatur in conuersum monasterii, cap. cum ex eo, de electio. in Sex.
- aa** vide dict. c. cum ex eo, de electio. in Sex. gloss. ad ca. duo sunt genera ad verbum, conuersi 12. q. 1. ca. in nona 16. q. 7. Quare & conuersi si religiosorum eorum privilegia vtuntur in cap. non dubium, 5. & c. ex tenore, de sententia excommunicata.
- bb** meminit de abbatissa & priorissa & quando exire a monasterio possunt, c. 1. §. verum quando, & sequent. de statu regularium, lib. 3. Sexti tit. 16.
- cc** c. cum ad monasterium, de statu monach.
- dd** Clem. 1. §. caterum, de statu monachor. lib. 3. tit. 10. clem. 1. de regularib. eo. lib. 3. titu. 9. vide qua de prioratibus diximus, in lib. 15. Syntagm. iuris. tit. 17.
- ee** c. cum dilectus, ibi, Monachus quise pro clerico, eius Ecclesiae gerebat, de consuetud.
- ff** Antiquitus enim neq. etiam nunc, omnes monachi clerici fuerunt, aut sunt, quare monachum ad sacrum altare accedere prohibebat cano. 33. Synodi in Trullo, aut ibi permittebat cantare in ambone, aut legere, si non recepisset characterem. Simile & in Concilio Laodicensi statutum can. 15. & 21. quia & in Synodo Nicena 2. c. 14. in ca. 69. Synodi in Trullo, prohibitum erat laicis accedere ad sanctum altare.

CAPVT IIII.

De secularibus Ecclesiasticis rectoribus & prioribus, & aliis.

Acura

A Cura & solitudine plebis seu personarum certarum simul cohabitantium, *a* qui eis in spiritualibus praepositi sunt clerici, dicuntur curiones, alicubi curati, *b* rectores, *c* plebani, *d* presbyteri, proprii parochiani, propriarum Ecclesiarum, *e* Vicarii perpetui, *f* & si duo sunt vnius Ecclesiae praepositi, vnus prior, *g* alter vicarius perpetuus aliquando dicitur, qui habeat curam animarum sibi coniunctam. *h*

SCHOLIA.

a Ex illa enim cohabitatione parochia & parochiani dici possunt, lib. 3. Decretalium. tit. 29. de parochiis & parochianis, habent enim, qui eis praesunt certos destinatos sibi fines, canon. Ecclesias 13. quae 1. παροικία Graecis accolarum est conuentus, ἀπό τῆ παροικίᾳ. a iuxta habitando, quamquam & aliunde, παροικίᾳ, a praebendo, copiaris, Latinis, qui praebat olim hospitibus vitui necessaria, qua nomine salis & ligni conclusit Horatius, libr. 1. Sermonum Satyra 5. Et ibi Acron aduersum, & parochi quae debent lingua salemque, Quod late explicat Budaeus, in posterioribus annotationibus ad l. final. de muneribus & honor. P. vnde & hic parochus presbyter dici potest praecipuus in sacra vicinia inter eos, qui sunt eiusdem vicinia, seu curia sacra seu templi & Ecclesiae, qui illis praebet sacrosanctum pabulum verbi Dei, & sacramentorum Ecclesiae. cap. 1. de sepulchris. Clem. dudum, eod. tit. de sepulchris. Inuenitur, & nomen parochia in iure, pro Diocesi episcopali, vt in c. excommunicamus, §. aduicimus. de haeret. cap. 3. de paroch. & parochian. ca. obitum, 61. dist. in. in concil. Antiocheno. cap. 9. ibi ἕνα τὸν παρ' ἐπιτοκῶνος ἕνα τὸν ἕνα τὸν ἐκ τῆς παροικίας. id est, vnum quemque episcopum habere in sua potestate suam parochiam, & apud Burchardum lib. 1. decre. c. 83. Dicuntur ita & vniuersales & singulares, seu particulares parochie, in c. 1. de offic. archid. libr. 1. tit. 23.

b Curati vulgo seu curiones dicti, a cura a-

nimarum qua beneficiis illorum adiungitur hominum sua parochia, c. de multa, de praebendis, c. cum singula. eo. tit. in Sex. Sic & aliquando in iure civili, cura promunere & solitudine curatoris, dicitur item & curatela, l. haeres absens, §. si quis tutelam, de iudic. P.

c vide caput finale, de praebend.

d c. fin. ne clerici, vel monachi, secularibus, neg. se immisceant.

e ca. 2. de paroch. ca. omnis vtriusque sexus, 14. de poen. & remiss. lib. 5. tit. 3. cap. placuit, de consecr. dist. 6.

f cap. postulasti, de rescrip. c. exstirpanda. §. qui vero, de praeb. c. 3. & fin. de offic. vicarii. libr. 1. tit. 28.

g dicto cap. exstirpanda. §. qui vero, de praebend.

h quia a regendo, is rector, (cum prior plebem non regat actu) ut eius vicarius perpetuus.

CAP. V.

- 1 De nomenclatura personarum Ecclesiasticarum.
- 2 Ecclesiarum collegialium. 3 Archidiaconus. 4 Archipresbyter, decanus. 5 Primitivus. 6 Canonicus. 7 Cancellarius. 8 Cantor, &c. 9 Sacriffla. 10 Custos. 11 Oeconomus. 12 Officia claustralia. 13 Apocrisarii.

D N Ecclesiis collegialibus clerici & aliae personae diuinis ministeriis consecratae, appellationes alias sortiuntur, vel a dignitate, vel ab officio, vt praepositi dicti, qui aliis praesunt. *a*

Archidiaconi, qui inseruiunt episcopo suo, habentque curam eorum omnium, quae sunt in clero, in vrbe, & extra *b* item,

Archipresbyteri, dicti decani presbyterorum Ecclesiae vbi sunt, *c* quorum aliqui ciuitatenses, seu vrbicani, in vrbibus constituti: *d* alii rurales, dispersi in pagis presbyteris depositi. *e*

Decani eodem munere funguntur, *f* quo archipresbyteri, itaque dicuntur praecipui singularum congregationum seu pri-

mi collegii honorabiliores, f vbi tamen A decanus est, ibi non est archipresbyter, quia in locum archipresbyteri tantum subrogatur. g

Prunicerius dicitur † & præcipuus inter aliquos, qui præest docendo diaconis vel reliquis gradibus Ecclesiasticis in eodẽ ordine, in quo ipse primus est, positus. h

Sunt canonici, † qui præbendam habent in Ecclesia collegiata seculari, interdum in regulari, cum loco certo & altiore B alicubi in choro, cum voce in capitulo, & alicubi cum osculo concanonicorũ. † Sunt & canonice seculares, fere eiusdem considerationis. k Sunt & alicubi simplices ultra præbendam, inferioris ordinis in Ecclesia collegiali, clerici, item & alicubi alibi dicti. l

Cancellarius inuenitur † in aliquibus etiam Ecclesiis collegiatis, vbi maxime in vrbe est Academia, cuius dicitur cancellarius. m alicubi & Scholasticus seu magister Scholarum, ex numero canonicorum, interdum & ultra canonicus Theologus. n

Item cantor, † qui vocem modulatur & moderatur in cantu, cum quo & alicubi præcentor & succentor: iste vocem incoat & tonum, hic subsequitur & responder, vt & concentor qui consonantiam his adit. o

Est sacrista, custos † sacrorum vasorum, vestimentorum Ecclesiasticorum & thesauri Ecclesiastici, eorumque quæ ad luminaria pertinent, qui subiicitur archidiacono. p

Custos Ecclesiæ † & est minister sacristæ, qui iussu sui archidiaconi in horis canonicis, signa tintinnabulis pulsatis dat, pallia & linteamina altaris, & reliqua utensilia Ecclesiæ indefinenter custodit, lumina accendit & exstinguit, incensum, panem & vinum, pro Missa præparat, oblationes & eleemosynas diuidit. q

Alicubi loco † episcopi pro hospitibus recipiendis & eleemosynis distribuendis, vicedominus & œconomus Ecclesiæ constituitur. r

In cõuentualibus † & regularibus quoque Ecclesiis diuersi a diuersis sibi iniunctis officiis appellantur, vt sacrista eleemosynarius, cellarius, s aduocatus, procurator, † syndicus, † guardiani, x ministri, y prouinciales, z generales, aa rectores, bb œconomi, cc & similes alii, qui ex vsu communi facile intelliguntur.

Apocrisarii quoque; † seu responsarii inueniuntur in monasteriis virorum & mulierum, nempe viri senes, monachi monachicum certamen superantes, qui monasteriorum occupantur vtilitatibus, & causas eorum agunt & communionem, cum opus exhibent monachis, vel monialibus, dd & pro illis respondent, & petitiones exhibent. ee Pertinuit & ad munus illocum, rudiores monasterii instruere, & cum illis conferre & disputare de rebus sacris. ff Fuerunt & apocrisarii pontificum seu episcoporum, veluti legati ac commissarii ad aliquid dicendum vel petendum nomine eorum. gg Vt & apocrisarii Diœceseos, qui mittebantur in aulam Imperatoris, & cum quibus prælati vel clerici, vel monachi, diœceseos, de negotiis conferebant, de quibus consulebant Imperatorem, antequam illum adirent aut principem ipsi alloquerentur. hh

S C H O L I A,

- D a de quibus in c. quamuis, de verbor. signi. c. ex parte, 2. de cleric. non resident.
 b de quibus in c. 1. § sequentib. de offic. Archidia. dicitur. Quorum potestas ex consuetudine observata, metuenda est. in c. fin. de offic. archidia. lib. 1. tit. 23. vide canon. perlectis, § archidiaconus, 23.
 c c. ad hac, § archipresbyteri, de offic. archi.
 d de quorum munere, in c. penul. de offic. archipresbyt. lib. 1. tit. 24.
 e § de eorum munere in c. fin. eo. titu. de officio archipresbyt.
 f c. post electionem, 6. de concessio. praben. c. cum inter vniuersas, § ibi glossa, § Pano. de electio.

g Ro-

g Rota decif. 451. § 443. in nouis.
h c. unico, de primicerio. lib. 1. tit. 25. primicerius *πρωτοπρεσβυτερος* est *πρωτος* *μενδης*. primus in ordine cere seu scriptura. olim enim in pugillaribus ceratis, ut in arborum libris & foliis, & alia in materia scriptum fuit, ut refert Plinius, lib. 13. capit. 11. & qui primus erat, dignior scilicet, primus in albo scribebatur. l. 1. de albo scriben. P. Quāobrem in omnibus ordinibus, dignior, primicerius dicitur, ut primicerius mēforū. **B**
 In l. 1. de mensuris. lib. 12. C. tit. 28. fabricensium, l. 1. de fabricensib. lib. 11. C. proiettorum, domesticorum, & similitum, l. 2. de domesticis & protectoribus. lib. 12. C. fuit & aliquibus Ecclesiis primiceriatus dignitas, ut in c. cum accessissent, de constituto. vide de eius officio, in ca. perlectis, § ad primicerium, 25. dist.
i c. dilectus, in 1. & cap. pro illorum, de praben. Hacque explicantur in ca. dilecto, de praben. vide Clem. 2. de atat. & qualita. ordinando, de canonicis regularibus, in c. fin. de religiof. domibus. c. fin. de regularibus c. constitutus 47. de ele. c. 1. de regularibus in extranag. communib. aliqui tamen canonici, quandoque nō habent prabendam, sed eam expectant, c. relatum, de praben. cum similibus. Sunt & canonici ad effectum consequenda dignitatis creati a summo Pontifice, de quibus nos alias, & in §. si. de reservationibus, in concordatis.
 Clem. 1. de religiof. domibus, de canonicis
k utriusque sexus, regularibus, in Clem. 2. §. illas quoque, de statu monach. lib. 3. tit. 10. c. indemnitatibus, de elect. in Sext. canon. fin. 12. q. si. de his & in gloss. penult. c. dilecta, de maioritat. & obedientia.
l cap. penult. de cleric. non residenti.
m ut in cap. vnic. ut Ecclesiastica beneficia sine diminutione conferan. lib. 5. tit. 5.
n hec in can. clericos. §. cantor. 23. distin. & de succentoriatu. in c. inter dilectos, de excessib. prelat. & de precentore. in c. cum olim, de consuetud.

A p capit. vnic. de officio sacrista, libr. primo, tit. 26.
q cap. 1. & 2. de offic. custodis, lib. 1. tit. 27.
r ca. volumus, 89. distin. Oeconomus Ecclesiis vacantibus & non vacantibus, datur, vacantibus, pendente tempore vacationis, & donec illis provideatur de preposito proprio: idque fit per episcopum iure ordinario. c. cum vos 4. de offi. ordina. & ibi etiam notat gloss. penultim. interdum dari œconomum ad conseruanda bona Ecclesia, ut ibi, & non ad agendum, ut in cap. 3. quoniam 75. dist. & in cap. 47. illud, 12. qu. 2. ubi cauetur, mortuo episcopo constituendum bonis eius œconomū, ne episcoporum bona ab illo diripiantur, sed conseruentur ad opera Ecclesia & successoris, differreque ita possunt œconomi Ecclesia, a syndico: nam œconomus, conseruat & administrat bona, non autem agit aut defendit. l. iubemus. C. de sacrosanct. eccles. potest tamen loco syndici & actoris aliquando œconomus conseniri vel agere, ut in capit. Imperatorum 4. de iure calumnie, & cap. 2. de capellan. monachi. Beneficiis etiam nō vacantibus, dantur alicubi ex canonica institutione œconomus, in temporalibus, & maxime olim dabantur bonis temporalibus episcopatum, canon. quia in quibusdam, 89. distin. & episcopus sibi eligebat œconomum. Et si in eo negligens esset, eligebat eius superior, archiepiscopus. Quod etiam archiepiscopus sibi non elegisset, eius suffraganei ei eligebant. Idemque seruabatur in monasteriis, canone 3. cum simus debitores, 9. questione 3. ex 7. Synodo, capit. 1. l. omnes, §. sed nihilominus, de episcop. & cleric. C. nisi esset consuetudo, quod capitulum eligeret. cap. cum Ecclesia Sutrina, de election. datur & monasteriis ab episcopo alioquin œconomus, idoneus, in capit. Imperatorū, 4. de iuramento calumnie. Statuit & Iustinianus in l. omnium adhibentes, 42. §. & ipsos quoque œconomos. C. de episcop. & cleric. ut œconomus diligenti iudicio & disquisitione cresen-

- aur, qui & singulis annis rationes reddant episcopi: & si in aliquo Ecclesiam laeserunt, resarciant. Hic oconomus clericus esse debet non laicus, & ex proprio clero, can. 22. in 9. actione, 16. quæst. 7. cap. 2. de atat. & qualita. Habebat & episcopus vice-dominus, qui domus episcopali providebat, & his, quæ in egerenda erant, ut oconomus proficiebatur rebus Ecclesie totius & capituli, ca. diaconum, 89. dist. dictus maior domus vicedominus, ut in canone 2. volumus, 89. dist. ubi & de officio eius, Sanctissima conciliorum constitutio addendos episcopis oconomos & vicedominos, primum ut administratio & conseruatio bonorum Ecclesie, sub fide fieret, ne facile res alienarentur, & ne pralati in his vlla suspicione fraudis arguerentur, de hinc, ut adiunctis illis auxiliaribus oconomis & vicedominis, episcopi leuaretur a plurium negotiorum onere & molestia. Et postremo, ut cum morerentur episcopi, prædictæ persone, notionem haberent rerum pertinentium ad ipsam Ecclesiam, & earum, quæ propriae essent episcoporum, & si episcopi inopinatus contingeret transitus, res Ecclesie non perirent aut minuerentur, & res propriae episcopi, non paterentur importunitatem aut damnum loco rerum Ecclesiasticarum. ca. manifesta, 20. & seq. sint manifesta, 12. q. 1. in cap. Martini. ca. 4. & can. Apostolorum 40.
- s** De quibus gloss. ad Clementinam, 1. §. ad hæc, de statu monachorum, ad verbum, officiis.
- t** Vocati in ius clerici in subdiaconatu existentes, vel monachi regulares, esse non possunt eorum iudice seculari, nisi causam suam, vel Ecclesie sue, vel miserabilium personarum fuerint prosecuti, & cum superioris licentia, si monachi sunt, cap. 1. 2. & 3. de postulan. libr. 1. tit. 37. cum similibus ibi notatis, est aduocatio quadam seu guardia Ecclesie, quorum iura interdum pertinent ad ius patroni, de quibus vide c. cum autem, 24. de iure patrona. Procuro-
- A** ratores potest habere episcopus, qui in causis eius agere & respondere possint, quantum eos syndicos vel actores non constituerit. cap. petitio vestra 9. de procurator. lib. 1. tit. 8.
- v** Monachi, qui ab omni strepitu iudiciorum quieti esse debent, generaliter solent, vel debent commendare negotia, & lites alicui laico, salario constituto, & hæc syndicum vocamus monasterii. cap. 1. de syndico.
- x** Guardiani diuersi generis dicuntur esse ecclesiarum. Quidam enim tales dicti, quod defendere debeant eas ab omni oppressione, si vel sunt suae foundationis, vel alterius: siue sint clerici, siue laici, ut in ca. præterea, 24. de iure patrona. Alii guardiani, inter regulares, præfecti conuentibus virorum monachorum vel monialium, dicti tanquam custodes monasterii, & marum obseruatores.
- y** Ministri quoque, alicubi dicuntur inter religiosos præpositi, qui non prioris sed ministrantis, exemplo sententia Dei, voluerunt dici. Dicebat enim Deus discipulis, si quis maior inter vos voluerit esse, sit tanquam minister, ita fere eiusdem muneris ministri guardiani, custodes, in extrauaganti. 1. Ioannis 22. de religios. domib. ubi glossa ad verba, aut non omnibus ait, hos dici interdum præpositos, magistris, & priores, meminit clem. 1. eius iuuli, & de electione istorum faciendâ tractatur. in clem. eximii, §. fin. de verb. signific. & in concilio Tridentino. Sessio. 25. de reformatione, & monialibus. c. 6.
- z** Prouinciales, ministri scilicet vel præpositi sunt, qui curam generalem habent alicuius regule vel ordinis vel monasteriorum ordinis, in aliqua prouincia, de quibus in dicta clem. eximii, §. fin. de verbo, signific. Distribuant autem regulares aliquando suas prouincias prout diuiduntur per regiones principum, aliquando eorum definitioe aliarum prouinciarum aliis subiiciuntur.
- B**
- C**
- D**
- E**

a generales item ministri sunt, veluti totius A ordinis alicuius magistri, & prapositi, quibus alii inferiores, prouinciales guardiani, priores, & prapositi, eiusdem regula obtemperant, de quibus & meminit d. clem. exiui de paradiso, de verb. sig. & c. exiit qui seminat, c. 3. de verb. signifi. in Sex.

bb rectores item qui & guardiani, custodes priores.

cc iam paulo antea de economis episcoporum & aliorum in litera 5. dixi.

dd §. oportet autem, cap. 5. Nouella 133. quomodo oporteat monachos viuere.

ee §. Reuerendissimi vero apocrisarii cap. 25. Nouell. 113. de sanctiss. episco. l. quia in monasteriis, 29. de episcop. & cleri. C. vide qua diximus de his, lib. 49. Syntag. cap. 5. numer. 4.

ff §. deinde vel si vlla Ecclesia, cap. 2. Nouella 133.

gg ut in 7. Synodo, Actio. 1. & in can. 4. conuenientibus, 1. q. 7. Ioannes & Thomas dicuntur apocrisarii Apostolicarum sedium orientalium, & in ca. actione quarta, 28. 22. quaest. 4. apocrisarii summi pontificis & in c. signifi. casti, 4. de elect. Eo modo conceduntur apocrisarii pratorii Lycaonia, in Nouella 25. de pratore Lycaonia capit. 1. Atq. in Nouella 24. cap. 4. de prafide Praefata prafidi inter ornamenta plura, & datur Apocrisarius, qui responsa daret vice eius, id est, ut liceret ei respondere per interpretem & medium, quod summus principibus aliquando fuit in more positum, qui nec sui copiam omnibus faciebant aut raro.

hh §. non autem aliter, c. 4. quomodo oporteat episcopos, Nouella 6.

CAPVT. VI.

Ex quibus fiant clerici, & a quibus.

Clerici primum fiunt ex laicis literatis: fiunt & ex monachis, ita clerici, b. fi-
cuti & aliquando ex clericis monachi. c. Nunquam vero mulieres clericatum, aut alios ordines suscipiunt. d. Ex clericis seu

tonsuratis, tanquam ex seminario, alii Ecclesiastici ordines propagantur, eorum qui aetatis maturitate, grauitate morum, & literarum scientia praestant. e. Ordinantur autem ab his, qui potestatem habent ordinandi & praeficiendi, iuxta praescriptas a iure regulas f.

SCHOLIA.

a neg. enim omnino illiteratus, ad tonsuram primam seu clericatum admittitur, c. fin. de temporib. ordinatio. in Sex. nec dispensat in contrarium episcopus, ut ait de Turrecremata, ad ca. si in laicis, 48. distin. Innocentius ad c. dilectus, de temporib. ordin.

b ca. sic vine, 16. q. 1. c. cum contingat, de eta. & qualita. ordin. lib. 1. tit. 14. ca. abbatibus, 69. dist. c. ad aures, de temporibus ordinat. Non enim omnes monachi clerici sunt, quare neg. omnes, qua clericorum sunt, possunt usurpare, clerici i. in princip. & §. nec etiam in casibus, de privileg. nisi ad quosdam actus aliunde sint specialiter privilegiati, ut ibidem, dicitur, ceterum monachus in clericum ordinatus, non recedit a priore monachali proposito, cano. de monachis, 16. q. 1. porro ita in l. generaliter sancimus, §. 2. de episco. & cler. ponuntur monachi clerici. & non clerici, & sic etiam Diuus Augustinus epistola §. 2. refert, quod Iulianus apostata, ex monacho factus est clericus in Ecclesia Nicomedia.

c can. 1. 19. quaestio. 1.

d vide qua diximus lib. 16. Syntag. c. 10. num. 24.

e cap. cum in cunctis, de electio. cap. 2. 3. & 4. de eta. & qualita.

E f ut traditur tota 75. distin. cap. abbates, de privileg. vide ea qua diximus lib. 16. Syntag. cap. 9.

CAPVT VII.

Qua cauere aut sequi debeant monachi in vestitu & ornatu.

Personis Ecclesiasticis præscriptæ regula A
 seu viuendi formulæ, secundum quas vi-
 uentes cum laude honorati a fece populi
 separantur: *a* quare quod pertinet ad cul-
 tum corporis ex tenore, statutum, vt ton-
 suram in capite ferant, *b* & ne comam nu-
 triant, *c* aut barbam, *d* sintque bonis mo-
 ribus interius, exterius habitu & incessu
 modesto: *e* habeant clausa, *f* desuper indu-
 menta omnia breuitate aut longitudine
 non notanda, abstinentes a pannis rubeis B
 & viridibus, a manicis aut forularibus con-
 futitiis, frenis, sellis pectoralibus, calcari-
 bus deauratis, quibus vel alia superfluitate
 ornatis vti non debent, nec cappas ma-
 nicatas ad diuinum officium agendum in
 Ecclesia gerere, nec alibi si sint in sacerdo-
 tio vel personatu constituti: nisi forsan ius-
 ta causa timoris suaserit habitum trans-
 formare, fibulas omnino, aut corrigias au-
 ri vel argenti ornatum habentes, non de-
 bent ferre, nec annulos nisi quibus com-
 petit ex officio dignitatis. Pontifices au-
 tem in publico & in Ecclesia superindu-
 mentis lineis vti debent, nisi monachi fue-
 rint, quos oportet deferre habitum mo-
 nachalem, vestimentorum & ornatus mo-
 dus in concilio Viennensi etiam monachis
 impositus, *g* & monialibus. *h* Distincti se-
 cularium clericorum & monachorum
 habitus, & rursus monachorum, ratione D
 ordinum, nec licet habitus confundere.
 Quare clerici, qui se fingunt & habitu &
 nomine monachos, qui tamen non sunt,
 corrigi debent, vt vel veri monachi fiant,
 vel veri clerici. *k* Distinguitur & in eodem
 monasterio habitus monachorum pro-
 fessorum & nouitiorum.

S C H O L I A.

- a* *ca. his igitur. dist. 23.*
b *ca. duo sunt. 12. questio. 2. cap. prohibete,*
21. 23. dist. unde dictum est, in cap. pen.
24. dist. clericos incedere debere, tonso
capite. & patentibus auribus, clericus ta-
men coniugatus, non tenetur deferre ton-

suram. ca. Ioannes 7. de cleric. coniugatis,
quia & ille amittit privilegia clericatus
circa res proprias, quauis ferat tonsuram.
c. ex parte, 9. eo. tit. non etiã si deferat ton-
suram & habitum clericalem amittet pri-
uilegium circa personam, c. vnic. de cleric.
coniuga. in Sexti. notat & Panorm. ad di-
ctum, c. ex parte, veluti si agatur de pri-
uilegio fori, & iniuriarum vindicta, cap. si
quis suadente diabolo, 17. q. 4. nisi esset bi-
gamus, vide Clarum. lib. 5. sententiarum.
in pract. crim. q. 36. nu. 8. 9. 10. & 12. ubi
explicat exceptiones.

c *Clericus nutriens comam. fit anathema, c.*
si quis ex clericis, 4. de vita & honesta. cle-
rico. lib. 3. tit. 1. can. si quis ex clericis, 23.
dist. & concilio Roma habito in Basili-
ca sancti Petri, sub Gregorio 2. cap. 17. &
iubetur inuitis etiam clericis comam eis
tondere, in concilio Agathensi. ca. 20. & in
cap. 22. clerici, 13. dist. vide & de coma
in sequente proxima adnotatione.

d *Ex concilio Carthaginensi 4. ca. 44. c. cle-*
ricus, 5. & 7. de vita & honest. clerico. Ex
vetere instituto Romani cuius & impera-
tores mentum radebant, Primus Adria-
nus Imperator barbam nutrire cepit, vt
ait Dio Cassius in vita Vlpis Traiani:
quod Spartianus iradit eũ fecisse, vt vul-
nera, que in facie eius naturalia erant, te-
geret. Legimus & Commodum Antonium
Cesarem, barbam sibi & comam adussisse
metu tonsorũ, teste Lampridio in eius vita,
festum etiam iuuenilia, celebrasse Nero-
nem cum populo, propter barbã, que tum
primum rasa fuerat, cuius pilos in sstbaram
aream coniectos, Ioui Capitolino consecra-
uit, vt scribit Xiphilinus ex Dione in Ne-
rone. Posset hic agitar: problema, de bar-
bis & comis non tondendis, siggerentibus
rationes contrarias diuersis moribus gen-
tium, & cum nulli existimarunt orna-
mentum esse virile, barbã, & pilos, iuxta
Ouid. lib. 13. Metamorph.

Nec mea, inquit, quod rigidis horret
 densissima setis

Corpora

Corpora, turpe puta: turpis sine frondibus arbor:

Turpis equus nisi colla iubæ fluitantia velet,

Pluma tegit volucres, ouibus sua lana decoti est.

Barba viros hirtæq; decent in corpore setæ.

Huic consentit Alexis apud Athenæum, lib. 13. Epinosophiston. c. 6. dum ait.

Siquem rescissa forte barba videris **B**

Tonfaue, facturū quid horum dicito:

Mihi videtur militare velle, vel

Fecisse barbæ cuncta, quæ contraria:

Ingenſve contigiſſe huic malum,

Quid per Deū villi moleſtiæ adferunt,

Ob quos viri videmur ſinguli?

Referit & eodem loco idem Athenæus, Diogenem dixiſſe cuidam habentē mentē rasiſum, nunquid naturam accuſas, quod te virum, non autem mulierem fecerit? Et

refert ex Chryſippo, lib. 4. de voluptate & bono, mentum radere, fuiſſe Alexandri temporibus inuentum, cum non radetur prius. Muliebri autem illud quidam

putarunt, & quod in mulieris mento pili non procedant, niſi interdum pauci cum

menſtruum fluxus ſubſtiterit, ut & in Caria mulieribus dicunt accidere ſacerdotibus, quod ſignum diuinationis interpretatur. Et ſcribit Ariſtot. lib. 3. de hiſtoria

anima. ca. 1. contra alii dicunt fuiſſe antiquorum morem, tondere barbam, & An-

uſthenem primum eam aluiſſe, & per aſum, ut ait Suidas, in verbo, *ἀνδρῶν* & An-

tiqui ſacerdotes barbam nutriebant, & 44. ca. Ezechielis illis prohibitum radere, Chriſtus barbā nutriuit. Quid igitur dice-

ces? Reſpondebis prædictū fuiſſe ab Eſaia, c. 7. verſ. 20. tempore aduentus Chriſti, futurum, ut ſacerdotes barbam raderēt. Ra-

ſio, ut docemus, lib. 16. Syntag. c. 1. eſt rerum ſeculariū & ſuperſtitiarū contemptus, & impietatis circuncidenda Symbolum.

Chriſto nihil fuit adimendum, neque radendum, penitus ſanctiſſimo; Chriſtianis

autem, ex gentili immunditia vocatis, multitatollenda erant, ut notat Franciſcus Venetus, Tomo 6. problematū Sacraſcriptura ſeclio. 9. problema 397. & 398. clerici

item ſecularium omnium rerū debent eſſe contemtores: & ultra, ſacerdotes qui ſanguinem Domini quotidie ex calice hauriunt, debent barbam ſaliem circa labia

radere: ne ibi retineatur ſanguis Dominicus. Et quemadmodum de barba, ſic & coma nutrienda vel tondenda fuerunt

diuerſarum gentium ritus, & diuerſorum ſententia, deſcribit Tarraus in 4. Pythiorum Pindari, nam inquit, *ἴδ' ἢ τοῖς ἀγροῦς μὲν τὴν παρὰ μᾶστα τῆς νόστου τῆς ἰσχυρίας ἀποκρίσει τῆς ποταμῶς.* vs ſcribit Scho-

liaſtes in Homerum Iliados *ἢ id eſt moris fuiſſe antiquis, mutare comā, eamq; poſtea conſecrare fluminibus, & rurſum Eu-*

ſtaſtius, ἴδ' ἢ τριπέρι κόμην τῆς νεὸς μίχρη καὶ ἀκρῆς εἶτα κείρειν αὐτὴν τοῖς ἰσχυροῖς ποταμῶς. id eſt, mos fuit nutrire comam

iuuenes vsque ad integram etatem, & poſtea tondere fluminibus regionis ipſam.

Tempore Theodorici Gothorum quodam regis teſte Paulo Diacono de origine & geſtis Longobardorum. capit. 8. homines comam tondabant, ſequæ a ceruice vsque ad

occipitium radentes, nudabant capillo, habentes capillos a fronte, vsque ad os demiſſos, quos ab virag. parte in frontis diſ-

crimine diuidebant. Theophilus filius Michaelis, Imperator Orientis, quia a natura paucos capitis capillos habebat, & erat re-

caluaſter, iuſſit edicto ab omnibus comas tonderi, neq; ab ullo Romano ultra collum demiſſos geſtari, ſanxitque edictum graui

flagitiorum ſupplicio, priſcorum Romanorum virtutem renouari ſtudent, ut ipſe dicebat, ut exſtat eius conſtitutio, 4. in li-

bro primo, iuris orientalis, titulo *περὶ ἀποκρίσεως τῶν τριχῶν*, de tōſura capillorū. Tondebāt caput qui ſacra Iſidis deuota ſerebāt, quod & fecit Commodus Caſar, ut ſcribit

Spartianus in Piſcennino Nigro. Tondabant & in rotundū caput qui idolis ſernio-

o o 2

bant, quare & ne se tonderent eo modo prohibuit suis sacerdotibus Deus, Leuit. 19. vide plura de eo, quae dixi, lib. 16. Syntag. c. 1. Ex aduerso alius capillorum ornatus intonsus valde placuit, nec fas aliquando fuit imperatoribus, seu regibus Gallorum comam tondere, qui intonsi a iuueniute remanebant, & in hoc habebant regium decus, solumque regibus permissum, alius edicto prohibitum, ut scribit Agatius libr. 1. Visum etiam aliquando seruile comam tondere, ut liberum nutrire, ut scribit Aristophanes, in ambus: in pœnam etiã frequenter olim statutum, reos cute tenus facile post verbera, tonderi, ut leonis Nouella 58. & 60. In Nouella Iustina. 62. hacque pœna apud Germanos usurpata apud Tacitum, de morib. Germanorum, & alios, & in legibus Longobardorum. lib. 3. tit. 7. leg. 18, & 20. Apud Landulphum. libr. 23. apud Othonem Lorigingensem. 1. Stobæum sermone 42. Beatum Rhenatum, libr. 2. de rebus German. Basilium, Zonoram, Nicephorum & alios. Sed hac paganorũ sunt & secularium vanitates, & contraria ex opinione venustates cœcepta sententia. Christiani clerici cum his nõ sentiunt, sed considerare debent secularibus rebus voluptatibus & blandimentis se valedixisse, & testimonium voluntatis eius, & per exteriora symbolica & interiorẽ contemium & respiciã profiteri videbis, & eius tonsura pulcras rationes. in glossa ad Clementi. 2. ad verba & tonsuram, de vita & honesta cleric. **c** Tractatur in tota 41. distinct. apud Gratian. in consi. Carthag. 4. cap. 45. ca. si. 41. dist. & ibi quod incompositio corporis, arguat incompositionem mentis, ex diui Augustini epistola 109. & Ecclesiast. 9. **f** quae sequuntur ponuntur in ca. clericus 15. de vita & honesta clericor. & latius explicantur tota 21. q. 4. Corripuntur in 7. Synodo ca. 16. Clem. qui unguentis & fulgidis vestibus, & præter necessitatem ornatis lasciuunt, qui enim mollibus vestiuntur, hi in domibus regum sunt. Diui Mat-

thai. ca. 11. & in Synodo 6. cap. 20. prohibetur ornatus vestimentorum expresse clericis, in Clem. 2. de vita & honesta cleric. & nominantur inter alia caligae scaccatae, rubrae, aut virides, quamquam Gloss. in summo 21. q. 3. permittat colorem purpureum in vestibus, quia ea veste Christus indutus fuerit. Et Hostiensis ad c. antiqui, de privilegiis, ait, pannos rubros, frena & calcaria aëaurata, esse Papae, & eius legati, dum proficiscitur extra mare. Innocentius etiam 4. eius nominis Pontifex, qui adeptus est sedem pontificalem anno domini, 1243. ut Cardinales pileo roseo uterentur, & equo ueherentur, instituit, ut scribit Volaterranus. libr. 22. galerumque seu pileum rubrum in signo fecit Cardinalium, cum a Freder. 2. Imperatore vexaretur, ut scribit Martinus Chromerus in Polonica historia, quo significabatur caput suum pro Ecclesia etiam, si opus esset, morti offerendum. Eadem scribit Gaguinus in 7. Paulus Amilius, in 7. & Platina. Reliqua autem Cardinalatus insignia, posteriores Pontifices adiunxerunt præcipue Paulus, ut scribit Onuphrius ad Platina. Rursum hic notanda Glossa, una in cap. si quis virorum, 15. in princip. 30. distin. & in principio 21. quæst. 3. ad verba, quod vero, Quae dicunt consuetudinem regionis dare modum clericis in delatione vestium etiam pretiosarum: verum tamen considerandum ego potius puto Dei sententiam; qui mollibus vestiuntur in domibus regum sunt, & quod ecclesiastici, quauis pingua beneficia acceperint, non sibi tantum acceperint, sed aliis operibus distribuenda, potissimum cultui diuino & pauperum necessitatibus seruare vel impendere debere, & quod ipsi contemti & esuratis ex professo vanitatibus seculi, & delitiis, paupertatem voluntariam, & vitam Christi laboriosam imitandam susceperint: scio quod hac eadem placeant bonis & personis vere Ecclesiasticis, displiceant autem quibusdam aliis, maxime illis, qui non aliam ob

am ob causam ad Ecclesiastica beneficia se A
contulerunt, quam ut magnificentius vi-
uerent: sed magis mihi amica veritas si
non fallat. Laudant immodesti etiam, &
luxu dediti, coacti veritate ipsa, mode-
stum & simplicem Ecclesiasticorum or-
natum, quem dicitur, ca. si quis virorum
definit, & permittit, togam & palliū cum
pileo quadrato in clericis. Et Tertullianus
libro de pallio magis ait, Christianos vete-
res pallio magis, quod esset magis frugale, &
simplex, quam toga vsos, etsi togati essent, B k
cum nomen darent religioni Christi: inde-
que dicitur, a Toga ad Pallium, Palli-
um Græcorum habitus; Toga, Romano-
rum erat; palliūq; Philosophorum, v-
trūq; tamen genus vestimenti pacis erat;
ut sauum tempore belli usurpatum legi-
mus, mores togati barbaris opponuntur a
Theodorico Gothorum rege, apud Cassio-
dorum lib. 3. variarum epistol. 117. Et To-
ga Romanis tantum concessa fuit. l. et si ac-
cepto, 32. de iure fisci, P. Plinius lib. 4. epi-
stolarum epistol. incipiente, Erudisti ne.
Cicero pro Balbo. Carent vsu togæ peregri-
ni, barbari. & ii quibus aqua & ignis in-
terdictū est, ut ait Paulus Iuriscons. lib.
3. receptarum sententiarum iuris, tit. 4.
indicat & Saluianus, lib. 4. de providen-
tia. Atque ideo Claudianus in Rufinum,
notat Imperatorem Antoninum.

Barbariem reuocat, inquit:

Nec pudet Aufonios, curas & intra regentē
Sumere deformes ritus vestemq; Getarū:
Insignemq; habitū Latii mutare; togæq;

Toga etiam aduocatorum in l. 3. de aduo-
ca. diuersorum iud. C.

g Clem. 1. §. statuumus, de statu monachor.
li. 3. tit. 10. Atque dicitur §. statuumus, ex-
plicat, quid stoccus, quid cuculla, quid sca-
pulari, & cappa, quam ferre debent.

h Clem. 2. de statu regula. ubi illis multa
prohibentur, ut panni sericei, duplicationes
vestimentorum variorum, sandalia, come-
cum crinibus, caputia ut loquitur scaca-
ta, virgula, chorea, festa, &c. Debent &

iste sic vestibus sua professionis uti. cano.
24. sanctimonialis 23. distinct. easq; per-
petuo etiam in lecto deferre ca. fin. 20.
quast. 1.

i l. mima, 4. C. de episcopali audientia, No-
uella 123. §. fin. de sanctiss. episc. cauetur &
in ca. si clericalis §. non est, 16. q. 1. ne mo-
narchi de clericis iudicent, & ne damnū
vel præiudiciū clericorū quis ligat. clem.
1. §. quibus, & sequentib. de stat. Monach.
in concilio Toletano 4. cap. 52. & in cap.
3. de regulari. & in transiuntib. ad religio. lib.
3. tit. 3. 1. can. quod interrogasti, 6. 27. di-
stinct. Ex causa tamen, iure approbata,
propter euitandum scandalum, possunt di-
uersi ordinis & habitus religiosi missi ad
prædicandum, de nouo conuersis, ad fidem,
se in unum superiorem habitum & præpo-
sitiū conformare. c. Deus qui Ecclesiam,
11. de vita & honestate clerico.

Cl cap. statuumus, 23. §. fin. de regularib.

CAPVT VIII.

- 1 De moribus & vita honestate clericorum
circa officia.
- 2 Ludum.
- 3 Obedientiam.
- 4 Mulierum consortia.
- 5 Idem de monachis & monialibus.

D E Xteriora non sufficit esse composita in
vita clerici, nisi mores & forma viuendi
probatu existant. Quare in summa vita
clericorum debet esse casta, a sobria, a vi-
no & crapula aliena. b hinc enim irrita-
menta luxuriæ. c Ideo & tabernacula seu po-
pinas vitare debent, nec ad eas nisi in itinere
ex causa necessitatis, diuertere: d multo-
minus illis licet cauponas exercere ut nec
macellariorū seu lanionum officium,
f vel histrionis artem ludicram. g quem-
admodum illis prohibitum officia tracta-
te secularia, h aut negotiari: quamquam
liceat clericis sibi victum & vestimentum
ex artificioso vel agricultura, absque ta-
men officii sui diuini detrimento, quære-
re. k Ad hæc, vetatur illis, ne fideiussores

fiat. In redemptores seu conductores prædiorum, *m* ne curatores aut tutores, *n* procuratores, seu gubernatores, vel dispensatores substantiarum laicorum, *o* aut tabelliones in causa criminali, si sint in sacris ordinibus constituti. *p*

2 Ne ludant cubis, alea, tabulis, aliisque ludis: ne vel ludentes inspiciant, aut spectacula edant, vel edentibus intersint: *q* ne venationes clamosas exercent: *r* ne arma fumant vel armati incedant: *s* ne sint seditiosi, *t* contentiosi, calumniatores, aut maledici, *v* aut invidi, *x* aut proditores, vel adultores, *y* scurræ: *z* ne in foro aut nudinis versentur. *aa*

3 Ne quid agant clerici vel monachi sine consilio prælatorum suorum, *bb* a quorum correctione prouocare, aut recurrere ad laicos non debent nec possunt impune, *cc* cum clerici inferioris gradus, superioris ordinis præpositis, debeant obedire, *dd* peregrinari etiam non debent, nisi literas habeant commendatitias & testimoniales, *ee* a causis criminalibus habentibus causam sanguinis iudicandis & cognoscendis in foro contentioso abstinere debent: *ff* quas tamen si temporali sua iurisdictione contigerit discutere, delegare laicis terminandas debent, & possunt. *gg*

4 Cum clericis cuiuscunque ordinis mulieres extraneæ cohabitare non debent, licuit autem aliquando illis secum habitare solas auias, matres, aut materteras, amitas, vel filias fratrum, aut sororum, *hh* postea tamen nec has haberi expedire visum est, ob vitandam suspicionem occasione illarum. *ii* Et proinde etiam clericis subintroductæ mulieres fuerunt illis prohibita. *kk* Imo & conuersationes & confabulationes sceminarum maxime suspectarum, post interdictionem: // multo magis & earum oscula. *mm* Sic, ut illis, ita & monachis prohibetur habere commatres, & mulieres osculari. *nn* Cum mulieribus lauari, *oo* cum sola muliere confabulari, vel per alios scemina quippiam mandare,

pp monialium monasteria sine rationabili, eaque manifesta causa, ingredi: *qq* quin & monachos iuxta monialium monasteria, monasterium habere, vel duplex monasterium monialium & monachorum habere: aut monachum ingredi monasterium monialium, aut monialem ingredi monasterium virorum interdictum. *rr*

S C H O L I A.

A *a* cap. ut clericorum, de vita & honesta clericorum, de continentia clericorum tractatur tota 31. & 32. distinctione apud Gratianum. Summam vite clerici colligit Isidorus lib. 2. de ecclesiasticis officiis c. 2. & refertur in can. 3. his igitur 23. distinctio.

B *b* 2. ad Timotheum 1. versu. 7. ratio ponitur in can. 1. denique, in principio, 4. distinct. ubi qui loco & dignitate laicis præcellunt, debent præcellere religione & sancto proposito.

C *c* hac ita definita in concilio generali Lateranensi, sub Innocentio 3. cap. 15. relatorum cap. a crapula, 14. de vita & honesta clericorum. ubi 12. pæne crapulosi clerici non se emendatis, facit Diuus Paulus. 1. ad Timotheum cap. 3. versu 2. ubi, oportet episcopum, & c. & in cano. Apostolorum, 41. & in ca. 1. & fere tota 35. distinctio. castigantur ebrii clerici. vide & Phaulum lib. nomocan. tit. 9. cap. 35. & tit. 13. lib. 29. Interdicitur & omnibus monachis esu carnis, saltem in refectorio, in cap. cum ad monasterium, 6. §. in refectorio. de stat. monach. clemen. 1. §. si. eo. tit. cano. carnem, de consecra. distinct. 5. nisi indulgentia abbatis accedat, dicto cap. cum ad monasterium. §. nec in quibusdam. Sic & conuiuia cum cantionibus, illis interdicta, can. clericum, in fine, 22. q. 1. can. nullus versu. aut cantare, 44. distinct. Quomodo autem & quando quibusque in locis conuiuio interesse possint clerici, docetur in can. non oportet ca. nulli, can. penult. & fina. 44. distinct. de tempore etiam in can. penult. §. 1. 44. distinct. Ibi que etiam de benedi.

- benedictione & gratiarum actione, de modo, conuiuii, seu adiunctis clericorum, ad huc, in can. conuiuia, ca. nullus, can. quando, can. penult. ead. 44. dist. notaturque in cano. quando, quod tantum ter in conuiuiis sit bibendum clericis, non ultra.
- d can. luxuriosa & tota 35. dist. & c. a crapula, de vita & hon. cleric.
- e c. clerici officia, 15. de vita & honest. cleric. Idem statutum in consilio Laodicense, c. 24. Aquisgranensi, c. 60. in cano. 2. non oportet, 44. dist. in concil. Carthaginensi, 3. c. 27. in can. 4. clerici, 44. dist. Et in 6. synodo c. 9. clericis omnibus κατὰ δὲ τὴν ἐκκλησίαν, id est cauponiam tabernam ingredi prohibitum, & in ca. 3. nulli clerico, 44. dist. & in ca. apostolorum 53. in honestum & visum semper est, honestis viris cauponas adire sine necessitate. Ita Hyperides libro etiam contra Patroclam, si modo eius est legitima oratio, narrat aliquando Areopagitas cum quidam pransus esset in caupona, prohibuisse eum in Areopagum accedere. ut refert Athenensis lib. 3. disputationum c. 7. Scribit quoque, Isocrates in Areopagica oratione, quod in caupona vel edere vel bibere, nullus Areopagi domesticus aut familiaris auderet: dabant enim operam, ut graues, non autem scurræ esse viderentur: quid sit caupo docet l. 1. §. cauponis. Nauta caupos stabulam in P. iure civili quoque, in nouell. 133. quomodo oporteat monachos viuere, prohibetur monachus in aliqua tabernarum conuersari, iubetur ut inuentus in ea statim expulsus monasterio, tradatur locorum defensoribus, eo quod ibi castitatis periculum ultra etiam crapulam obuerjatur, ob lupas & meretrices, quæ prostituta ibi ut plerumque, inferuiunt l. palam, 43. §. 9. de iura nupti. P. l. 4. §. 2. de his qui in an. in fa. l. 7. C. de incestis nupti.
- f can. nulli clerico, 44. dist. clem. 1. de vita & honesta. clericor.
- g dicta clem. 1. de vita & honest. cler.
- h dicta clem. 1. de vita & honest. cler. c. cum decorem eod. titul. apud Gregor. hystoricos
- A infames sunt, ut in can. 1. sub 4. q. 1. l. 1. §. ait pretor, de his, qui notant in fa. P. & prohibentur promoueri ad clericatum, ca. maritum 33. dist. & sumere corpus Domini, ca. pro dilectione, de consecratio. dist. 2.
- i late patet hæc prohibitio in iure Diuino Pontificio & civili. 2. ad Timotheum 2. ibi. nemo Deo militans implicat se negotiis secularibus. Id ipsum prohibitum in can. Apostol. 6. & in can. 80. & can. 16. synodi concilii Carthaginensis apud Phorium, tit. 8. nomocanonis. c. 13. quæ sunt illa negotia secularia illis phibita, iradiiur in c. 1. c. clerici, 15. & c. fin. de vita & honesta. clerico. clem. 1. eod. tit. can. his igitur. 3. per totum 23. dist. can. 1. can. Episcopus, 3. can. perlatum, 4. cum 3. sequenti. 88. dist. can. 29. te quidem 11. q. 1. clericis etiã maxime sacerdotibus & monachis, iudiciorũ strepitus & negotia secularia iure civili prohibita, in l. placet. 17. l. repetita, 36. de episcop. & clericis, C. §. sed neg. nouella, 123. ca. 6. & in nouella Leonis 86. de pœna Episcoporum, sacerdotum, clericorum, qui se aduocationibus, sponsonibus, redempturis, alijsve similibus dedunt. Caterum obseruandum est, ut latius hæc patent, secularia negotia triplici modo dici posse. Et primum quilibet actus secularium personarum, seculare negotiũ dici potest, ut officia & commercia quæ fiunt pro rebus secularibus, quæ numerantur in c. 1. ne cleric. vel monach. In quibus clerici debent abstinere, ab illis quæ sunt turpia & illicita illis. Secundo negotiũ seculare est iudicium de rebus secularib. & hoc possunt tractare clerici inter se indistincte, can. sicut enim, §. ex his omnib. 11. q. 2. Tercio negotia secularia dicuntur, quæ sunt seculariũ hominum, & inter seculares, quorum aliqua criminalia, aliqua civilia dicuntur. Criminalia, ubi de sanguinis pœna agitur, sunt clericis in sacris ordinib. constitutis interdita. c. sententiã sanguinis, c. clericis, c. ad audientiã, ne cleric. vel monach.

- secula negot. se immis. cap. in archiepisco-
patu, de raptor. Ciuilium vero, quaedam
sunt fori ecclesiastici, tantum, ut matrimo-
nii & legitimacionis causa, c. causam, qui
filius legitimi, cap. inam, de ordine co-
gnitio. causa iuris patronatus, c. quomodo,
c. quanto. de iud. decimarum, c. quonia, de
decimis. & alia que tractant etiam cleri-
ci, & non alii indicando. Quaedam autem
sunt fori secularis, de quibus clerici non de-
bent se immiscere.
- k** D. Hierony. ad Nepotianum, de vita cle-
ricorum negotiatorem clericum tanquam
pestem fuge, relatum in can. 9. negotiato-
rem, 88. distinct. negotiari clerico nun-
quam licet. cano. fornicari, 10. cano. eici-
ens, 11. can. quoniam non cognoui 12. can.
consequens, 2. ead. 88. distinctio. eiecit do-
minus negotiatores ex templo. Diui Ioh-
han. c. 2. dicto cano. eiciens, 11. & ca. fina.
88. distinct.
- l** cano. 1. 2. 3. 4. 5. & tota 91. distinct. can. 1.
de celebra. missar. Et sunt quaedam opera
cleris & monachis iniuncta, ad vitandum
otium, can. nunquam, de consecrat. distinct.
5. illud quoque, cap. 6. nouella 133. quo-
modo monachos oporteat viuere. suntque
ibi illa opera studia sanctarum literarum,
& manualia, vide Augustinum in Psal.
99. & libro de opere monachorum, & a-
ctorum. cap. 20.
- m** can. Apostol. 19. can. te quidem, 20. 11.
qu. 1. Nouella Leonis 86. & ca. 6. Nouella
Iustiniani 123. c. 1. c. quod quibusdam, 4. de
fideiuss. scilicet si causa fideiussionis ad Ec-
clesiam non pertineat, non aliter. cap. cle-
ricus, de fideiussor. vide can. denique, 14.
9. 5. cano. 1. 15. 9. 2. nam & pro abbate
suo monachi possunt intercedere, cap. ex
rescripto 9. de iur. iuran.
- n** can. fin. 86. distinct. can. 1. 88. distinct. ca.
no. 1. placuit. 21. 9. 3. cap. secundum 6. ne
cleric. vel monach. secu. nego. se immisce.
in Nouella Leonis 86. & in §. sed neq. sui,
cap. 6. Nouella Iustiniani. 123. in can. 3.
synodi Chalcedonensis, & cano. 16. synodi 7.
- A** Caribagenensis, nisi fors clericis sua non
sufficerent, & ita pro victu aliena con-
ducerent, ut in c. dilecti de decimis, vel mis-
episcopi iussu bona Ecclesia conducerent,
can. 88. dist. vel nisi bona sua Ecclesia, vel
nomine Ecclesia possessiones conduxerit
clericus. §. sed neque, & §. sed & ipsis, No-
uelle 123.
- O** cano. fina. 88. distinct. cano. 4. Cyprianus,
11. 9. 3. nisi fiant miserabiliū personarum
tutores, can. fin. 86. dist. ca. 1. 88. distinct.
- B** cano. si. 86. distinct. c. 2. c. sed nec 4. c. cleri-
cus, 5. §. si. ne cler. vel monach. can. 2. cre-
do 21. 9. 3.
- P** cap. sicut 7. ne cleric. vel monach. secu. nego.
se immisceant.
- Q** can. his igitur, 23. distinct. cano. 1. 35. di-
stinct. cano. nullus presbyterorum, 44. di-
stinct. cano. non oportet, de consecratio. di-
stinct. 5. c. cum decorem, 12. & cap. clerici,
15. §. mimis, & §. ad aleas, de vita & ho-
nesta. clericor. & cano. 41. Apostolorum
& 42. cap. inter dilectos, de excess. prala.
Photius nomocanonis titu. 9. cap. 27. & ti-
tu. 13. c. 29. Ius civile idipsum canu. & mo-
nachos a'ea ludentes triennali exilio mo-
nasterio damnat, in Nouella Iustiniani 123.
de sanctissi. Episcop. cap. 10. §. ut autem om-
nis ecclesiasticus, a'uth. interdicimus, &
l. placet nostra clementia, 17. de episcop. &
cler. Leo Nouella 87. in ecloga Basilico-
rum libro 3. tit. 1. c. 19. *καὶ τὰ ἐκείνην*
- C** can. 1. 2. & si. de clerico venator. clem. 1. §. si
quis autem, versi. si qui vero, de stat. mo-
nachor. can. episcopum, can. omnibus, 34.
dist. can. qui venatoribus, cū sequentibus,
vsq. ad can. non satis est, 86. dist.
- D** can. clerici. can. quicumq. 23. 9. 8. Clem. 2.
de vita & honesta. clericor. clem. 1. §. ad-
uersus vero, versi. vel arma portatis, eo tit.
clem. 1. §. qui vero, in fine, de stat. monach.
v ca. his igitur, versi. dolos, 23. distinct. can.
seditionarios, 46. dist.
- E** ca. oblationes, ca. nec ad Cain, ca. alienus,
ca. si quis, ca. dissidentes, 90. distinct.

- 7 dicto can. his igitur. §. odium, 23. distinct. A
 can. clericus, ca. accusatores, 46. dist.
 z ca. clericus qui, & ca. sunt nonnulli. 46. dist.
 aa ca. clericum, 46. dist.
 bb ca. pen. §. qui vero, 9. 1. dist.
 cc can. Ecclesia, 16. q. 1. can. in omnibus, de
 consecra. distinct. 5. secundum distinctio-
 nem ca. hinc est. §. item illud, 16. q. 1.
 dd ca. 1. & sequentibus. 21. q. 5. cano. si quis
 presbyter, 11. q. 3.
 ee dicto can. his igitur. §. senioribus, 23. dist. B
 cano. a subdiacono, ca. nulla, ca. quisquis,
 cano. non oportet, 43. distinct. cano. pla-
 cet, cano. hoc idem, 16. q. 1. cano. abbas, §.
 monachi, 18. q. 2. can. in omnibus, de con-
 secratio. distinct. 1. cap. cum infertur, de
 maiori. & obediens. Alioquin inobediens
 punitur pena statuta in c. grauem, 15. de
 excessib. pralato. cap. si quis, 2. & cap. illud
 dominus, de maiori. & obediens. Imminet
 & contumacibus clericis pena excommu-
 nicationis, & depositionis, in can. Apost.
 30. §. 4. §. 5. scriptum, & principem populi
 tui non maledices, Exod. 22. vers. 23. A-
 ctor. 27. vers. 5. cap. 1. de maledic. Remit-
 tetur tamen pena inobedientiae, si pralatus
 vel superior illicitum vel indebitum iusse-
 rit, can. si quis Episcopus, cum sequentibus,
 11. quaest. 3. c. sane, §. & c. cum ad 7. de ex-
 cessib. pralator.
 ff can. non oportet, de consecra. dist. 5. ca. ex. D
 iraneo, can. hortantur, can. si. 71. dist. can.
 Apostolo. 12. & 32. can. fraternitatis, §. de
 cleric. non resident. cap. 1. de cler. peregrin-
 nan. c. cum ad nostram, 2. de regularib. in
 extranea. communib. l. si qua per calumni-
 am, 22. §. sine. de episcop. & cleric. C. No-
 uella 86. Ista litera dicebantur *ovcarivō*
vequata, in can. Aposto. 12. & 32. dicitur
 autem in can. 11. in concil. Calcedo-
 nensi, hoc modo, & formales, seu formate, E
 in concilio Carthagenensi can. 23. quia sub
 certa forma dabatur clericis ad aliam
 civitatem ad Episcopos vel curiam eunti-
 bus. Ita usum harum literarum fuisse fre-
 quentem, & pro conventu Nazianzenus
 ait contra Iulianum. forma illarum pre-
 scripta est in principio & cano. final. 73.
 distinct. notaturq. illas literas non datas;
 nisi rogantibus iis quibus dabatur. In prin-
 cipio, & cano. sequenti. 72. dist. Ponuntur
 etiam alia litera dicta canonica, ut paci-
 ca, & dimissoria, quas explicavit nuper
 Geraldus Rudolphus Grauiensis, libello de
 literis canonicis.
 gg can. saepe principes, can. his a quibus, 23.
 q. 8. cap. clericis, §. cap. sententiam, 9. ne
 cleric. vel monach. secula. neg. se immisc.
 cap. in Archiepiscopatu, de raptor.
 hh cap. sine ne cler. vel monach. secula. neg.
 se immisc. in Sex.
 ii ex concilio Carthagenensi 3. cap. 17. can.
 27. cum omnibus, §. 1. distinct. can. interdi-
 xerit, 32. dist. c. a nobis, 9. de cohabitatio-
 cler. & mulier. l. cum qui probabilem, 19.
 de episcop. & cleric.
 Ckk cap. 1. de cohabitatio. cleri. & mulier. lib.
 3. tit. 2. sic beatus Augustinus, nec cum so-
 rore habitare consensit, dicens, quae cum so-
 rore mea sunt, sorores meae non sunt. cano.
 25. legitur, 81. dist. reicit a clericis etiam
 consortium mulierum, diuus Hieronymus
 ad Nepotianum. & in c. 17. hospitium,
 32. dist. ut auth. episcopo. & cleri. C. prohi-
 betur. & ne secum clerici habeant mulie-
 res absolute, cano. oportet. can. sed si forte, ca.
 volumus cū omnib. can. archidiaconū, ca.
 quidam, ca. foeminas, ca. ad reatum, 81.
 dist. ca. plurimos, ca. quia aliquāti, 82. dist.
 ll Sic in concilio Niceno, cap. 3. relato in can.
 16. Interdixit, 32. dist. subintroductas
 mulieres dixerunt Graci, *ovvov dxtvov*, id est
 intermissas aliunde quam ex agnatione
 naturali, adscititias & domum introdu-
 ctas. Peculiari autem nomine eo diceban-
 tur socii sociave coelibatus, sine virgo con-
 tubernalis haberet virum, sine monachus
 foeminam, quod genus societatis aliquan-
 do permixtum fuit inter Christianos, sed
 postea prohibitum ob suspitionem stupri.
 meminit de his diuus Chrysostomus. Soro-
 res illae etiam aliquando dictae, quae cum

aliquibus, pudice, veluti soror naturalis, A cum fratre habitabant. Sic in capi. consultatione, 4. de frigid. & maleficia. lib. 4. cap.

15. qui contrahit scienter matrimonium cum femina clausa vel stricta, quam non potest habere tanquam uxorem, eam tanquam sororem retinere debet. Idem in capi. laudabilem, 5. cod. tit. de frigid. & maleficia. & in cano. requisisti, 13. q. 1. Prohibitum autem est in sorores habere, cum plures hoc nominis preteritu, stuprum committerent. Sicq; notat Marialis propudium seu scortationem, Fabula.

Quare non habeat Fabula, quæris uxorem, Themiston: habet sorores.

Eaq; ratione & ab usum nominis, & femininarum, eo preteritu prohibuit clericis Honorius cum Concesare in l. eum qui probabilem, 19. de episcop. & cleric. & concilium Anchyrani capi. 18. & diuus Hieronymus ad Rusticum, monachum, de viuendi formula & libro de vitando suspecto contubernio. Easdem mulieres in eod. artus seu subintroductas, vel sorores, inhihet omnibus clericis Iustinianus §. presbyteris autem. c. 29. nouella. 123. de sanctissimis episco. Explicat Iulianus antecessor in nouellis Iustiniani, artic. 477. ubi pœna, & de quibus in ecloga Basilicorum lib. 3. tit. 1. cap. 41. vide & concilium Arelatense 2. cap. 4. Aquisgranense. cap. 39. Eusebium lib. 7. historia c. 30. & in Ecclesiastica historia lib. 7. c. 25. & quomodo prohibeatur clericis concubinas habere vide §. si quis autem monachicam c. 8. nouella 5. de monachis c. 3. 4. c. si autem, 6. de cohabitata. clericor. & mulier. can. decernimus, 38. dist. can. nullus, cum sequen. 32. dist. quid concubina in can. omnibus, §. concubina autem, 34. dist. Pœna autem concubinariorum publicorum clericorum, tractantur 30. E per Rebuffum ad titulum de publicis concubinariis, in concordatis. ubi & textus in §. & ipsas, quasdam etiam notat, & ibidem Rebuffus, in negligentiam episcoporum non punientium concubenarios clericos & concubinas solere iudices laicos in

Gallia contra eos inquirere, & punire, maxime Parliamentaria, vide Boerium decif. 72. Est etiam munus iudicis secularis, compellere homines vt honeste viuam, propter preceptum iuris quod profitentur & exsequuntur, honeste viuere l. 1. de instit. & iur. P. §. iuris precepta sunt hac. cod. tit. apud Iustinia. Pœna autem concubinariorum in liberos illinc procreatos extenditur, in cano. cum multa. 15. q. 8.

B m m can. 22. si quisquam, 81. dist. ubi pœna clerici & mulieris. can. his igitur, §. viduarum, 23. dist. c. 2. de cohabitata. clerico. & mulier.

m can. monachi, de consecra. dist. 4.

oo dist. ca. monachi, de conse. dist. 4. & ca. peruenit, 20. 18. q. 2.

pp can. non oportet, 81. dist. inf.

qq can. clericus, cum seq. can. clericus, 8. dist.

C r can. monasteria, 8. de vita & honesta. cleric. ubi clericus frequentans monasteria mulierum, non desistens, deponitur laicus, excommunicatur.

ss can. peruenit, 20. cum 4. sequentibus, 18.

q. 2. §. non ingredientur, c. 3. nouella 33. quomodo oporteat monachos viuere.

C A P V T I X.

Clericorum aliqua præcipua munera.

D E i honor & cultus, præcipua monachi & clerici cura. a Quare officia sibi imposita diuina, suis horis & temporibus debent exsequi, b nec a loco seu Ecclesia sibi designata abesse: c maxime monachus, d nisi ex rationabili causa & probata eis permittatur; e clericus pro gradu sui officii melior esse debet, f & exemplo aliis bene viuendi: quia ipsi quidem conscientia sufficere possent bona, at a proximo fama bona & exemplum exigitur. g Sit discretus in docendo, vt docenda proferat, non discendataceat. h Sal terræ, lumen mundi i dicuntur persona ecclesiastica, sal sapientiam significat: k quam in omnibus operibus debent offerre Deo, lumen, doctrinam, vitamq; bonam, quam sequi debent vt lucem laici. m

SCHOLIA.

- a can. cui portio, ca. duo sunt, 12. q. 1.
 b cap. 1. 2. 3. 91. dist. 1. de celebra-
 missa. de his officiis diuinis, diximus late
 supra lib. 1. tit. 20.
 c can. sequi vero, can. si quis in cler. 7. q. 1. c.
 3. §. cum igitur. cap. 4. §. cap. conqueren-
 te, 6. cap. ex parte, 8. cap. qualiter, 9. ca. in-
 ter quatuor, & sequentib. aliis, de cleric.
 non residenti. cap. extirpanda, 30. §. qui
 vero, de prabend. cap. quanto, 7. de offic. or-
 dinar. c. licet, 14. §. uetia, de electio. in Sex.
 d can. quadam, cano. si cupis, 16. q. 1. cano.
 abbates, §. monachi, 18. quaest. 2. cano. ul-
 timo, §. item clericus, 20. q. 4. clem. 1. §. quia
 vero, & §. ceterum, de statu monachor.
 cap. vnic. de statu regular. in Sex. §. porro
 religiosissimus, nouella 123. & §. illud quo-
 que, nouell. 133.
 e dist. clem. 1. §. ceterum, de stat. monachor.
 c. relatum, 4. c. inter quatuor. 10. de cleric.
 non residen. ut studiorum est causa, cap. li-
 cet canon, 3. 2. de prab. in Sex. dist. 1. dist.
 §. ceterum, clem. 1. & dist. c. relatum. si
 modo resideat clericus in loco, ubi studia
 exercentur, non alibi, cap. fraternitatis,
 12. de cleri. non resident. cum licentia sui
 pralati, cap. 2. ne cler. vel monach. in Sex.
 ut si studia sibi permissa discere exercent:
 quadam enim illis prohibentur, ut in can.
 ideo. can. sacerdotes simul, 37. dist. cap. non
 magnopere, cap. super specula, ne cleri. vel
 monach. cap. 2. §. fina. eod. tit. in Sex. causa
 & rationabilis absentia, abesse pro negotiis
 sua Ecclesia, cap. ex parte, 13. de cleric. non
 resid. vel pralati sui, ca. de cetero, 7. & cap.
 ad audientiam, 15. eod. titu. vel Papa. c.
 cum dilectus 4. eod. quibus alia causa addi
 possunt, cum causa cognitione iuxta cap.
 relatum, de cleric. non residen.
 f can. qualis enim, 8. q. 1.
 g explicatur a dno Augustino sermone 50.
 ad fratres de heremo, & in concilio Aquif-
 granensi. cano. 112. & in cano. 19. nolo ut
 aliquis 12. q. 1. cano. non sunt audiendi, 11.
 q. 3. ad Roma. 12. & 2. ad Corinth. 8.

- A h can. in mandatis, cano. scimus, cano. Ephe-
 sis, cano. fin. 43. dist. cano. 1. cap. non er-
 go, 44. dist. vide de docendi & institu-
 endi munere in cano. 1. 3. 8. dist. can. his i-
 gitur, §. si. 21. dist. ca. alia causa. 16. q. 1.
 cano. ille procul, 93. dist. nos etiam lo-
 quuti sumus. Jam de predicatione verbi
 Dei, supra, lib. 1. tit. 22.
 i can. 7. sacerdotes, 93. dist. D. Mat-
 thaei. c. 5.
 B k can. sit rector, 43. dist.
 l can. sal. de consecra. dist. 4.
 m can. ne quis, de consecra. dist. 3.

CAPVT X.

- 1 De priuilegiis clericorum rerum.
 2 Et personarum.

Priuilegia rebus, personis, & actioni-
 bus clericorum seu ecclesiasticarum
 conceduntur, a de rebus propriis, quas nō
 negociandi causa deferunt, nulla quidagia,
 pedagia, & vectigalia soluunt, b neque sor-
 dida extraordinaria super indicta munera
 a rebus Ecclesiae exiguntur, c res tamen a-
 liquando cum oneribus realibus iam im-
 positis, transeunt ad Ecclesiam, d aliter
 Deo consecratae & a cleris possessae, iure
 census liberantur, e nisi ecclesiasticum
 munus ab ecclesiasticis iniunctum sit,
 D f qualis procuratio ratione visitationis, g
 Personae clericorum digniores laicis
 habentur, h vnde nec laici eis imperare
 debent, i eorumque vis seueriori senten-
 tia a laicis illata vindicatur, k vt sententiam
 excommunicationis laici ipso iure incur-
 rant manum violentam in clericos iniici-
 entes, a qua paucis causis exceptis, nō pos-
 sint, nisi a summo Pontifice absolui, l nec
 consentientibus ipsis clericis. m Clerici si-
 delitatem laicis jurare non tenentur n ac-
 quirantque sibi vt peculium castrense, et-
 iam in potestate patrum constituti, o ideo
 de his testari possunt, & eadem libere alie-
 nare: p nisi contemplatione suae Ecclesiae
 acquisierunt, q vt alibi latius explicauimus

r Episcopatus etiam hodie ipso iure vel civili liberat a patria potestate. s Clerici quoque, presbyteri, diaconi, subdiaconi, exorcista, lectores, ostiarii, acolythi, a personalibus muneribus immunes sunt. Laicus detinens clericum in vinculis, aut custodia, quamvis sine læsione seu publica seu priuata, excommunicatus est. v

3 Peregrinantium alia priuilegia singularia clericorum, vt in gradu suo suscipiantur, & tam ad verbum faciendum, quam oblationem cōsecrandi innitentur: x possunt tabernas ingredi, y habitum in itinere mutare, z ab excōmunicatis cibos suscipere, aa comam relaxare, bb sacramentum pœnitentię quando cunque petierint, etiam interdicti tempore, accipere. cc

S C H O L I A.

a priuilegia multa, qua conceduntur clericis, ratione ordinis ponuntur per Hippolytum de Marsilio, in suo tracta. de fideiussoribus, numero IIII. vsque ad 133. ultra qua in singulari 174. ponit aliud, vt pralatus sibi adscribens aliquid de bonis testatoris, non incidat in falsum.

b cap. quamquam 4. de censib. lib. 3. titu. 10. in Sex. c. non minus, 4. de immunita. Eccles. lib. 3. tit. 42. vbi glossa notabilis ad verba, sub tributo. clemen. præfert de censib. can. 3. nulli, 12. quæst. 2. iure etiam diuino res clericorum sunt immunes ab oneribus laicorum; Esdre 3. c. 7. etiam olim inter ethnicos Genes. 47. qua dicantur guidagia padagia tractatur in c. super quibusdam, de verbor. significat.

c l. placet, 5. C. de sacrosanct. Eccles. l. 1. C. de episc. & cleric. Nouella 133. de ecclesiasticis iuribus. §. ad hæc sancimus, seu c. 5. Inter sordida autem munera non numerantur contributiones ad refectorem itinerum, pontium, l. ad instructiones. 7. C. de sacrosanctis Eccles. dicto §. ad hæc. sunt & quedam contributiones a personis & rebus ecclesiasticis aliquando licite exacte a laicis, consensu episcopi & superiorum eccle-

A *fasticorum, urgente necessitate. vt in cap. 2. & c. non minus 4. §. quocirca, c. aduersus, 7. de immunita. ecclesiar. c. 1. §. ceterum, eo. tit. in extranag. communib.*

d *ca. tributum, & ca. 22. conuenior, 21. §. tributum, 23. q. 8. can. si qua causa 26. §. si. & cano. si tributum, 27. & seq. magnum quidem, 11. q. 1.*

e *can. in qualibet, 23. cano. secundum canonicam, 24. ca. sancitum, 25. 23. quæst. 8. ex concilio Vormacensi. ca. 50. c. sancitum, de censib.*

f *c. 1. vers. præter ecclesiasticum, de censib. l. 11. c. de sacrosan. Eccles. quod tamen nouum non sit, c. 3. de censib.*

g *c. cum venerabilis 21. de censib.*

h *can. beatus causa 6. q. 1.*

i *cap. Ecclesia, 7. de constitutio. cap. fin. de reb. Eccles. non aliena.*

k *de vi expulsua prohibita in ca. contra, 29. ca. laici, 37. can. inuentum, 8. 16. q. 7.*

l *de vi offensua in clericis commissa, tractatur fere in tota 17. quæst. 4. vsque ad 50. canonem. & maxime in cano. si quis suadente diabolo, 20. cap. quod de his, 26. cap. peruenit, 17. cap. tua vos, 19. de sentent. excommunicata. facit l. si quis in hoc genus 10. de episc. & cler. Continet autem vindicta contra violantes clericos. canon. si quis suadente 17. quæst. 4. omnes ecclesiasticas personas qui clerici dici possunt, psalmistas, qui clerici dicuntur in ca. clerici, 21. distinct. monachos Deo deuotos, can. 21. qui quis, eadem 17. quæst. 4. conuersos, cap. parrochiam 9. de sentent. excommunicata. Possunt tamen absolui ab alio quam a summo Pontifice percipientes violenter clericos, clerici impuberes. cap. 1. c. ea nascitur, 5. c. pueris, 60. de sentent. excommunicata. mulieres & delicati, quibus non datur necessitas ad eundem summum Pontificem, & absolui possunt a suo episcopo. cap. mulieres, 6. de sentent. excommunicata. Idem in monialibus. 33. eod. titul. Excipiuntur & per totum percipientes. cap. 1. de sentent. excommunicata. & si magister*

- magister discipulum clericum percutiat. A
capite 1. eodem titu. si claustrales se mutuo
percutiant, cap. 2. de sentent. excommu. si
Ostiarius ratione officii alium verberet
cap. 3. & cap. veniens, eod. titu. item is, qui
percutit clericum cum uxore filia, aut
matre, aut sorore sortantem, cap. si vero.
3. de sentent. excommu. qui illatam sibi a
clerico vim repellit, dicto capit. si vero pra-
latu, qui percussit vel alius eius manda-
to, cap. peruenit, de sentent. excomm. qui B
leuem iniuriam inferunt, cap. peruenit, de
sentent. excommu. fratres etiam ordinis
Hierosolymitani cap. canonica, 50. de sen-
tent. excomm.
- m cap. contingit, 36. de sentent. excommu.
Quinimo & clericus ipse, si sibi manus in-
ferat violentas, incidit in cano. si quis sua-
dente diabolo, 7. quast. 4. ut ait Bald. in
proximo decreta. col. 8. lason ad l. 1. col.
2. de seruis fugitiuis. Chassaneus ad Rubr.
des Iullices ad verba & droict d' icelles.
In consuetud. Burgund.
- n cap. nimis 30. de iure iurand. lib. 2. tit. 24.
nisi clerici a laicis temporalia habeant, ut
ibidem dicitur: quia tunc in his minores
sunt laicis. cap. solita, de maior. obediens. ca-
no. si Episcopus, 18. dist.
- o tit. de peculio cleric. C. §. presbyteri c. 19.
Nov. 123. diximus supra late lib. 1. de pe-
culio cler.
- p vide c. 1. de testam.
- q Ecclesiasticis personis bona possunt esse tri-
plici generis. vnum dicitur patrimoniale,
ex quasitis per illos vel ex aduenientibus
ex successione testato vel intestato maio-
rum vel amicorum, vel ex contractu, ante
vel post adoptionem beneficii ecclesiastici.
Secundum genus bonorum quod post cle-
ricatum ex laboribus suis & industria cle-
rici querit. Tertium eorum, quae quis rati-
one sui beneficii vel Ecclesiae pertinetia ad
praefectos, ut quae vel procedunt de locis
Ecclesiae, vel relicta sunt Ecclesiis. Et de
primo & secundo genere bonorum clerici
possunt disponere & testari. c. quia, de te-
- stament. P. anor. ad cap. cum in officiis, eod.
titu. de tertio vero genere non possunt. dicto
cap. cum in officiis, cum sim. l. buu. de qui-
bus abunde diximus supra libro 1. tit. 26.
de peculio clericor. circa finem. vide inte-
rim auth. licentiam, C. de Episcop. & cler.
Novellam 131. cap. 17.
- r vide quae dicta sunt superiori libro, de pecu-
lio cler. tit. 26,
- s Nouella 81. constitutio, quae de dignitatib.
& episcopatu filiam liberat a patria pote-
sta. anth. sed episcopalis, C. de episc. & cler.
l. presbyteros diaconos, 16. de episcop. &
cler. C. quemadmodum nec tutela etiam
legitima dantur inuitis. can. Episcopus,
88. dist. cano. 20. de presentium, & can.
40. generaliter, 16. q. 1. l. generaliter san-
cimus, 52. de Episcop. & cler. C. Possunt
enim clerici, si velint sponte, dummodo
non sint monachi, legitimam tutelam sus-
cipere, can. peruenit, 86. dist.
- v cap. nuper a nobis, 29. de sentent. excomm.
lib. 5. titu. 39. Clericus tamen fur auctori-
tate superioris ligari poterit, & torqueri,
vsq. ad restitutionem. cap. gravis de depo-
sio.
- x cano. 38. Episcopi, 7. quast. 1. ex concilio
Carthaginensi. 2. c. 33.
- y can. clerici, 44. dist.
- z can. Episcopi, 21. q. 4.
- D aa can. quoniam causa 11. q. 1.
bb c. si quis ex clericis, de vita & hone. cler.
cc cap. quod in te, de poenit. & remissio.

CAPVT. XI.

- 1 De privilegijs circa actiones clericorum.
- 2 Beneficia.
- 3 Tempore interdicti.
- 4 Poenitentia.

Persona ecclesiastica seu clericus coram
suo praelato & iudice ecclesiastico, non
coram seculari, pro crimine a conueniri
debet b & ab illo, nō laico iudicatur, alio-
quin iudicatum non tenet, c etiam si pro
clerico pronuntiatum sit, d quia in eum
non habet iurisdictionem. e Nisi summus

Pontifex datet principi, vel alteri laico iudicandi de clericis certi loci potestatem, vel si clericus esset assassinus, vel assassinorum fautor, vel submissor, *g* vel inuentus esset delinquens in habitu seculari, *b* vel fuisset degradatus, *i* vel aliter privilegia clericatus amisisset, *k* aut si deficiat, vel non sufficiat potestas Ecclesiastica pro puniendo eius delicto. *l* Si delinquens clericus sit bigamus, *m* vel si alii similes casus occurrant. *n* Quod si agatur de personalibus actionibus, clerici quoque non coram seculari, sed Ecclesiastico conueniri debent, quamuis in laicum consentirent. *o* Quod si de rebus eorum temporalibus, & realibus actionibus, quaestio sit; debent conueniri coram iudice loci ubi res sunt. *p* In ius tamen non vocantur clerici extra suam prouinciam, nisi ad sedem Apostolicam fuerit appellatum. *q*

² Ad actiones etiam priuilegiatas clericorum pertinet, ut beneficia Ecclesiastica non nisi clericis conferantur, *r* nec ab aliis quam a clericis, *s* iure communi: item ut inopes debitores absoluantur a petitione creditorum, data idonea cautione de soluendo, ubi ad pinguiorem peruenerint fortunam, post confessum debitum. *t*

³ Utque possint clerici tempore generalis interdicti, sepeliri in cimiterio, si interdictum non fuerint transgressi, possintque eo tempore in cathedralibus Ecclesiis bini vel terni, submissa voce horas vel preces canonicas dicere. *v*

⁴ Nec possit clericis poenitentibus solemnem poenitentiam imponi, *x* solisque clericis, non laicis, sit concessa uerbi Dei publica praedicatione. *y*

SCHOLIA,

^a nec ualet consuetudo contraria, can. 1. 2. 11. quaest. 1. cap. qualiter, & capit. clerici, de iudiciis, siue agatur criminaliter, ut in cap. at si clerici, cod. tit. siue civiliter, capit. 1. & cap. si diligenti, de foro compet. c. si iudex laicus, de sentent. excomm. in Sext.

A Rota decis. 140. utrum ualeat consuetudo, in antiq. iurisque diuini esse hoc privilegium ait Rota, in deci. 829. incip. utrum ualeat, nu. 4. in antiq. facit. c. vnic. de cler. coniug. in Sext. Vide Iulium Clarum, lib. 5. sentent. iuris, in practica criminali. q. 6.

b cap. 1. cap. cum contingat. de foro compet. nec uocatus coram seculari clericus, etiam pro crimine, tenetur comparere, uel per se, uel procuratorem etiam ob proponendam exceptionem clericatus. Archid. ad c. 2. 15. qu. 4. Felinus, ad cap. ueniens, in ultimis uerbis, de accusat. Et hanc communem opinionem esse, ait Guido Papau, decis. 450. In Gallia tamen seruatur contrarium, ut teneatur clericus uocatus coram iudice uenire uel mittere privilegium suum allegaturus, iuxta l. si quis ex aliena, de iudic. P. & ita tenet Rebuffus ad §. de constitutionib. ad uerba Gallicos Praelatos, uers. 2. quae in concord. Improbant alioquin illam consuetudinem interpretes, explicat Iulius Clarus, libr. 5. sententia. §. fin. in practica criminali, q. 36. num. 5. ait autem num. 21. capitulum a iudice laico clericum detineri posse, donec cognoscat, an sit clericus.

c can. in primis. 2. quaest. 1. can. clericus, 48. & seq. ca. sacerdotibus, 11. q. 1. cap. at si clerici, de iud. authen. statumimus. de Episcop. & cleric. Cod. ubi corriguntur contraria constitutiones quadam Iustinia. ut authen. causas, & authen. clericus eius tit.

d can. 43. placuit 11. q. 1.

e cap. Ecclesie sancte Mariae, de constitutio. cap. decernimus, de iudic. cap. unico, de cleric. coniuga. in Sext. aliquando tamen obtinuit, ut pro crimine civili, uel leni, iudex laicus adiretur contra clericum, eadem tamen lege, ut lis ultra duos menses non egrederetur, nec puniretur, si reus fuisset inuentus, priusquam per Episcopum sacerdotio priuaretur. Quod si crimen fuisset Ecclesiasticum Episcopalis erat examinatio, & castigatio, authen. clericus. §. sed etiam in civili, & sequent. C. de episcop. & cleric.

Nonnulla

Novella, 81. capit. 5. relata, in can. si quis A
cum clerico, 45. 1. quast. 1. Fuit postea hoc
ius emendatum per Fredericum Impera-
torem, in §. item statuimus, de statutis, &
consuetud. in extrauagantibus, post sen-
da, unde sumta est authent. statuimus. C.
de Episcop. & cleric. Sed in Gallia renoca-
tus usus Novella, 81. §. 1. & indices ciui-
les cognoscunt de crimine priuilegiato cle-
rici, & pro communi remittunt suo iudici
punendum, ut scribit Rebuffus, in proce- B
mio ordinatio. regiarum. gloss. 5. numer.
33. notat Chassaneus, ad Rubricam, des
iustices, ad verba, & droit d'icelles, nu-
mero 49. in consuetudinibus Burgund. §.
possunt iudices regii in Gallia forbannire,
seu in exilium mittere clericos ita delin-
quentes per textum. l. quamquam, de Epi-
cop. & cleric. Exemplo Salomonis, qui da-
mnavit Abiathar sacerdotem, 3. Reg. 2. C
& pro crimine Simonie, & lese maiesta-
tis, iure ciuili potest princeps Episcopatu
reum priuare, ut in l. si quemquam, C. de
episcopatu & cleric. Sunt, & casus priuile-
giati alii, in quibus de criminibus clerico-
rum cognoscit secularis iudex, ut si cleri-
cus arma vetita portet, capi potest a iudi-
ce seculari, & puniri pecuniariter, non ta-
men corporaliter per textum, secundum D
Ioannem Fabrum, in l. addictos, de Epi-
scopa. aud. en. C. & ibi Gloss. ad verbum,
vindictetur. armorum enim delatio, etiam
clericis est interdicta, capit. secundo, de
vita & honest. cleric. est & Novella qua
armorum usus in scio principe sit interdi-
ctus, & ita non tenetur arma confiscata iu-
dex lucis inuenta enim clerico, restituere.
virumque firmat Iulius Clarus, libro 5.
sententiarum. §. fin. in practica criminal. E
quastio. 36. numer. 29. & 27. ubi & agit
de crimine maiestatis humana commisso
a clerico, ut puniatur a iudice laico sine de-
gradatione. Itē, si clericus infringat saluā
guardiam regum vel principum, punitur
a laico. l. secunda. C. ut nemo priuatus,
dum dicitur, vnde scandum esse illud cri-

men per omnes iudices, & ita etiam serua-
tur in Gallia, & crimina pradicta esse ita
priuilegiata, testatur Chassaneus, in con-
suetudinibus Burgund. ad titulum, des
iustices, §. quinta. ad verba, s' il n'a gra-
ce, numero 80. & 81. & rursus in nu-
mer. 82. tradit, clericos posse puniri a iudi-
cibus vel officariis regis, si ab illis offen-
dantur officiendo, per leg. vnic. si quis ius
dicenti non obtemper. Pandect. addit, &
numer. 85. posse multari clericos per offi-
ciarios regios, si velent usurpare regiam
iurisdictionem. & facit, caput ex parte in
Christo, de verborum significatione. Sed
& clericus artificium aliquod agens, & in
eo delinquens, coram laico, iudice ar-
tificii, vel laico potest conueniri. leg. fi-
nal. Codic. de iurisdic. in. omnium iudi-
cum. Sic in Gallia regii officarii cleri-
ci, puniuntur a iudice seculari, non habita
ratione tonsura, ut & notat Chassaneus
proxime citato loco. numer. 60. Aufrerius
ad Clem. 1. nu. 5. de offi. ordinarii. Quam-
uis atibi dicat esse contrariam opinionem.
Iulius Clarus, libro quinto sententiarum
iur. §. si. in practica criminali, q. 38. n. 25.
f cap. prater hoc, §. verum, 32. distinct. ca. il-
lud, 10. q. 3. ca. ubi periculum, §. prater ea.
de elect. in Sexto. Felinus in ca. 2. & fin. de
maior. & obedien. vide multa, que notat
Rebuffus, in Rubri. de protectione concor-
datorum, ad verbum, Leo, in concordat.
ubi id locū habere in certis, nō in omnibus
generaliter, docet.
g cap. 1. de homicid. in Sexto.
h cap. 1. de apostatis.
i Quia talis post exautorizationem, sit fo-
ri secularis, cap. nouimus, de verbor. signi-
fic. cap. 2. de pœnis in Sexto. idem si incorri-
gibilis, & verbo sit clericus depositus, capit.
non ab homine, de iudic. Vide Clarum,
libr. 5. sententia. §. fin. in practica. crim. q.
36. numer. 33. 34. 35. 36. & sequen-
tibus.
k Clem. 1. de vita & honest. cleric.
l c. 20. principes seculi, 23. q. 5.

m cap. 4. de Bigamis in Sexto.

n plures alii casus, in quibus iudices seculares possunt cognoscere de criminibus clericorum, videndi apud Guilelm. Benedictum, in repetitio. ca. Raynuitus, ad verba. & uxorem nomine Delasiam, in 2. decis. nu. 140. vsque ad numerum, 162. de testamentis numerantur etiam, & probantur casus alii 19. a Chassaneo ad titulum, des iustices, §. 5. ad verba, s' il n' a grace, 47. numero vsque ad 93. in consuetudin. B Burgund.

o cap. si diligenti, & cap. si clerici, de foro competen. quibus corrigitur. l. si quis conscribendo. C. de pactis, & sub titulo iterum de Episcopis & cleric. facit nouella 79. 79. notat tamen Papius. libr. 1. Tom. 2. notariorum, casus quosdam, in quibus in actionibus personalibus clerici conueniuntur coram laicis iudicibus, vt quando obligationes habent originem a realitate, vel si mixta sunt, ex reali & personali, veluti si clericus mutuo accipiat pecuniam, & emeret officium regium vendibile, puta Thesaurarius, vel aliud simile. Si a Presbytero vel tunc in nummis constitutum hypotheca pradiorum, vel bonorum vniuersorum, petendum sit: quia inter immobilia hi census annumerantur, per l. hac edita. l. §. his illud, de secund. nupt. Et index Ecclesiasticus non est de immobilibus competens, quemadmodum, & si agatur de euictione rerum venditarum, si conueniatur Presbyter a iudice laico constitutus, sequester beneficii, ad reddendas rationes, si conducat res laici. Et ex quasi contractu conueniatur, si Presbyter sine mandato res laici administret, si tutor sit, in §. tutores, de obliga. qua ex quasi contract. nasc. Postest, & beneficiarius cõpelli per secularem iudicem ad reparationem Ecclesie beneficii. l. si qui Orthodoxe, §. sane enim, de heretic. vt ad instantiam patroni, si dissipet bona Ecclesie, ca. filius, & nepotibus, 16. quaestio. 7. Item si clerici more secularium tractent negotia illis interdicta, vt secula-

A res. indicari in illis possit a iudice seculari, cap. fin. de vita & honestat. cleric.

p cap. ex transmissa, 6. & sequen. de foro cõpeten. Rota decis. 551. incip. obligatus, in antiq. num. 2. videtur dicere, & in realibus clericum vti privilegio fori, attamen in patrimonialibus bonis, clerici habentur pro laicis. Panormit. ad ca. constitutus, de religio. domib. & ad cap. cum dilectus de religio. domib. Franciscus de Curie antiquior. consi. 17. Aliquando etiam in Gallia, index Ecclesiasticus cognouit de causis realibus clericorum, & mixtis, propter consilium Baldi ad authent. causam, Cod. de Episcop. & cleric. & ob sententiã canonistarum ad cap. 1. de emtion. Successu tamen temporis, res melius in senatibus discussa, & ea notto fuit interdicta iudicibus Ecclesiasticis, qui nec habuit capaces cognitionis causarum possessorii beneficiorum, que tributa iudicibus regis laicis.

q ca. vlt. prouinciarum, 4. cap. peregrina, 12. ca. non liceat, 14. & 16. neminem, 3. quest. 6. cap. 6. & cap. 7. nec extra prouinciam, 3. quest. 9. ca. duodecim, §. salvo, 5. quest. 4. & in l. omnes, qui ubiq. sum, 32. de Episcop. & cler.

r §. laici autem, in princip. 16. quaestio. 7. cap. indicatum, 89. dist. cap. 2. de institutio. ca. cum adeo, de rescrip. cap. quamuis, 17. de decimis. quamuis ex privilegio aliter aliquando, vt in beneficiis dictum.

s Iure communi etiam beneficia non conferuntur a laicis, de iure patron. cap. Massana, cap. quisquis, de election. cum similib. a nobis citatis superiore, libr. 1. titul. 28. de institutionibus: quia de rebus Ecclesiasticis laici disponere non possunt, cap. 1. & sequentibus, 96. distinctio. can. nullus laicorum, ca. placuit, ca. laicis, ca. si quis principum, ca. quicumque, §. si ergo, 16. quaest. 7. ex privilegio, quamuis aliquando laici conferat. c. dilectus, in 3. de prab. & quamuis disponat de Ecclesiasticis eodem privilegio iure, vt can. Adrianus, 63. distin. cum similib. supra dict. tit. 28. libri primi. r ca. Od-

i ca. Oduardum, de solutio. lib. 3. tit. 23. Ex quo colligitur clericos non cedere bonis, ut faciunt laici. tit. de cess. bono. Pand. & qui bonis cedere possunt. C.

v ca. quod inter 11. de pœnit. & remiss. lib. 5. tit. 38.

x Solemnis pœnitentia habet solemnitates, de quibus in can. in cap. 50. distinct. hanc neg. sacerdotes facere debent; verum deponit publice pœnitere possunt, ca. sacerdotes de pœnitent. distinctio. 6. capit. si quis sacerdos, 32. questio. 1. ca. presbyter, 82. distinct. Publicam tamen, non ante solemnem clericis ob crimen publicum, imponi posse constat, ex capit. qua sit, 7. de pœnitent. & remissio. lib. 5. tit. 38.

y cap. sicut, de her. ca. excommunicamus, 1. §. qui vero. eod. tit.

CAPVT XII.

i Qui clerici non utantur priuilegiis clericibus.

Ceterum ¶ priuilegiis clericorum non utuntur, qui relicto clericali habitu arma gerunt, & admoniti tertio a prælato noluerint deponere. **a** Si ioculatoriam, & histrionicam artem per annum exerceant; vel per minus tempus a prælatis admoniti, ut relinquerent, eam non relinquerint. **b** Si heretici sint, et si officia carnicum, tabernariorum, aut macelliariorum exerceant publice: **d** si bigamit, et si relicta vita monachali, vel clericali, redeat ad secularem vitam. **f** Monachis etiam, ob assiduitatem cultus diuini data priuilegia, si vagari incipiât, adimuntur. **g**

SCHOLIA.

a in cap. ad audientiam, 25. de sententia excommunicati. tit. 39. duo tractantur, quibus amittitur priuilegium clericale, vnum, si non deferatur habitus clericalis, aliud si clericus arma contra admonitionem, & **E** prohibitionem sui prælati ferat. Quare & in cap. perpendimus, 23. eod. tit. impune occiditur in seditione sacerdos, qui clericalem habitum reliquerat. Idem, in capit. cum non ab homine, 14. §. fin. & cap. cum

contingat interdum, 45. eodem tit. ubi tamen monitio triua requiritur reassumendi habitum clericalem, & tonsuram, antequam ob id exuatur clericali priuilegio. idem, in capit. 3. eod. tit. Quod intelligi debet, quando clerici dimisso habitu & tonsura se gerunt pro clericis, & in actu clericali, vel leuiter delinquent, ut tunc moneri debeant ter, antequam priuilegiis priuentur: non autem quando dimisso habitu & ordine clericali, tanquam laici vitam degunt, in cap. 1. de apostatis, lib. 5. Veruntamen tutius, & hic erit dicere, admonitionem requiri, antequam priuentur priuilegio clericali ob dimissionem tonsuræ, & habitus, saltem ne eo prætenu, quod conuersentur, ut laici, possint euadere iurisdictionem Episcopi. notat textus, in ca. transmissam, 15. iuncta Glossa, ad verbum, postposito, de electio. quia non in fauorem persona tantum priuilegia clericalia conferuntur, sed in fauorem totius ordinis clericalis. cap. unico, de cleric. coniuga. in Sext. nisi agamus de excessu. & crimine immani, in quo sine tonsura, & habitu clericali delinquens, potest puniri a laico, ut indignus priuilegio clericali, quod re ipsa, & eo contempto amisit, seque ipsum beneficio indignum reddidit. dist. capit. cum non ab homine, & cap. perpendimus, de sentent. excommun. capit. unico, de cleric. coniuga. in Sext. Et ita defendit Clarus, libro quinto, sententiarum iuris. §. final. in practica criminali, questio. 36. numer. 23. si modo sine habitu, & tonsura delictum commiserit: contra, si cum illis, numer. 24. eo. Et in hoc rursus obseruamus, quodq; decidit Guido Papau, decis. 138. regula, qua priuat beneficio clericali clericum per non delationem habitus, vel tonsuræ, habere locum tantum in simplicibus clericis, non in promotis ad sacros ordines, citat Clement. 2. de vita & honestate clerico. ubi & isti clerici ab aliis distinguuntur. Rursus, & obseruandum, quod ait Iulius Clarus prædicto. §. fin. questio. 36.

num. 19. quod hac, que de clerico priuando non deferente habitu & tonsuram dicta sunt, intelligi debeant, in eo est coniugatus. Caterum clerici non coniugati, licet non deferant tonsuram aut habitum, gaudet privilegio fori, nec possunt a iudice laico puniri. cap. si iudex, de sententia excommunic. in Sexto. Nihilominus tamen. Et illud verum erit, ut si talis clericus non coniugatus monitus fuerit a suo pralato, ut deferat habitum & tonsuram, ipse autem contemnis monitionibus noluerit deferre, habeatur pro laico, ut & clericus coniugatus, ter monitus contemnens. Habetur autem pro trina monitione, si ea fiat semel monitio deferendo habitum & tonsuram sub pena amissionis privilegii clericalis, ut ait idem Clarus, eadem questione 36. nu. 20. & Hostiens. ad cap. 1. Ne cleric. vel monach. In Gallia sine monitione, clericus qui nomen dedit militia armata regie, accipitque ab eo stipendia, ipso facto amittit privilegia clericalia: cui, & ad stipulatur inter pretes, ad capit. fin. de cleric. coniuga. & ad cap. perpendimus, de senten. excommu-

A nica. nisi postea restitutus seu rehabilitatus fuerit ad illa per summum Pontificem. Vide de militibus clericis, Chassanum, ad §. 5. des iustices, ad verba, s' il n' a grace, nu. 45. in consuetud. Burgund.
 b cap. unico, de vita, & honesta. clerico. in Sexto.
 c cap. principes seculi, 23. quast. 5. quare, & propter hoc crimen depositi, tradatur Curia seculari. cap. ad abolendam, de heretic. l. 1. C. eod. tit. Et ita iudicatum fuisse, alias, tradit Chassan. in proxime citato loco. nu. 57. non enim meretur Ecclesia privilegium, qui eam impugnat, capit. quia frustra, de usur. l. 3. de Episcopali audien. C. l. auxilium, de mino. P.
 d Clemen. 1. de vita, & honesta cleric.
 e cap. 1. de Bigamis. in Sexto. vide decif. Capella Tholosana, 64. & 254. & 255. ubi explicatur, num omnes bigami privilegia clericalia amittant.
 f cap. 1. de apostolis. Authent. sed neque, de Episcop. & cleric. §. sed neque curialem, ca. 15. Nonell. 123. de sanctissimis Episcopis.
 g l. generaliter, § 2. C. de Episcop. & cler.

PARTITIONVM IVRIS PONTIFICII SEV CA- NONICI. LIBER TERTIVS.

DE PACTIS.

TITVLVS PRIMVS.

• Hic titulus exstat de pactis, libr. 1. decretalium, titul. 35. in Sexto. tit. 18. libr. 2. Pandect. titul. 14. & libr. 2. Cod. tit. 3. eo pertinent tituli de Pactis inter emptorem & venditorem, libro 4. C. tit. 54. de pactis conuentis tam super dote, quam super donatione propter nuptias, & parafernis, libr. 5. Cod. tit. 24. de pactis dotalibus, libr. 23. Pandect. titul. 4. de pactis pignorum, & commissoria lege

in pignoribus rescindenda. libr. 8. Cod. tit. 35. Nouella Leonis, 19. de pacto paterno, ex quo heredem futurum filium. De filiis natis ex matrimonio ad Morganaticam contracto, libr. 2. feudorum. tit. 29. De conuentione inter Dominum & fidelem, libr. 1. Feudorum. tit. 10.

CAPVT. I.

- 1 Continuatio libri tertii ad superiores, & dicendorum capita.
- 2 Obligationum diuiso.

Explica-